

HA AKARJÁTOK, NEM MESE

Szemelvények

HERZL TIVADAR

naplójából, cikkeiből, beszédeiből

Jegyzetekkel és függelékkel
Második bővített kiadás

HERZL TIVADAR
HALÁLÁNAK NEGYVENEDIK
ESZTENDEJÉBEN KIADTA A
MAGYAR ZSIDŐK
PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGE
BUDAPEST, 1944 (5704)

JAVNE-KÖNYVEK 5.

„Add nekünk Javne városát, hogy ott taníthassunk, Istenünket szolgálhassuk és törvényeink szerint élhessünk!” – Rabbi Jochánán ben Zakkáj kérése Vespasianus császárhoz Jeruzsálem ostroma idején.

A Javne-könyvek a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szöveteégének kiadásában jelennek meg és ugyanannak az építő szellemnek szolgálatában állnak, melynek megvalósítói a Keren Kayemeth Leisrael és a Keren Hajesod, a Szövetség keretében működő zsidó nemzeti alapok.

Felelős kiadó: Marton Ede.
András László könyvnyomda nyomása, Kolozsvár.

A KIADÓ ELŐSZAVA

A magyar zsidóság körében Herzl Tivadar gondolatvilága eléggé mostoha sorsban részesült. Az az irodalom, amely hőskölteményt érdemlő élete, jelképpé emelkedett alakja köré magyar nyelven is szövődött, népszerűvé lette ugyan nevét, de alkalmatlannak bizonyult arra, hogy a herzl-i tanítást széles körökkel megismertesse. Sőt, ez a különböző műfajokból, túlnyomórészt lírai alaphangú írásokból kialakult irodalom, amely egyedüli célját a legendahős iránti hódolatban látta, csak elvonta a közfigyelmet a tanítás felől. Így a tegnapi illúzióiban megcsalatozott mai magyar-zsidó nemzedék tagjai, akik most őszintén törekszenek a zsidó önismeret világossága felé, ezideig kénytelenek voltak nélkülözni azt az értékes útmutatást, amelyet csakis a Herzl szellemével való közvetlen találkozás jelenthetett volna számukra.

Nekik, akik becsületesen, elfogulatlanul és egyben józanul is törekszenek a zsidó lét titkának megértése felé, akar segítséget nyújtani ez a könyv. Legfőbb érdekéül elsősorban azt szeretné elfogadtatni, hogy nem szaporítja az apológiát üző kiadványok amúgyis jelentékeny tömegét, hanem ehelyett az eredheti és valóságos Herzl megismerés sere nyújt módot. Szándékát a legtermészetesebb úton valósítja meg: saját szavain keresztül mutatja be Herzlt; nagyszabású hagyatékából éppen a gondolatrendszerére legjellemzőbb szellemi tanú-

ságokat adja az olvasó kezébe. Reméljük, hogy ezen az úton sikerülni fog rávezetni a magyarul olvasó zsidóság figyelmét a nagy tanítómester elhanyagolt tanítására. Ha könyvünknek legalább megközelíté-
nie sikerült ezt a célt, beváltotta a hozzáfűzött re-
ményégeket.

Az itt következő szemelvények alapvető fontos-
ságú dokumentumai a herzl-i cionizmus fejlődémé-
nek. Kifejezésre jut bennük annak az utolsó kilenc
küzdelmes esztendőnek megrendítő lelki szimfó-
niája, amelyben a nagy felismerés lázától fűtött
Herzl hősi harcát vívta a tömeggel, a látnók harcét
kortársainak dermedtő közönyével és rosszindula-
tával. Ezek az írások még ott is, ahol egyszerű tör-
ténésekre céloznak, a zsidósors örök és kísérteties-
sen időszerű vonatkozásaival szólnak felénk; amit
Herzl több mint negyven év előtt leszegezett ben-
nük, az ma beteljesült próféciónak hat. „A zsidó-
kérdés világkérdés” – hangzik egyik alapvető té-
tele. „A zsidó állam világszükséglet és ezért fog
megvalósulni” – jelenti ki a szellem bizonyossá-
gával a másik. Egyikben Herzl a szétszórásbeli
zsidóság létének kórtani diagnózisát, a másikban
a zsidó jövő tudományos prognózisát adta, A
diagnózis megdöbbentő aláfestést kapott napjaink-
ban, a zsidó nép szemünk előtt kiteljesedő válsá-
gában, a prognózis pedig ugyancsak feltarthatat-
tanul halad beteljesedése felé a palesztinai főMpn
megvalósuló nagyszabású építőmunkában. Kell-e β
herzl-i tételek igazságának bizonyításához más
kommentár, mint amellyel maga az élet kíséri
őket? Mi úgy véljük, hogy nem.

A „frakkos próféta” – ahogyan egyszer va-
laki az esztétikai elemet az élet minden vonatko-
zásában tudatosan hangsúlyozó Herzlt jellemezte –
minden sorából hozzánk, mai zsidókhöz szól. Sza-
vaiból nemcsak sorsunk tragikumát élhetjük ét.
hanem hitet is meríthetünk ahhoz, hogy a cioniz-

mus a zsidó élet belső igazságát hordja magában és hogy ennek az igazságnak az érvényesülését mostoha körülmények és belső gáncsoskodások kész-tethetik ugyan, de meg nem akadályozhatják.

A magyarázó jegyzetekkel és a könyv végére csatolt életrajzzal a szöveg és a mögötte álló történelmi háttér összefüggéseinek megértését véltük megkönnyíteni.

MEGJEGYZÉS A MÁSODIK KIADÁSHOZ

E kötet első kiadása másfél év alatt elfogyott. Boldogan bocsátjuk útjára a második, terjedelmim alaposan megnövekedett kiadást, mert abban, hogy Herzl Tivadar írásai iránt ily nagy az érdeklődés, bizonyítékát látjuk a zsidó nemzeti gondolat növekvő vonzóerejének, a cionizmus igazságai ellenállhatatlan terjedésének. E kiadással egyben méltó módon hozzá óhajtottunk járulni Herzl Tivadar halála negyvenedik évének megünnepléséhez, Budapest 5704 (1944), tévét havában.

„HA AKARJÁTOK, NEM MESE”:

ezt a jelmondatot írta Herzl „Altneuland” című regénye elé, amely 1904-ben, közvetlenül halála előtt jelent meg. Ezzel a cionista szállóigévé vált mondattal azt akarta hangsúlyozni, hogy a regényében megrajzolt jövőbeli kép csak formailag utópisztikus, lényege szerint azonban megvalósítható; megvalósításához csak a zsidó nép erre irányuló akarata szükséges.

HERZL TIVADAR ÉS BÁRÓ HIRSCH
(Herzl Tivadar naplója nyomán)

Herzl első levele báró Hirschhez

(A keltezés hiányzik)

Igen tisztelt Uram!

Mikor látogathatom meg Önt? Szeretnék Önnel a zsidókérdésről beszélni. Nincs sem intervjuról, sem pedig álcázott vagy nyílt pénzügyről szó. Önt nyilván annyira igénybe veszik, hogy az ember nem védekezhetik eléggé idejében gyanúsítások ellen. Én Önnel csak egy zsidópolitikai beszélgetést akarok folytatni, amely talán kihatással lesz egy későbbi korra is, amikor már sem Ön, sem én nem fogunk élni.

Ezért szeretném, ha megjelölne összejövete-lünk számára egy napot, amikor egy-két órát zavartalanul az ügynek szentelhetne. Napi elfoglaltságom miatt legmegfelelőbb a vasárnap lenne. Nem kell hogy ez a legközelebbi vasárnap legyen. Amikor akarja.

Tervem érdekelni fogja Önt. Azonban bármily keveset is mondok el ebből ma, mégsem szeretném, ha környezetének – titkár, stb. – megmutatná leveletem. Szíveskedjék azt bizalmasan kezelni.

Legőszintébb tisztelettel

dr. Herzl
a Neue Freie Presse tudósítója

Báró Hirsch válasza

London, 1895. május 20.

Dr. Herzl Tivadar úrnak, Paris.

Most kaptam meg levelét itt, ahol két hónapot fogok tölteni. Sajnálom tehát, de legjobb akarattal sem tudom megjelölni találkozásunk napját, amint Ön azt tőlem kéri. Talán elmondhatná levélben azt, amit előszóval akart kifejtetni s a borítékon megjelölné, hogy „személyes ügy”.

Bocsánatot kérek, hogy titkárom által válaszolok Önnek és franciául, de jobb kezemnek régi, vadászaton szerzett sérülése következtében nem tudom a tollat sokáig tartani.

Fogadja, Uram, megkülönböztetett tiszteletem kifejezését.

M. de Hirsch

Herzl második levele báró Hirschhez

37 rue Carabon, 1895. május 24.

Mélyen tisztelt Uram!

Nagyon sajnálom, hogy nem találkozhattunk.

Nem könnyű dolog megírni azt, amit Önnek mondani akartam. Eltekintek a leveleket érhető külső viszontagságoktól, de jelentős célt szolgáló szándékaim veszíthetnének frissességükből közömbös emberek kíváncsisága következtében, vagy pedig értéktelenné válhatnának véletlen beavatottak megnemértése által. Továbbá levelem olyan pillanatban juthat az Ön keze közé, amikor más köti le és így nem olvasná azt teljes, összpontosított figyelemmel.

Ha pedig Ön titkára által egy udvarias „*prise en consideration*”-nal válaszolna, akkor számomra

örökre el lenne intézve. S ez talán a közérdek szempontjából jelentene kárt.

Mégis írni fogok Önnek. Csakhogy pillanatnyilag, mint a régi mondás mondja, túlságosan el vagyok foglalva ahhoz, hogy rövid legyek. Valóban nem szeretném Önt terjedelmes fejtegetésekkel untatni. Amint időm engedi, be fogom mutatni Önnek egy új zsidó politika tervét.

Amit Ön eddig tett, az ugyanannyira nagy-lelkű volt, mint amennyire hibás, ugyanoly költségei, mint amilyen céltalan. Ön eddig csak filantróp volt, egy Peabody. Meg fogom mutatni Önnek az írtat, hogyan lehet több ennél.

Ne higye azonban, hogy tervkovács, vagy egy újfajta bolond vagyok, noha a mód, amelyen Önnek írok, kissé eltér a szokottól. Én előre elismerem, annak lehetőségét, hogy tévedek és hajlandó vagyok ellenvetéseket elfogadni.

Egyáltalán nem remélem, hogy azonnal meg fogom Önt győzni: mivel Önnek még sokban meg kell változtatnia eddigi felfogását.

Én, noha az Ön számára valószínűleg ismeretlen ember vagyok, csak az Ön legteljesebb figyelmét óhajtom. Beszélgetés közben valószínűleg kényeszerítettem volna ezt, levélben már nehezebben, írásom más írások között fekszik az asztalán és gondolom, hogy Ön naponta elég levelet kap koldusoktól, élösködőktől, szimulánsoktól és a jótékonyág iparosaitól. Ezért levelem egy második borítékban lesz s ezt a következő felírással fogom ellátni: dr. Herzl levele. Kérem szíveskedjék ezt a levelet félretenni és majd csak akkor felbontani, ha feje egészen nyugodt és tiszta lesz. Olyan, mint amilyennek elmaradt beszélgetésünkör szerettem volna, hogy legyen.

Legőszintébb tisztelettel

dr. Herzl

Báró Hirsch válasza

London, május 26.

Monsieur Herzl, 37 rue Cambon, Paris.

Megkaptam tegnapelőtti levelét, Amennyiben még nem készítette el, megtakaríthatja egy hosszú expozé fáradtságát. Néhány nap múlva Parisba utazom 48 órára és jövő vasárnap (június 2-án) rendelkezésére állok d. e. 10 óra 30-kor a rue de l'Elysée 2. szám alatt.

Fogadja, Uram, megkülönböztetett tiszteletem kifejezését.

M. de Hirsch

Herzl Tivadar és háró Hirsch beszélgetése

(1895. pünkösd vasárnap.)

Herzl: Abból, amit Önnek mondani fogok, egyes dolgokat túl egyszerűnek, másokat túl fantasztikusnak fog találni. De hát egyszerű és fantasztikus dolgokkal vezetik az embereket. Csodálatos – és köztudomású – hogy mily kevés ésszel kormányozzák a világot.

Eredetileg egyáltalán nem volt szándékomban a zsidókérdéssel foglalkozni.

Őn sem gondolt eredetileg arra, hogy a zsidók patrónusa legyen. Bankár volt, nagy üzleteket kötött, végül idejét és pénzét a zsidó ügyre fordította. – Én pedig eredetileg író, újságíró voltam, nem gondoltam a zsidókra. De tapasztalataim, megfigyeléseim, az antiszemitizmus növekvő nyomása kényszerítettek erre.

A zsidók történetére, amellyel kezdenem kellene, nem térek ki. Ezt ismeri. Csak egyet kell kiemelnem. Kétezer esztendő szétzóródásunk következtében politikánk egységes vezetés nélkül ma-

radt. Én pedig ezt tartom legfőbb szerencsétlenségünknek. Mert nem volt senki, aki ha csak uralkodói önzésből is – rendes emberekké nevelt volna bennünket. Sőt ellenkezőleg. Minden rossz mesteriségre berniünket kényszerítettek, gettóban tartottak, ahol egymástól romlottunk el és midőn kieresztettek belőle, azt akarták, hogy azonnal a szabad ember szokásai szerint tudjunk élni.

Ha egységes politikai vezetőségünk volna, amelynek szükségességét nem kell bizonyítani és amely egyáltalán nem lenne valamely titkos szövetség képviselője, – ha megvolna ez a vezetőségünk, megkezdhetnők a zsidókérdés megoldását. Én pedig felülről, alulról és minden oldalról.

Eszközeink aszerint fognak igazodni, hogy milyen célt követünk akkor, amikor majd lesz fejünk, központunk.

Két célról lehet szó: maradni, vagy kivándorolni.

Egyes népnevelési tennivalók mindkét esetben azonosak. Hiszen, ha kivándorolunk is, sokáig tart, amíg az ígéret Földjére érünk. Mózesnek negyven év kellett ehhez. Nekünk talán húsz vagy harminc kell majd. Időközben mindenesetre új nemzedékek fognak felnőni s ezeket meg kell nevelnünk.

A nevelést illetőleg rögtön az elején egészen más módszereket javasolok, mint amelyeneket Ön követ.

Először is a jótékonyág elvét én teljesen helytelennek tartom. Ön koldusokat (snorrereket) tenyészt. Jellemző, hogy egy népnél sincs annyi jótékonyág és oly sok koldulás, mint a zsidóknál. Magától adódik a következtetés, hogy a két jelenség között összefüggés van. A jótékonyág megrontja a nép jellemét.

Hirsch: Tökéletesen igaza van.

Herzl: Évekkel ezelőtt hallottam, hogy a zsidókkal tett argentinai kísérletei részben eredmény-

telenek voltak, részben pedig rossz eredménnyel jártak.

Hirsch: Akarja, hogy közben válaszoljak, ha van valami ellenvetésem?

Herzl: Nem, jobb lenne, ha megengedné, hogy elmondjam fejtegetéseimet teljes egészségben. Tudom, hogy egyes dolgok nem fognak megfelelni a tényállásnak, mivel eddig még nem gyűjtöttem számokat és egyéb adatokat. Engedje meg, hogy elmondjam pusztán elveimet.

Úgy értesültem, hogy az Ön argentínai zsidói gyalázatosan viselkednek.

Mindenesetre másképpen kellett volna megkezdeni a dolgot, mint ahogy Ön tette. Ön áthurcolja oda ezeket a földműves zsidókat. Ők tehát meg vannak győződve arról, hogy jogcímük van az Ön további támogatására s ez nem nagyon növeli a munkakedvüket. Egy ilyen exportzsidó nem ér annyit, mint amennyibe Önnek kerül. És egyáltalán, mennyit tud áttelepítem? Tizenöt-húszezret!... A bécsi Lipótváros egy utcájában több lakik.

Nem, embertömegek megmozgatására egyáltalán nem lehet közvetlen eszközöket használni. Csak közvetettekkel tud rájuk hatni.

Ahhoz, hogy a zsidókat falura vonzza, arany-szerzésről szóló mesét kell nekik elmondani. Fantasztikusan ez így hangzana: aki szánt, vet és arat, a kévében aranyat talál. Hisz ez csaknem valóban igaz. Csakhogy a zsidók tudják, hogy ez nagyon kicsi kis törmelék lesz. Tehát még okosabban így mondhatná nekik: aki a legjobban gazdálkodik, jutalmat kap, s ez lehet nagyon magas.

Nem hiszem azonban, hogy a zsidókat falura lehet telepíteni mostani lakóhelyeiken. A parasztok vasvillával vernék őket agyon. A német antiszemitizmus egyik főfészke Hessen, ahol a zsidók kisgazdák.

Húszezer argentínai zsidójával nem bizonyí-

tolt be semmit, még akkor sem, ha sikerrel jár a dolog.

Ha azonban kudarcot vall, rettenetes bizonyítékot szolgáltat a zsidók ellen.

Elég a bírálatból. Mi a teendő?

Mind a maradás, mind a kivándorlás esetében a fajt mindenesetre a helyszínen meg kell javítani. Harcképessé, munkaszeretővé és erényessé kell tenni. Azután kivándorolni, – hogyha még szükséges.

A javításra jobban felhasználhatja a pénzét, mint azt eddig tette.

Ahelyett, hogy ezrenként megvásárolná a zsidókat, tűzzön ki az antiszemitizmus fő országaiban óriási jutalmakat: *actions d'éclat*-kra, nagy erkölcsi szépségű cselekedetekre, bátorságra, önfeláldozásra, erkölcsös magatartásra, a művészet és tudomány terén végzett nagy teljesítményekre, járvány idején az orvosnak, továbbá a katona részére, egy gyógyszer, egy népjóléti rendszer feltalálója számára, mindenre, ami nagyságra vall.

A jutalom által két dolgot érünk el: először a nép megjavítását, másodszer a közhírrétevést. Minthogy a dolog szokatlan és ragyogó, ugyanis mindenütt beszélni fognak róla. Így megtudják, hogy vannak jó zsidók, és mennyien!

Azonban az első: a javítás, a fontosabb. Az egyes kitüntetett nem fontos. Számomra fontosabbak a többiek, akik erőlködnek, hogy megkapják a jutalmat, fgy emelkedik az erkölcsi színvonal...

Hirsch: Nem, nem, nem! Én nem akarom a színvonalat emelni. Minden baj onnan ered, hogy a zsidók túl magasra törnek. Túl sok értelmiségi emberünk van. Az én szándékom az, hogy távol tartsam a zsidóságot a törtétestől. Ne fejlődjenek olyan rohamosan! Minden gyűlölet innen ered. Ami pedig argentinai terveimet illeti, rossz értesülései vannak. Igaz, hogy kezdetben hitvány fráterek

jöttek, akiket legszívesebben a tengerbe dobtam volna. De most már sok rendes emberem is van odaát. S eltökélt szándékom, hogy majd, ha virágzásnak indul a telepítvény, kibérelek egy szép angol hajót, meghívok száz újságtudósítót – Önt már ma meghívom – és átutazom velük Argentínába. Természetesen minden a terméstől függ. Néhány jó esztendő után megmutathatnám a világnak, hogy a zsidók igenis alkalmasak a földművelésre. Ennek talán az lesz a következménye, hogy majd Oroszországban is megengedik nekik a mezőgazdasági tevékenységet.

Herzl: Nem vágtam közbe, noha még nem voltam készen. Érdekes volt megtudnom, hogy; tulajdonképpen mi az Ön szándéka. De belátom, hogy hasztalan mondanám el Önnek további gondolataimat.

Hirsch: Megállapítom, hogy Ön intelligens ember. Azonban igen fantasztikus ötletei vannak.

Herzl (feláll): Nem mondtam Önnek előre, hogy mondanivalóimat túl egyszerűnek, vagy túl fantasztikusnak fogja találni? Ön nem tudja, mi a fantasztikus és hogy a nagy emberi vonásokat csak egy bizonyos magasságból lehet megfigyelni.

Hirsch: Kivándorlás az egyetlen dolog. Van elég megvásárolható ország.

Herzl: Ki mondta Önnek, hogy én nem akarok kivándorolni? Itt van a jegyzeteimben. El fogok menni a német császárhoz s ő meg fog engem érteni, mivel őt úgy nevelték, hogy meg tudjon ítélni nagy dolgokat... így fogok szólni a német császárhoz: Engedjen bennünket elmenni! Idegenek vagyunk, nem hagyják, hogy egybeolvadjunk a néppel, s erre képtelenek is vagyunk. Engedjen el bennünket! Megmondom Önnek, milyen eszközöket és utakat akarok igénybe venni kivándorlásunkhoz, hogy elkerüljük a gazdasági zavarokat és hogy ne álljon be úr mögöttünk.

Hirsch: Honnan veszi a pénzt? Rotschild ötszáz frankot fog jegyezni.

Herzl: A pénzt? Tízmillió márka összegű zsidó nemzeti kölcsönt fogok teremteni.

Hirsch: Agyrém! A gazdag zsidók nem adnak semmit. A gazdagok rosszak, nem érdekli őket a szegények szenvedése.

Herzl: Hirsch báró, Ön úgy beszél, mint egy szocialista!

Hirsch: Az is vagyok. Hajlandó vagyok azonban mindent odaadni, ha kényszerítik erre a többieket is...

Nem ez volt utolsó eszmecserénk. Amint újból átjövök Londonból, életjelt adok magamról.

Herzl: Amikor óhajtja, rendelkezésére állok.

Herzl harmadik levéle báró Hirschhez

1895. június 3., pünkösd hétfő.

Igen tisztelt Uram!

Az esprit de l'escalier-t elkerülendő, jegyzeteket készítettem, mielőtt Önhöz mentem.

Hazatérve láttam, hogy a hatodik lapig jutottam s 22 lapom volt. Türelmetlensége folytán csak a kezdetet ismerte meg, azt már nem látta, hogy hol és hogyan kezd az eszme kivirágzani.

Nem baj. Először is nem várok azonnali megtérést. Másodszor tervem nem az Ön tetszésén múlik.

Én ugyan a rövidség kedvéért szívesen felhasználtam volna Önt, mint már meglévő és ismert erőt. De Ön éppen csak a kezdeti erő lett volna. Vannak egyéb erők is. S ott van végül és elsősorban a zsidó tömeg, amelyhez meg fogok találni az utat.

A toll a hatalmam. Meg fog erről győződni, ha életben és egészséges maradok, – oly korlátozás ez,

amelyet Ön is kénytelen alkalmazni műve végrehajtásánál.

Ön a nagy pénzes zsidó, én a szellemi zsidó vagyok. Innen származik eszközeink és útjaink különbözősége. Gondolja meg, hogy még nem hallhattott kísérleteimről, mert az elsőt Önnél, Önön hajtottam végre.

Természetes, hogy enyhe iróniával fogadott, így is vártam ezt. Említettem is a bevezetésben, így fogadják az új eszméket. Emellett nem is volt türelme, hogy azokat végighallgassa. Mégis ki fogom magam beszélni. Remélem, megéri majd eszméim gyönyörű növekedését. Emlékezni fog a pünkösöd vasárnap délelőttre, mert Ön, azt hiszem, minden iróniája mellett elfogulatlan és nagy tervek iránt fogékony ember s azonkívül igyekszik sokat tenni a zsidók érdekében, – a maga módján. De meg fog-e érteni, ha azt mondom, hogy módszerét az emberiség egész fejlődési folyamata meghazudtolja? Hogyan, Ön egy nagy embercsoportot meghatározott színvonalon akar megtartani, sőt arra lenyomni? *Allans done!* Hiszen tudjuk, milyen fázisokon haladt át emberi nemünk az őskortól a kultúráig. Állandóan felfelé megy, igenis, mindenek ellenére és örökké, egyre feljebb, feljebb, feljebb! Vannak visszaesések, igen. Ez nem frázis. Nagyapáink bámulnának, ha visszatérnének közénk, azonban ki fog mesterséges visszaesést előidézni, eltekintve attól, hogy ez nem is lehetséges? Gondolja, hogy a királyságok, az egyház nem valósítanak meg, ha lehetséges volna? Pedig milyen eszközök állnak e hatalmak rendelkezésére az emberi test és lélek felett! Mit jelentenek az Ön eszközei ezekéhez képest? Nem, legfeljebb egy kis ideig fel tudja tartóztatni a fejlődést, de azután elsöpri a nagy vihar szele.

Tudja-e, hogy politikája rettentő reakciós, – rosszabb, mint a legabszolútisztikusabb egyedural-

mak? – de szerencsére nincs elég ereje hozzá. Szándéka jó, *parbleu, je le sais bien*. Ezért szeretném akaratának megadni az irányt. Ne tegye velem szemben elfogulttá az, hogy fiatal vagyok. Az én 35 évemmel Franciaországban miniszter lehet valaki. Napoleon pedig császár volt.

Udvarias gúnyjával elvágta szavamat. Beszélgetés közben engem túl könnyen meg lehet zavarni. Még nincs meg az a rutinom, amire szükség van (á amit meg is fogok szerezni), ha az ember ellenállást akar megtörni, közömbösöket akar megmozgatni, szenvedőket akar segíteni és a világ uraival akar érintkezni.

Egy hadseregről beszéltem s Ön félbeszakított már akkor, amikor a menetelésre való erkölcsi edzésről kezdtem beszélni. Hagytam, hogy félbeszakítson. És mégis kigondoltam már a továbbiakat is: az egész tervet. Tudom, mi minden kell hozzá: pénz, pénz, pénz. Szállítási eszközök, nagy tömegek ellátása (ami alatt nem, mint Mózes korában, étel és ital értendő), a fegyelem fenntartása, csoportok megszervezése, államférfiakkal kötendő elbocsátási szerződések, másokkal átvonulási szerződések, kezeségi szerződések valamennyivel és új, szép lakóhelyek berendezése; előzőleg a hatalmas propaganda, az eszmének újságok, könyvek által való népszerűsítése, ismertető füzetecskék, vándor-előadások, képek, dalok, mindez egyetlen központból céltudatosan és előrelátóan irányítva. Azonban végül meg kellett volna mondanom Önnek, hogy milyen zászlót akarok kitűzni és hogyan. És Ön gúnyosan kérdezte volna: zászló, mi az? Egy rúd és egy rongydarab. Nem, uram, egy zászló több ennél. Egy zászlóval el lehet vezetni az embereket, ahova akarjuk, még az ígéret Földjére is.

Egy zászlóért élnek és meghalnak, sőt ez az egyetlen, amiért hajlandók tömegesen meghalni, ha erre nevelik őket.

Higye meg, egy egész nép politikáját, – különösen, ha ez a nép így szétszóródva él a világban, – csak impoderábiákkal lehet csinálni, amelyek fent a levegőben lebegnek. Tudja, miből lett a aémet birodalom? Álmodozásokból, dalokból, agfrémekből és fekete-vörös-arany szalagokból. És rövid idő alatt. Bismarck csak megrázta a fát, amelyet a tantaszták ültettek.

Tessék? Ön nem érti az impoderábilis dolgokat? És mi a vallás? Igen, csak a fantasztikum ragadja meg az embert. És aki ezzel nem tud mit kezdeni, az lehet kitűnő, derék, józan ember, sőt nagystíliú jótevő is. Vezetni nem fogja az embereket és nem marad nyom utána.

De kell, hogy a népi fantaszták szilárd alapon álljanak. Ki mondja Önnek, hogy nincsenek a részleteket illetőleg gyakorlati gondolataim?

Az ígéret Földjére való kivonulás a gyakorlatban mint egy rettentő nagy, a modern korban példátlan – szállítási vállalkozás mutatkozik. Szállítás? Az összes emberi vállalkozások kompleksusza, melyek mint fogaskereknek egymásba nyúlnak. És e vállalkozásnál már a kezdő stádiumban munkát fog találni fiatalságunk előnyomuló tömege: a mérnökök, építészek, technológusok, vegyészek, jogászok, akik az elmúlt harminc esztendő alatt a gettóból kerültek ki és azt hitték, hogy kenyérré és egy kis megbecsülésre tehetnek szert a zsidó kalmárkodáson kívül: akiket a jelen a kétségbeesésbe kergetett és akik kezdenek egy rettentő művelt proletariátust alkotni. Ezeké minden szeretetem és én annyira meg akarom szaporítani őket, mint amennyire Ön meg akarná ritkítani. Bennük én a zsidóság jövő, még parlagon heverő erejét látom. Egy szóval: a magamfajtájuakat.

És ezekből a művelt proletárokból alkotom az országkereső, országtaláló és országhódító hadsereg törzskarát és kereteit.

Már az ő kivonulásuk is könnyebbedést fog jelenteni az antiszemita országok középosztálya számára és enyhíteni fogja a nyomást.

Nem látja, hogy erre a célra egy csapásra megkapom mind a zsidó tőkét, mind a munkát? És hozzá a lelkesedésüket is, amint meg fogják tudni, miről van szó.

Ezek természetesen csak nagy körvonalak. De honnan tudhatná, hogy nem dolgoztam-e ki már a részleteket is? Megengedte, hogy végigmondjam mondanivalómat?

Igaz, az idő későre járt, Önt talán várták, dolga volt, mit tudom én? Csakhogy ilyen kérdés sorsa nem függhet eféle véletlenektől. Megnyugtathatom, valóban nem függ.

Ön kívánni fogja, hogy beszélgetésünket folytassuk és én mindig hajlandó leszek – anélkül, hogy Önre várnék – a folytatást szállítani.

Ha azok a gondolatok (sugalmazások), amelyeket Önnel közöltem. Önben tovább élnek és beszélni óhajt velem, írja nekem: „*Venez me voir*”. Ez elég s egy napra Londonba jövök. S ha azon a napon éppoly kevésbé fogom meggyőzni, mint tegnap, ez éppoly kevésbé fogja kedvemet szegni és éppoly jókedvűen fogok távozni, mint tegnap távoztam.

Akar velem fogadást kötni? Zsidó nemzeti kölcsönt fogok teremteni. Akarja kötelezni magát arra, hogy ötven millió márkával járul ehhez hozzá, ha majd megszereztem az első száz millió márkát? Ennek fejében megteszem elnökké.

Mi tízmilliárd a zsidóknak? Gazdagabbak, mint a franciák voltak 1871-ben és hány zsidó volt köztük. Különb is már egy milliárddal is indulhatunk. Mert ez lesz a dolgozó tőke, későbbi vasutaink, kivándorlóhajóink és hadiflottánk alapja. Ezzel-házakat, palotákat, munkáslakásokat, iskolákat, színházakat, múzeumokat, közhivatalokat, fog-

házakat, kórházakat, elmeegógyintézeteket, – egy-
szóval városokat építünk és az új országot oly ter-
mékennyé tesszük, hogy ezáltal az ígéret Földjévé
lesz.

Maga a kölcsön lesz a vagyonvándorlás for-
mája. Ez a dolog állami-pénzügyi magva. Talán
nem felesleges itt megjegyezni, hogy mindezt mint
pelitkus hajtom végre. Nem vagyok üzletember és
sohsem akarók azzá lenni.

Akad tömegesen zsidó pénz kínai kölcsönre,
afrikai néger vasútra, a legkalandosabb vállalko-
zásokra – és maguknak a zsidóknak legmélyebb,
legközvetlenebb, legkínzóbb szükségletére nem
akadna?

Július közepéig Parisban maradok. Akkor
hosszabb időre elutazom. Az ügyről van szó. Kérem
azonban, hogy erről a pontról és valamennyi álta-
lam említetről, a teljes hallgatást megőrizni szí-
veskedjék. Cselekedeteimet jelenleg Ön még való-
színűleg nem helyesli; éppen ezért figyelmeztetem,
hogy számomra igen fontos a tökéletes titoktartás.

Egyébként őszintén biztosítom, hogy beszélge-
tésünk még csonkasága mellett is, számomra érde-
kes volt és hogy nem csalódtam Önben.

Tisztelettel üdvözli Önt készséges híve,

dr. Herzl

Moritz Hirsch (született 1831., meghalt 1898.),
bankár és nagyvállalkozó, 1896-ban megépítette a bal-
káni vasútvonalat, majd hasonló munkálatokat finan-
szírozott Ausztriában és Oroszországban és hatalmas
vágyómra tett szert: bárói rangra emelték. Egyetlen
fiának, Luciennek, halála után elhatározta, hogy va-
gyonát a keleti zsidóság nyomorának enyhítésére for-
dítja. Két millió frank alaptőkével, amelyet néhány év-
vel később már 180 millióra emelt, 1891-ben megalapí-
totta a „Jewish Colonisation Association”– ez nagy-
szabású földműves telepítési munkába kezdett a zsidó

menekülteket akkor még szívesen befogadó Argentínában. Azonban a jótékonyági alapon telepített zsidók, akiket semmi sem kötött az érzelemlágyúságtól távol eső ország földjéhez, hamarosan otthagyták a mezőgazdasági munkát, amint a város előnyösebb életfeltételeket nyújtott nekik; így Hirsch telepítési műve csőddel végződött.

Naplójának tanúsága szerint Herzl 1895 tavaszán kezdett foglalkozni azzal a gondolattal, hogy könyvet ír a zsidókérdésről. Mindjárt naplója legelején a következő feljegyzést találjuk: „Egy szép napon, minden átmenet nélkül, levelet írtam Hirsch bárónak, aki oly feltűnően és oly milliomos-módon foglalkozik a zsidókkal. Mikor a levél kész volt, félretettem és nagyot aludtam rá: két hétig fektettem. Mikor azután, két héttel később úgy láttam, hogy a levélnek keze-lába van, postára adtam”.

Prise en consideration: megfontolás tárgyává tétel (udvariassági formula).

Peabody: George Peabody (1795–1869), kismemberből milliommossá lett amerikai emberbarát, annak idején olyan fogalom, mint ma pl. Rockefeller.

Action d'écilat: nagyhatású cselekedet. Esprit d'escalier: amikor az embernek utólag (a lépcsőházban) jut eszébe a találó mondás.

Parbleu, je le sais bien: Istenemre, jól tudom. Herzl kitűnően tudott franciául és párisi tartózkodása alatt hozzászólt egyes francia fordulatokhoz, szólásmódokhoz; ezek jellemzők korai írásaira.

Lipótváros: Bécsnek zsidóktól legsűrűbben lakott kerülete.

Venez me voir: látogasson meg. A báró Hirsch-sel folytatott levélváltás és beszélgetés nem hozott eredményt; Hirsch nem mutatott érdeket a nemzeti újjászületés gondolata iránt és nem ismerte fel Herzl tervének történelmi jelentőségét. Herzl csakhamar lázasan rávetette agát a „Judenstaat” kidolgozására és 1895. június 7.-én a következőket jegyzi naplójába: „Hirsch, egy héttel ezelőtt még tervem sarokpontja, ma már teljesen lényegtelen semmiséggé (quantité absolument négligeable) zsugorodott össze”;

A „JUDENSTAAT” BEVEZETÉSE (1896)

Szinte hihetetlen, hogy gyakran éppen azoknak a férfiaknak, akik maguk a gyakorlati élet középpontjában élnek, milyen kevés a gazdasági érzéke. Csak így magyarázható, hogy a zsidóság oly hiszékenyen ismételteti az antiszemitizmus jelszavát: a gazdanépek jóvoltából élünk, nélkülük éhen haltunk volnánk. Ezen a ponton is megmutatkozik Önérzetünknek az a gyengülése, amely az igazságtalan vádak nyomán következett be. Hogyan is áll hát a dolog valójában a „gazdanép” fogalmával? Amennyiben nem a régi fiziokrata korlátoltság folyománya, azon a gyermekes tévedésen alapul, amely szerint a gazdasági életben állandó körforgás megy végbe. Csakhogy: annak a felismeréséhez, hogy a világ, mindig új javakkal gyarapodva, megváltozik, nem is szükséges, hogy Rip van Winkle módjára sok éves álomból ébredjünk. A mi időnkben, melyet a technikai vívmányok annyi csodája jellemez, még a szellemileg legszegényebb is láthatja a maga hályogfedte szemével, miként keletkeznek különböző új javak, amelyeket a vállalkozási kedv teremtett.

Csak a helyhez kötött östermelés nélkülözi a vállalkozási kedvet; legjobb példa rá a földművelés, amely ott tart, ahol ezer év előtt tartott. Minden gazdasági emelkedést vállalkozók hoztak létre. Szinte szegyei az ember ilyen közhelyeket leírni. Tehát még abban az esetben is, ha mindannyian ki-

zárólag vállalkozók volnánk. – mint ahogy azt egyesek esztelen túlzással állítják – még abban az esetben sem volna szükségünk „gazdanépre”. Nem vagyunk tehát ugyanazon javak körforgására utalva, mert mi magunk is új javakat teremtünk.

Páratlan erejű rabszolgák állnak rendelkezésünkre, olyanok, akik halálhozó versenytársai a kézimunkának. Ezek a rabszolgák a gépek. Szükség van ugyan munkásokra is, ők hozzák mozgásba a gépeket, de erre a célra van elég emberünk, túllontúl elég. Csak az, aki nem ismeri a keleteurópai zsidóság helyzetét, az meri mondani, hogy a zsidók nem alkalmasak vagy restek a kétkezimunkára.

De e helyen nem célom a zsidóságot megvédelmezni. Hiábavaló dolog lenne. Hiszen megszólalt már a józan ész és az érzelem is ebben a kérdésben. Nyilván nem elég azonban csupán az értelem és a szív számára megfelelő megokolást találni. Annak, akihez szólunk, először alkalmasnak kell lennie arra, hogy *megértsen* bennünket, különben pusztában elhangzott szó marad a szavunk. Ha pedig a hallgató már eljutott erre a magaslatra, akkor ügyis felesleges minden szó. Hiszek az ember fokozatos erkölcsi fejlődésében, csak – kétségbeejtően lassúnak találom. Ha meg akarnók várni, míg az átlagember is eljut a türelmességnek arra a fokára, amelyen Lessing állt, amikor a Bölcs Nátháut írta, akkor erre nemcsak a mi életünk menne rá, hanem gyermekeinké, unokáinké és dédunokáinké is. A fejlődésnek tehát más oldalról kell segítségünkre jönnie

Ez a század a technikai eredmények jóvoltából a nagyszerű újjászületés kora. Csakhogy mesébe illő haladása egyelőre nem az embert szolgálja. Legyőztük a távolságokat és mégis térszűkében szenvedünk. Gyorsan és veszélytelenül repítenek óriási gőzösök ezelőtt ismeretlen tengereken át. Biztos vasutakat vezetünk fel azokba a hegyekbe,

amelyeknek még a megmászása is félelemmel töltött el bennünket egykor. Pillanatokon belül olyan országokban lejátszódó események híre jut el hozzánk, amelyeket még csak fel sem fedeztek akkor, amidőn Európában már gettókba zárták a zsidókat, íme ezért anakronizmus a zsidónyomor és nem azért, mert száz évvel hagytuk magunk mögött a felvilágosodás korát, amely a valóságban csak a legelőkelőbb szellemek számára létezett.

Nos, úgy vélem, hogy a villanyfényt nem azért találták fel, hogy néhány úrhatnám polgár világítsa vele pompás termeit, hanem azért, hogy világánál az emberiség kérdéseit oldjuk meg. Egyike ezeknek – és pedig nem is a legjelentéktelenebb – a zsidókérdés. Ha megoldjuk, nemcsak a magunk érdekében cselekszünk, hanem fáradt és elnyomott embertársaink érdekében is.

A zsidókérdés létezik. Ostobaság volna ezt tagadni. Egy darab visszamaradt középkor alakjában él, amellyel a kultúrnépek, legjobb akaratok ellenére, máig sem tudtak végezni. Azzal, hogy egyenjogúsítottak bennünket, kellő bizonyítékát adták nagylelkű szándékuknak, hogy ezt a kérdést megoldják. A zsidókérdés mindenütt fennáll, ahol zsidók jelentősebb számban élnek. Ahol még nem létezik, oda a bevándorló zsidók hurcolják be. Természetes, hogy mi oda költözünk, ahol nem üldöznek bennünket; megjelenésünknek azonban mindenütt üldözés a következménye. Ez így van és így is marad mindenütt, még a legfejlettebb országokban is – bizonyíték rá Franciaország – mindaddig, amíg a zsidókérdés politikai úton meg nem oldódik. Most Angliába viszik magukkal a szegény zsidók az antiszemitizmust, miután Amerikába máris behurcolták.

Azt hiszem, hogy értem az antiszemitizmust, holott az sokszorosan bonyolult kérdés. Zsidó szemzőből veszem vizsgálat alá, de gyűlölet és féle-

lem nélkül. Felismerem az antiszemitizmusban az öröklött előítéletet, a vallási türelmetlenséget, de azt is, ami önvédelem benne. A zsidókérdést nem tartom sem társadalmi, sem vallási kérdésnek, bármint fest is, hol így, hol amúgy. Nemzeti kérdés ez, és, ha meg akarjuk oldani, akkor mindenk előtt politikai világmérvénnyé kell tennünk, amelyet a kultúrnépek tanácsának kell megoldania.

Mi nép vagyunk, egy nép.

Mindenütt becsületesen megpróbálunk aláemlékezni a környező népek közösségébe, úgy, hogy csak apáink hitét őrizzük meg. Hiába fáradozunk, hogy növeljük hazánk dicsőségét a művészetek és tudományok ápolásával, hogy a kereskedelem fejlesztése által emeljük jólétét. Hazánkban, azokban is, ahol már évszázadok óta élünk, idegeneknek kiáltanak ki bennünket – gyakran éppen azok, akiknek ősei nem is voltak még az országban, amikor apáink már kínlódtak, szenvedtek földjén. A többség dönti el, hogy ki az idegen az országban; hatalmi kérdés ez is, mint minden a népek életében. Azzal, hogy ezt kijelentem, nem mondok le semmiféle szerzett jogunkról, annál kevésbé, mivel nem megbízatásból szólok. A világ jelenlegi állapotában és nyilván még beláthatatlan időig, a jog csak a hatalom után következik. Hiába vagyunk tehát mindenütt derék hazafiak, mint egykor a hugenották, akiket vándorlásra kényszerítettek. Ha nyugton hagynának bennünket...

De azt hiszem, sohasem fognak nyugton hagyni bennünket.

Elnyomással és üldözéssel nem lehet minket megsemmisíteni. A történelemnek egyetlen népe sem élt túl olyan küzdelmeket és szenvedéseket, mint mi. A zsidóüldözések legfeljebb a gyengéket bírták megfutamodásra. Az erős zsidók mindig; dacosan ragaszkodtak törzsükhöz, ha az üldözések kitörtek. Világosan láhattuk ezt közvetlenül a

zsidóemancipáció utáni időkben. A magasabb szellemi és gazdasági fokon álló zsidó rétegből teljesen kiveszett az összetartozás érzése. Politikailag szélcsendes időben mindenütt beolvadunk; azt hiszem, hogy ez csak dicséretes dolog. Annak az államférfiúnak tehát, aki kívánatosnak találná nemzetére nézve a zsidósággal való fajkeveredést, tartós politikai jólétünkről kellene gondoskodnia. De ez még egy Bismarcknak sem állott hatalmában.

Mert a néplélek mélyén régi ellenséges előítéletek gyökereznek. Aki erről számot akar magának adni, annak csak oda kell figyelnie, ahol legőszintebben nyilatkozik meg a nép: a mese és a példabeszéd zsidóellenes. A nép mindenütt nagy gyermek, amelyet persze meg lehet nevelni, e neveléshez azonban kedvező esetben olyan mérhetetlen időre volna szükség, hogy közben – mint már mondtam – egész más módon segíthetünk magunkon.

A beolvadás, ami alatt nemcsak a ruházkodás, az életmód, a szokások és a beszéd bizonyos külsőségeit értem, hanem a gondolkodásmód hasonlítását is, ez a beolvadás mindenütt csakis vegyesházasságok útján jöhet létre. Ennek a szükségességét azonban a többségnek kellene éreznie; korántsem elegendő a vegyesházasság törvényes engedélyezése. A magyar liberálisok, akik ezt a törvénybe iktatták, furcsa tévedésben élnek. Ezt a doktrineren megszerkesztett vegyesházassági törvényt szépen példázza az első esetek egyike: egy kikeresztelkedett zsidó zsidó nőt vett feleségül. A házassági törvény mostani formájának kiharcolása viszont súlyosan kiélesítette Magyarországon a keresztények és zsidók közötti ellentéteket és ezáltal inkább ártott, mint használt a fajkeveredésnek. Aki őszintén kívánja a zsidóságnak keveredés útján való eltűnését, az csak egyetlen lehetőséget tekinthet célravezetőnek. A zsidóságnak először olyan

gazdasági hatalomra kell szert tennie, hogy azzal legyőzheti a régi társadalmi előítéleteket. Példa erre az arisztokrácia, amelynél aránylag a leggyakrabban fordulnak elő vegyesházasságok. A régi címereket zsidópénzzel aranyozzák újra és közben zsidó családok szívódnak fel. De hogyan alakulhat ez a jelenség a középső rétegekben, ahol a zsidókérdés főfészke van, minthogy a zsidóság középosztály? Itt az előzőleg szükséges hatalom elérése egyet jelentene a zsidóság gazdasági egyeduralmával, amely miatt máris alaptalan vádak érik a zsidóságot. És ha a zsidóság mostani hatalma is már ilyen bosszú- és vészkitöréseket vált ki az antiszemitákból, milyen kitörésekre kerülne sor, ha ez a hatalom még tovább növekednék! A felszívódásnak ez az első állomása nem érhető el, mert és azt jelentené, hogy a többséget egy nemrég még lenézett kisebbség igázná le, amely még csak nincs is birtokában a közigazgatási hatalomnak. Ezért tartom a zsidóság felszívódását még ezen az úton is valószínűtlennek. A máris zsidóellenes országokban igazat fognak adni nekem. Másutt, ahol a zsidóság pillanatnyilag jólétnek örvend, fajtestvéreim előreláthatólag a leghévesebben fogják vitatni állításaimat s csak akkor hisznek majd énnekem, amikor ismét felkeresik őket a zsidóüldözések megpróbáltatásai. És mennél tovább várat magára az antiszemitizmus, annál haragosabban kell kitörnie. A lát-szólagos biztonságtól vonzott bevándorló zsidók beszívargása, a benszülött zsidók feltörekvő osztálymozgalma összeműködik és felforduláshoz vezet. Mindez a józan ész legegyszerűbb következtetése. Ezt a következtetést minden aggályoskodás nélkül és csakis az igazságnak megfelelően vonom le és ezzel előreláthatólag ellentmondást és ellen-szenvet fogok a kedvező körülmények között élő zsidókból kiváltani. Amennyiben itt csak egyszerű magánérdekekről van szó, amelyeknek hordozói

korlátoltságból vagy gyávaságból veszélyeztetve érzik magukat, nevetve és megvetéssel lehetne átsiklani a dolgon, mert a szegények és elnyomottak ügye fontosabb. Mégis, már eleve szeretném, hogy ne terjedjenek el téves elképzelések, nevezetesen azt ne higgyék, hogy abban az esetben, ha-tervünk valaha valóra válik, ennek a gazdag zsidók vallanak kárát. Ezért akarom a kérdés vagyoni részét behatóan ismertetni. Ha pedig ez az eszemenet nem jut túl az irodalom határain, akkor úgyminden a régiben marad.

Komolyabb ellenvetés lehetne az, hogy az antiszemita malmára hajtom a vizet azzal, hogy népnek nevezem magunkat s ezáltal megakadályozom a zsidóság beolvadását ott, ahol ez éppen folyamatban van, s ahol már befejeződött, ott utólagosan veszélyeztetem. Módjában áll magányos írónak egyáltalán valamit megakadályozni vagy veszélyeztetni?

Ez a kifogás éppen Franciaországban fog felmerülni. Más helyről is várható, de csak a franciaországi zsidóknak akarok előre válaszolni, mert ők nyújtják a legjobb példát.

Bárhogy tisztelem is az egyéniséget, az államférfi, a feltaláló, a művész, a filozófus vagy a hadvezér erős egyéniségét éppenúgy, mint az emberek történeti csoportjának azt a kollektív egyéniségét, amit népnek neveznek, nem siratom meg, ha elpusztul. Aki el tud pusztulni, aki el akar és akinek el kell pusztulnia, az pusztuljon el. De a zsidóság nem tud elpusztulni, nem akar és nem is keü elpusztulnia. Nem tud. mert külső ellenségek tartják össze. Nem akar és ezt kétezer év szenvedései közepette bizonyította be. Nem is kénytelen reá, éppen ezt kísérlem bebizonyítani ebben a munkámban, számos más zsidó után, aki szintén nem adta fel reményét. *A zsidóságnak egész ágai leszakadhatnak, sőt lehullhatnak, a törzs maga tovább él.*

Ha tehát néhány francia zsidó, vagy akár valamennyi is, tiltakozna tervezetem ellen, egyszerűen azt felelném: semmi közük az egészhez. Ők izraelita vallású franciák. Rendben van. Ez viszont a zsidóság belső ügye.

A zsidóság államalkotásra irányuló törekvései épp oly kevésbé fognak ártani az izraelita franciáknak, mint más országok asszimilált zsidóinak. Inkább hasznukra lesz. Nyugodtan folytathatják beolvadásukat, mert a mostani antiszemitizmus egyszer és mindenkorra elülne. És el is hihetnők nekik, hogy lelkük legmélyéig asszimilálódtak, ha az új zsidó állam immár megvalósult és ők mégis ott maradnának, ahol most laknak.

Az „asszimiláltak”-nak még sokkal több előnyük volna a fajhű zsidók távozásából, mint a keresztény polgároknak. Az asszimiláltak ugyanis ilyen módon megszabadulnának annak a zsidó proletariátusnak nyugtalanító, kiszámíthatatlan és elkerülhetetlen versenyétől, mely a politikai elnyomatás és a gazdasági nyomor hatása alatt helyről-helyre, országról-országra vetődik. Ez a vándorló proletár-réteg végre megtelepednék. Jelenleg egyes keresztény állampolgárok – antiszemitáknak nevezik ezeket – idegen zsidók bevándorlása ellen zúgolódnak. Az izraelita állampolgárok ezt nem tehetik, bár őket sokkal súlyosabban érinti a dolog: elsősorban őket nyomja a hasonló gazdasági egyedek versenye, olyanoké, akik még az antiszemitizmust is behurcolják, vagy ha már megvan, esak erősítik. Titkos bánata ez az asszimiláltaknak, amin „jótékonyági” intézményekkel szeretnének könnyíteni. Kivándorlási egyleteket alapítanak a beköltöző zsidók számára. Olyan ellentmondás van ebben a jelenségben, hogy igazán mulatni lehetne rajta, ha nem emberek szenvednének miatta. Némelyik ilyen támogatásra alakult egylet inkább az üldözött zsidók kárára van, mint javára. A cél

csak az, hogy a legszegényebbek minél gyorsabban és minél messzebbre tűnjenek el. Figyelmes szemlélet meggyőzhet arról, hogy némelyik látszólagos zsidóbarát nem egyéb jótevőnek álcázott zsidó származásit antiszemitanál.

De még a csakugyan jószándékú férfiak telepítési kísérletei sem bizonyultak helyeseknek, annak ellenére, hogy igen érdekes kísérletek voltak. Nem hiszem, hogy bármelyikük is csak sportnak tekintette volna a dolgot, hogy bármelyikük is csak úgy vándoroltatta volna a szegény zsidókat, ahogy lovakat szokás futtatni. Ehhez mégis csak túlságosan komoly és szomorú a dolog. Ezek a kísérletek annyiban érdekesek számunkra, hogy kicsiben a zsidó állam gondolatának gyakorlati előfutárja! voltak. Sőt tagadhatatlan haszonnal jártak abban a tekintetben, hogy elkövették azokat a hibákat, amelyekből a nagyszabású megvalósításnál okulhatunk. Természetesen, ezek a kísérletek bizonyos kárral is jártak. Új vidékekre ültették el az antiszemitizmust, ami természetes következménye az ilyen mesterséges beszivárgásnak. De ez még a legkisebb hátrány lenne. Nagyobb baj az, hogy az elégtelen eredmények magukban a zsidókban is kételyeket ébresztettek a zsidó emberanyag használhatóságát illetően. Ezt a kételyt azonban a következő, egyszerű érveléssel győzheti le magában az értelmes ember: ami kicsinyben célszerűtlen vagy terméketlen, az nagyban még nem feltétlenül az. Egy kis vállalat veszteségeket mutathat fel ugyanolyan feltételeknél, amelyeknél a nagy virul. A patakon még csónakázni sem lehet; a folyón, amelybe torkollik, már hatalmas, vasból való járművek közlekednek.

Senki sem elég erős vagy elég gazdag ahhoz, hogy egy népet egyik lakhelyéről a másikra költöztessen. Erre csak egy eszme képes. Az állameszmének csakugyan megvan ez a hatalma. A zsidóság

történelmének hosszú éjszakáján egyre újra álmodta ezt a fenséges álmot: „Mához egy esztendőre Jeruzsálemben” – ez a mi régi jelszavunk. Meg kell tehát mutatnunk, hogy ez az álom valóra váltható.

Ehhez azonban mindenekelőtt tabula rasa-t kell csinálni a lelkekben. Sok eltompult agy azt fogja hinni, hogy a kultúrából a sivatagba kell vándorolnunk. Erről szó sincs! Vándorlásunk a kultúra határain belül fog végbemenni. Nem alacsonyabb fokra térünk vissza, hanem magasabbra emelkedünk. Nem költözünk vályogkunyhóba, hanem szebb és újabb házakba, amelyeket újonnan építünk fel és amelyeket háborítatlanul lakhatunk. Nem veszítjük el szerzett javainkat, hanem értékesítjük azokat. Nem szakadunk el kedvelt szokásainktól, hanem magunkkal visszük azokat. Nem hagyjuk el régi házunkat, mielőtt az új nincs kész. Mindig csak azok költöznek, akik biztosak afelől, hogy helyzetükön ezáltal javítani fognak. Először a kétségbeesettek, azután a szegények, majd a jómódúak, végül a gazdagok. Mire emezek megérkeznek, az elsőnek érkezettek már magasabb rétegekbe emelkedtek. Ez a vándorlás egyben felfelé törekvő osztálymozgalom is lesz.

És a zsidóság elvonulását nem követik gazdasági zavarok, megrázkódtatások és üldözések, hanem a jólét új korszaka nyílik meg az elhagyott országokban. Megkezdődik a keresztény állampolgárok belső vándorlása a zsidók által elhagyott állásokba. A levezetődés lassan és minden megrázkódtatás nélkül megy végbe és már a kezdete is az antiszemitizmus végét jelenti. A zsidók becsült barátokként válnak el, épp olyan jóindulattal fogadják majd őket a művelt országokban, mint más. idegen állampolgárokat. Ez a vándorlás nem is menekülés, hanem a közvélemény ellenőrzése alatt álló rendezett elvonulás lesz. A mozgalmat csakis

törvényes eszközökkel szabad megindítani és az csakis az érdekelt kormányok barátságos közreműködésével vihető keresztül, amelyek lényeges előnyökhöz jutnak általa.

Az eszme tisztaságának biztosításához kezesre van szükség, amelyet csak úgynevezett „erkölcsi”, vagy „jogi” személyeknél találhatunk meg. Szét akarom választani ezt a két' megjelölést, amelyet oly gyakran cserélnek fel a jogi nyelvben. Erkölcsi személynek, amely a magánvagyon jogi körzetén kívüleső jogok alanya, a *Society of Jews*-t jelölöm meg. Mellette áll a *Jewish Company*, mint jogi személy, amelynek feladata a föld megszerzése.

Aki egymaga vállalkoznék ilyen óriási munka véghezvitelére, csalónak vagy örültnek látszhatnék. Az erkölcsi személy tisztaságáért a tagok jellege kezeskedik. A jogi személy teljesítőképességét tőkéje biztosítja.

Az eddigi előzetes megjegyzésekkel csak azoknak az ellenvetéseknek első raját akartam hamarjában elhárítani, amelyeket maga a „Zsidóállam” szó eredményezhet. A továbbiakban több nyugalommal akarunk fejtegetéseinkben eljárni, más ellenvetésekkel szembeszállni és némely már eddig érintett körülményt alaposabban kifejteni, jóllehel kerülni akarjuk a nehézségeket ennek az iratnak az érdekében, amelynek sebes szárnyakon kell a maga gondolatait továbbvezetnie. Rövid, aforisztikus fejezetek szolgálják legjobban ezt a célt.

Ha valamely régi építmény helyébe újat akarok emelni, először rombolnom kell, csak azután építhetek. Ezt az észszerű sorrendet fogom tehát betartani. Először, az általános részben, fogalmakat kell tisztáznom, régi előítéleteket kell eltakarítanom, a politikai és nemzetgazdasági előfeltételeket és a tervet kell kifejtenem.

A másik részben, amely három főszakaszra osz-

lik, a kivitelte kell részleteznem. A főszakaszok a következők: Jewish Company, helyi csoportok és Society of Jews. Elsőnek ugyan a Society-nek kell megalakulnia és csak utoljára a Company-nek, de a tervezetben a fordított sorrend ajánlatos, mert a .legsúlyosabb aggályok a pénzügyi keresztülvitel-
lel szemben merülnek majd fel, ezeket kell tehát először leszerelni.

.A végszóban azután a többi feltehető ellenvetésre kell majd meggyőző választ adnom. Zsidó olvasóimtól azt kérem, hogy türelemmel hallgassanak végig. Egyeseknél más sorrendben merülnek majd fel az ellenvetések, mint ahogy én itt válaszlok rájuk. De akit a józan érvek meggyőztek, az tegyen hitet ez ügy mellett.

S noha én a józan észhez szólok, tudom, hogy a józan ész egymagában még nem elegendő. Régi rabok nem szívesen hagyják el a börtönt. Majd meglátjuk, vajjon az ifjúság, amelyre oly nagy szükségünk van. megérett-e már a feladatra. Az ifjú nemzedék feladata, hogy magával ragadja az idősebbeket, hogy erős vállain a szabadba vigye őket és az értelem szavait lelkesedésre váltsa.

A „Zsidó állam”, teljes címén: Der Judenstaat, Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage, – 1896-ban jelent meg; ebben a röpiratban Herzl a zsidókérdés megoldására egy zsidó állam alapítását javasolja, 1895 tavasza óta lázban égve vetette papírra gondolatait. „Példátlan termékenység hetei következtek, melyekben ötleteimet le sem tudtam, nyugodtan tisztázni. írtam járva, állva, fekvé, utcán, asztalnál, és éjszaka, álmomból felriadva” – olvassuk naplójában.

Society of Jews és Jewish Company, 1. a függesztékül adott életrajzi vázlatot. Az előbbinek a mai Cionista Világszervezet felel meg, az utóbbinak ügykörét ma az országépítő alapok és telepítési társaságok látják el.

BESZÉD A MAKKABEUS-KLUBBAN

(London, 1896. június 6.)

Uraim!

Azóta, hogy legutóbb volt szerencsém Önökhöz szólni, a zsidókérdés előbbrejutott. Ma nem beszélhetek itt Önöknek mindenről, mert éppen a legfontosabb dolgok, amelyek azóta történtek, különösen kényes kezelést kívannak. Viszont három olyan férfúnak, akiket önök nagyrabecsülnek, bizalmas felvilágosításokat adtam. Ez a három férfiú Goldsmid ezredes, Sir Samuel Montague és Singer főtisztelendő úr. ők legyenek erkölcsi biztosítékom mindarra, amire csak utalhatok vagy amit éppen el is kell hallgatnom.

Nem csekély haladásnak tekintem azt, hogy egy zsidó állam megállapításának tervéről uralkodó személyiségek teljes komolysággal tárgyalnak velem. Ez meglepheti azokat, akik néhány hónappal ezelőtt rajtam is, balga eszmémen is gúnyosan mosolyogtak. Hahota, lárma, gyanúsítás, gyalázkodás kísért eddig még minden eszmét fájdalmas útján. Ez most sem maradt el. A legfontosabb azonban az, hogy mindezzel mitsem törődve haladjunk tovább.

Amikor megírtam könyvecskémet a zsidó államról, azt hittem, ugyancsak ravaszul járok el azal, hogy igyekeztem minden ellenvetés lehetőségét előre kiküszöbölni. Tévedtem. Mindazokat az ellenvetéseket, amelyeket írásomban világos logikával már eleve megcáfolni véltem, mégis felhozták,

figyelembe sem véve cáfolataimat. Jól értsük meg: nem támadták érveléseimet, hanem figyelemre sem méltatták. Sokan vannak úgy, hogy egy könyvből egyáltalán nem azt olvassák ki, ami abban van, hanem azt, amit ők adnak hozzá. Hát még azok, akik csak a címig jutnak el! Az ilyenek voltak ítéleteikben a legkönyörtelenebbek. Zsidó állam! Esztelenség! Vagy, ha úgy tetszik: butaság! Vagy: egy humorista tréfálkozása, aki egyszer szívből szeretne nevetni a világon – saját szerencsétlen népe rovására.

A rosszálló megjegyzéseknek se szeri, se száma.

Némelyiket megőrzöm, mint szép emléket a szerző részére arra az időre, ha a zsidó állam már meglesz. Filozófiámat az a körülmény hangolta derűsre, hogy a kritikusok sokkal élesebben mondtak ellent egymásnak, mint nekem. Hogy úgy mondjam: én írással mintegy a középútat jelentettem. Egyikük balga derülátónak, másikuk aggodalmaskodó borulátónak bélyegez. Hol fellegjáró álmodozásnak, hol pedig agyafűrt üzletnek nyilvánították a tervet. Azok a népek, amelyek között szétszórtan élünk, boldogok lennének, ha elmennénk, de mi nem megyünk. Nem, magyarázta egy másik, szintén határozottan, – nem hagynak majd elvonulni minket, habár szívesen mennénk. Természetesen személyemmel is foglalkoztak és az a hír terjedt el, hogy Zsidóország királya, vagy minisztere akarok lenni, de sokan azon a nézeten voltak, hogy valami zsidó állásra vágyom külföldön, nyilván nagykövet akarok lenni Bécsben. „*On ne peut pas contenter tout le monde et son pere*”.

Ne higyjék, hogy én makacsul ragaszkodom röpiratom minden szavához. Politikai gondolatról van szó és a politikában a hasznosság irányítja az embert, – a célt persze nem szabad szem elől téveszteni.

Sokszor beláttam tévedéseimet. A tervezetben

tehát sok fontos változtatás történt, mert a gyakorlati megvalósítás úgy kívánja. Én igazán csak megpendíteni akartam, miként lehetne talán segíteni népünk régi nyomorúságán. Tévedéseim is haszonnal jártak. Sok okos fő dolgozik tévedéseim helyreigazításán. A zsidó állam gondolatát legjobb-jaink alakították tovább és az ma már országotvilágot jár be.

Boldogan bevallom ezt a legnagyobb tévedésemet. Habozva szólaltam meg és óvatosan nyilatkoztam: nem tudom, hogy államtervezetem nem államregény-e csupán.

De a helyeslés zúgó kiáltásban tört fel mindennütt, ahol zsidók szenvednek. Ennyi lelkesedést magam sem vártam, pedig híres derülátó vagyok. Egyesületek és gyűlések számos határozatban fordultak hozzám és sürgettek hogy az írást kövesse a tett. Ekkor szántam rá magam, hogy a tettek mezején haladjak tovább, – pedig híres borulátó vagyok.

Gondosan gyűjtöttem minden nyilatkozatot, átiratot, határozatot, hozzászólást. Eredetileg azt akartam, hogy ezeket az első alkalommal, amikor nyilvánosan beszélhetek, felolvasom, de, mert ez a felolvasás dicshimnusznak hangzanék és azt a látszatot keltené, hogy saját személyemre vonatkozatom azt, ami nyilvánvalóan az ügynek szól, átadom tehát ezeket az irományokat a Society of Jews-nak, amelynek most kell megalakulnia. Ezek az írások meggyőzően bizonyítják, hogy a zsidó állam már nemcsak egy egyén magányos álma, hanem számosan azonosítják magukat vele. Én már ma tudom, de holnap az egész világ fogja tudni, hogy a zsidók országot akarnak, ahol végre mint szabad emberek élhetnek és virulhatnak. Sokan még meghökkenve dörzsölik szemüket és azt kérdik, hogy ki álmodik: ők, vagy én? Oly sok-sok éven át ismételtük: „*Lásáná hábáá birusálájim*”,

amíg megszoktuk, hogy az csak afféle szólásmód, vagy sóhaj. És most egyszerre lehetőséggé válik! Úgy lesz lehetségessé, ahogy felkelhet az, aki elaludt, de nem halt meg. Úgy lesz lehetséges ez, ahogy meggyógyul a beteg, ha életereje még nem emésztődött fel. Úgy lehetséges ez, ahogy megsza- badul egy fogoly, akit nem ítélték el életfogytiglan.

A zsidók meg akarnak szabadulni az egyre visszatérő üldöztetésekkel járó félelemtől. Hiszen azokban az országokban is csak remegve örülhet- nek testvéreink, ahol pillanatnyilag nem kell szen- vedniök. Sok bizonyítékom van erre. Bizonyíték erre mindazoknak a jómódúaknak a tiltakozása, akik tervem ellen szót emelnek. Ezek ugyanis – oktanul – azt hiszik, hogy ha én a zsidó állam- ról beszélek, ezzel veszélyeztetem azt a türelmet, amelyet ők élveznek. Az első zsidóellenes hangra, amely valaki szájáról elhangzik, felriadnak százal- mas nyugalmaikból, riadtan tekintenek körül: kez- dődik már?

Azt mondták, hogy a zsidó állam gondolatának felvetése gyanút fog kelteni a zsidók hazafisága iránt jelenlegi lakóhelyeiken. Akik így vélekednek, azok – úglátszik – még sohasem hallották, ho- gyan beszélnek rólunk. Idegeneknek tartanak ben- nünket, a legjobb esetben olyan idegeneknek, aki- ket visszavonásig megtűrnek.

Azok, akik azt hiszik, hogy egyik-másik or- szágbán nem fogadják majd szívesen távozásunkat, igazán túlértékelik fontosságukat. Igen, ha gazdag- jaink is vagyonostul el akarnának vonulni, akkor talán tennének valamit ellene. De a gazdagok nem gondolnak kivándorlásra. Az én tervzetem csak a szegényekről szól, azokat akarja a jómódúak támo- gatásával új hazába vezetni, a mi régi hazánkba. A jómódúak ezzel semmit sem veszítenének: sőt nyernek vele, mert mint vezetők, kivándorolnak a felesleges középosztálybeliek is, akik mai lakóhe-

lyeiken a zsidóüldözés következtében elproletarizálódnak.

Nem, nem, inkább azt hiszem, hogy azokban az országokban, amelyekben a zsidókat nem szívlelik – sőt másutt is, – hazafias érdelemnek fogják tekinteni azt, hogy a régóta kínos zsidókérdést végül megoldjuk, ha a fölösleges zsidó tömegeket levezetjük és ezzel elhárítjuk a forradalom veszélyét, amely a zsidóknál kezdődne, de nem lehet tudni, hol végződne.

Megvallom, sok mindent kellett meghallgatnom eddig, de hogy nemzsidó részről rossznéven vennék a zsidó állam alapításának gondolatát, azt még nem hallottam. Ellenkezőleg, rokonszenvet kelt bennük, csak azt hiszik, maguk a zsidók lesznek ellene. És nem is csoda, ha a zsidókból az üldöztetések évszázadai folyamán kiveszett az államalkotói bátorság. Az újkori zsidó egyenjogúsításának az volt a történelmi értelme, hogy a zsidókban ezt a tulajdonságot újraébressze. Hogy az egyenjogúsítás nem vezetett és nem is vezethet asszimilációhoz, azt az utóbbi húsz év története is mutatja. Bizonyos számú zsidót minden ország elbír s ezek csak olvadjanak is be, szívódjanak is fel. Mihelyt azonban túllépik ezt a meghatározhatatlan számot, akkor az antiszemitizmus már megálljt kiált. Azt hiszem, különösen azoknak az országoknak lesz hasznára a zsidó állam, amelyekben ma még nincs nyílt antiszemitizmus. Gondoljuk csak meg: az a hír, hogy a zsidókkal valahol nem bánnak rosszul, csalogatóan hat a szerencsétlenekre. Odavándorolnak. És jaj nekik, ha szegények maradnak és igénytelen életfeltételeikkal lenyomják a munkabéreket – tönkreteszik a benszülötteket! De jaj akkor is, ha meggazdagodnak, – ebben az esetben kiszípozták a népet.

Ezért kell a mi szegényeink részére egy otthon. egy ország, amely nemzetközi jogilag a miénk. Ná-

lunk kisebb népek is merészeltek már a földtekén egy kis darabkát maguknak politikai tulajdonul követelni. És mert merészeltek és mert volt államalkotó képességük, meg is kapták. Csak a mi híres és szerencsétlen népünknek, melynek történelméről a Szentírás beszél, csak a mi népünknek nem szabad ezzel a kívánsággal előállnia? Nem gondolják a zsidó állam zsidó ellenzői, hogy már ennek a követelésnek a pusztá hangoztatásával is megszerezzük a világ megbecsülését? Nekünk legalább annyi jogunk van nemzeti létünk alapjál egy országot követelni, mint másoknak. Ezt a jogot szenvedéssel szereztük meg, olyan szenvedéssel, amelyre nincs példa a történelemben. Vérfolyam kíséri évszázadok óta utunkat. Értelmetlen volna a sok kín, ha nem a zsidó állam reményében álltuk volna ki. Ha nem gondolunk a zsidó államra, akkor dobjuk el magunktól zsidóságunkat, mint egy elnyűtt ruhát.

Hát lehetetlen álom ez?

Ki mondja ezt?

Ebben a pillanatban, amikor Önökhöz szólok, hatalmas fejedelmek foglalkoznak komolyan e tervvel. Hogy milyen formában fog megvalósulni? Azt nem tudom. De, hogy meg fog valósulni, arról a lelkem legmélyéig meg vagyok győződve. Akik pedig tegnap még nevettek álmodozásunkon, azok holnapra már szégyenkezhetnek.

Eszem ágában sincs persze, hogy mindenkit rossznak és butának minősítsek, aki tervünknek ellenzője. Vannak köztük igazán kitűnő férfiak, akiknek szegény testvéreink érdekében kifejtett munkáját hálásan csodálom. Ők, sajnos, túlságosan is nagy – emberbarátok. Ez furcsán hangzik. Egy népen filantrópiával nem lehet segíteni, csakis és kizárólag politikai úton. Ezeknek a jótévőknek az az aggályuk a zsidó állameszmével szemben, hogy megzavarná a telepítés hasznos munkáját, ha ész-

revennék, hogy a zsidók államot akarnak alapítani. Megnyugtathatom a telepítőket, mert éppen Konstantinápolyból jövök. A szultán kegyeli a zsidókat. Sőt, bátorodom kijelenteni, hogy a zsidóknak jelenleg az egész világon kevés nagylelkűbb barátja van, mint éppen a most uralkodó szultán öfelsége.

Máris nyilvánvaló, hogy a telepítésnek – úgy, ahogy az ma történik – én semmit sem ártottam. De ez a telepítés mindenesetre nagyon kevés, ha mégannyi jóindulat rejlik is benne. A zsidókérdés nem oldódik meg azzal, hogy néhány száz, vagy néhány ezer családot Palesztinába vándoroltatunk. Sőt, azt hiszem, hogy annál veszélyesebb lesz erceknek a kivándorlóknak a helyzete, minél többen lesznek, ha nem oltalmazhatja őket a saját államuk, így t. i. a hatalom váltakozó urainak kegyére vannak utalva. Az egyik uralkodó kegyes, utódja már kegyetlen, – milyen sokszor megélték már ezt a zsidók!

Mit sem használ, ha becsukjuk a szemünket olyan tények és biztos következményeik előtt, amelyeket minden, a történelemben jártas szemnek világosan kell látnia.

A mostani, szórványos palesztinai letelepedés elé valószínűleg nem fog a Magas Porta újabb nehézségeket állítani. Mégis, azt hiszem, nagyofelmű beszivárgást egyáltalában nem engedélyezne, és ebben egyáltalán nein szabad zsidógyűlöletet látnunk. Magyaránvú bevándorlásnak csak az állameszme lehet az alapja és ha egy többé-kevésbé önálló zsidó közösség berendezkedését egyáltalán megengedné, az akkor is nagyon értékes volna számunkra, ha kárpótlást kérne is érte. És ez igen helyes, ez tökéletesen megfelel a mi érdekünknek is. Egy területnek, – hogy az Palesztina-e. vagy más – nemzetközijogilag biztosított átengedéséért mi szívesen nyújtánánk nagy anyagi előnyöket, de

ezzel kapcsolatban ki kellene kötnünk mindazokat a biztosítékokat, amelyek elengedhetetlenek a nemzeti lét végérvényes és biztos jövője szempontjából. A filantrópiából fakadó telepítésnek éppen az a legnagyobb hibája, hogy nem számol az érdekelt országok esetleges hangulatváltozásaival. Ha az üldöztetés miatt kivándorló embereknek új hazát jelölünk ki – legyen ez bár a történelmi haza is, – akkor legalább azt kell nekik megígérnünk, hogy vallási vagy nemzeti okokból sohasem fogják őket többé üldözni. Ezt ígéri a mi politikai zsidó állameszménk. Ez az egyetlen, amit ígér. És ez nem felelőtlen ígéretetés. Mi nem ígérjük a csillagokat az égről. A zsidó államban is lesznek szerencsétlenek, betegek és szegények. De az a nyomás, amely minden nyomorúságot még keserűbbé tesz, meg fog szűnni, és egyetlen tehetségnek sem kell többé elkallódnia azért, mert zsidó eredetű. Ezt világosan érzik a mi fiataljaink, szegényeink és ezért hevíti őket annyira az eszme. Aki a mi szegényeinken és fiataljainkon segíteni akar, annak el kell jutnia a jótékonykodástól a politikai cionizmusig.

Ne higyjék, hogy mindezt azért mondom, mert magamhoz akarom ragadni a zsidó nép erőinek a vezetését. Ellenkezőleg, az én legbensőbb óhajom az, hogy a mozgalom vezetésétől visszavonuljak, mert ennek a mozgalomnak, személytelennek, tisztának és erősnek kell lennie. Én csak író vagyok. A zsidó állam gondolata kihajtott engem dolgozószobámból és tulajdonképpen nagyon csodálkozom, amikor ilyen összejöveteleken, mint ez is, beszélni hallom magamat, vagy amikor vezető politikusokkal tárgyalok. Alis; merem megvallani annak a barátomnak a jelenlétében, aki tegnap sajtónyilatkozatot adott, hogy még tőkésekkel is érintkezem. Meggyőződésem szerint a pénz annak megfelelően jó vagy rossz, hogy mire használják. Nagyon szép

volna, ha valami regényes hadjáratban hódíthatnák meg országunkat, de ahhoz, hogy ilyesmit lehetségesnek tartsunk, ismét húszévesnek kellene lennünk. Nem, ennek a józan ész talaján, a gyakorlati politika határain belül és azoknak az eszközöknek a segítségével kell megtörténnie, amelyekkel rendelkezünk. E nagyszerű ügynek a szolgálatába kell állítanunk legjobb erőinket és az ezekben a napokban megalakuló Society of Jews-t, amelynek munkatervét, számotvetve minden jogos megfontolással, – a következőkben fogalmaztam meg:

A Society of Jews feladata, hogy nemzetközi-jogilag biztosított területet szerezzen azoknak a zsidóknak, akik nem tudnak asszimilálódni.

Ezt a tervet – azt hiszem – minden ország legjobb hazafiai is aláírhatják. Nem is kell zsidónak lenni ahhoz, hogy ezzel valaki egyetértson. Ha nem tévedek, „Mr. Holmes Hunt azonnal kész lenne ezt a tervet aláírni. És mindenekelőtt egy ember írta volna alá, ha az utóbbi hónapok figyelemreméltó eseményeit megélte volna.

Hirsch báró halálának évében igen nehéz felszólalni egy zsidó gyűlésen anélkül, hogy meg ne emlékeznénk erről a férfiúról. Nagyon sok az, ha az ember elmondhatja valakiről, hogy jószívvel volt testvéreihez. Ezért nem fog Hirsch báró alakja a zsidó nép emlékezetéből soha eltűnni. Ő ugyan azt hitte, hogy csupán emberbaráti úton is lehet a zsidókon segíteni, de elég éles gondolkodó volt ahhoz, hogy a politikai cionizmust is megértse, ha láthatta volna, hogy törekvéseit a kormányok komolyan veszik. Ebben az évben, egy tavaszi napon, mélyen megrendülve értesültem, mint bizonyára Önök is, Hirsch báró haláláról. Különös találkozás az eseményeknek: ugyanezen a napon szólítottak fel engem arra, hogy egy uralkodónak a zsidóság ügyét előadjam. Ezen a tavaszi napon halt

meg a jótékonykodó cionizmus és ezen a napon született meg a politikai cionizmus. Kihallgatásom tartalmát egyelőre csak a bizalmi emberek szűk körében közölhetem, mert azt az uralkodót, akiről beszélek, aki jóindulata pártfogásáról biztosított, az a nemes aggodalom tölti el, hogy zsidó alattvalói félreértenék és zsidógyűlöletnek magyaráznák, ha ő a zsidó állam megalapítását támogatná.

Eleve el kell oszlatni minden félreértést. Az egész világnak tisztán kell látnia abban, amit mi akarunk, és ha a dolgot a politikai tárgyalásoknál szükséges óvatossággal kezeljük is, rejtenivalónk nincs.

Ennek a fényes és boldogító gondolatnak ki kell jutnia műveltjeink köréből a néphez, minden néphez. Ezért ragadom meg az alkalmat, hogy Önök előtt, itt a Makkabeus-klubban beszéljek. Az Önök tömörülésének az volt a célja, hogy megmutassák a világnak, hogy a zsidókat más érdekek is fűtik, nemcsak a pénz. Nagyon sok régi, ellenséges legendát kell kiirtanunk, amíg elhiszik végre, hogy semmivel sem vagyunk értéktelenebbek, mint mások. Ha pedig Rotschild báró földműves-telepei azt a legendát akarják eloszlatni, hogy a zsidók alkalmatlanok a testi munkára, akkor ezt is hálás elismeréssel köszöntjük. A mostani berlini kiállításon csodálkozva, talán szégyenkezve látják a látogatók azokat a termékeket, amelyek a zsidó telepek „szorgalmának gyümölcsei. Az egyik telep neve híres kezd lenni: Rison lö-Gion. A szegény üldözöttek, akik odaérkeztek, ma már szabadon és boldogan élnek az áldott földön, amely az övék. Rison lö-Cionról világszerte megindultan beszélnek a mi szegényeink, és megindultságukba belevegyül a remény.

Atyáink földje tehát él még. Nem a tenger mélyén szunnyad ez a föld. Vidáman dolgozó emberek élnek rajta. Az öreg föld megifjul a serényen dol-

gozó kezek alatt. Újra virágok teremnek rajta. Újra gyümölcsöket érlel és talán egy napon, egy szép napon megérleli a zsidók boldogságát és becsületét is.

Goldsmid ezredes (született 1846., megh. 1904.); az angol hadsereg tagja, zsidó származású, de kereszténynek született, 1866-ban tért vissza a zsidó hitre. Élénken érdekelte a palesztinai zsidó telepítés ügye, minden cionista kongresszuson megjelent. – Samuel Montague, a későbbi Lord Swaythling (szül. 1832. megh. 1911.), az angol zsidóság egyik vezéralakja a múlt század második felében. 1875-ben beutazta a Szentföldet, ettől kezdve meleg rokonszenvvel kísérte a cionista telepítőmunkát. – Sámuel Singer (szül. 1848. megh. 1906), Anglia egyik leghíresebb hitszónoka, a liberális New Westend Synagogue főrabbija, a legelterjedtebb angliai zsidó imakönyv, az *Authorised Daily Prayer Book* szerzője.

On ne peut pas contenter tout le monde et son pere, francia közmondás: nem lehet kedvébe járni mindenkinek és még a saját atyjának is!

28. Egy népen filantrópiával nem lehet segíteni. Herzl itt főleg Edmond Rotschild és Moritz Hirschel bárókra céloz. Edmond Rotschild (szül. 1845., megh. 1935) a párisi ház feje volt. Amidőn az a 18 palesztinai telep, amelyet az orosz cionisták még Herzl fellépése előtt létesítettek, anyagi eszközök híján a csőd szélére jutott, Rotschild sietett segítségükre. Később teljesen a védnökségébe vette ezeket a telepeket, hetven millió aranyfranknál többet költött a meglévők újjászervezésére és újabbak létesítésére. A telepek igazgatásával megbízott adminisztrátorai azonban nem láttak fáradozásban népi ügyet, hanem kizárólag jótékonyági vállalkozást és olyan rendszert vezettek be, amely egyfelől megfosztotta a telepeseket az önállóságtól, másfelől erkölcsileg is aláasta őket, mert jutalmazta a talpnyallást, stb. Jóllehet Rotschild. ellenezte a Herzl által kezdeményezett politikai cionizmusát, mert féltette a már elért gyakorlati eredményeket, lelkében egy egészséges zsidó földműves-réteg-megteremtésének álmát táplálta. 1905-ben, felismerve rendszerének helytelenségét, átadta e telepítések kezelését a

„Jewish Colonisation Association”-nek, amely java-részt az általa rendelkezésre bocsájtott tőkével dolgozott, de azért haláláig támogatta a cionista mozgalmat és résztvett annak minden gyakorlati kezdeményezésében. – Moritz Hirsch, l. 22. oldal.

Szórványos palesztinai telepítés: ez jellemezte az orosz cionisták mozgalmának, a „Chovevé Cion”-nak telepítési tevékenységét. Herzl ellenfele volt ennek a politikai és jogi előfeltételek híján történő, tervszerűtlen kiskolonizációnak.

ELŐADÁS AZ OSZTRÁK-IZRAELITA UNIÓBAN

(*Bécs, 1896. november 7.*)

Néhányan Önök közül bizonyára hallottak már arról, hogy meg akarom alapítani a „Zsidó Államot”, és eljöttek, hogy megszemléljék azt a mulatságos figurát, aki ilyen – legalábbis szokatlan – vállalkozásba fog, mert hasonlóan jó szórakozásban régen volt részük. Mások meg talán valami furcsa ötletet hallottak emlegetni, amit cionizmusnak neveznek és ami állítólag szintén ropant eredeti dolog. Pontosat persze nemigen tudnak róla, úgy hírlik azonban, a dolog lényege az, hogy valamennyi zsidó hirtelen fogja a batyuját, elhagyja az országot, melyben megtelepedett és felkerekedik, hogy valami ismeretlen vidéken üsse fel a sátorfáját.

Legalábbis így képzelte el a dolgot az itteni hitközségnek egyik ismert tagja, akivel az elmúlt évben beszéltem. Úgy hallja, – mondotta, – hogy a zsidókat el akarom vezetni egy olyan vidékre, melyet ember még sohasem, látott. – Nos, Hölgyeim és Uraim, a cionistáknak eszük ágában sincsen, hogy zsidófalóinkat ilyen gonoszul megtréfálják. Képzeljék el, hogy a közéletben hirtelen elülne a zsidózás zsvivaja – ugyan mi az, ami megmaradna?! Céлом tehát az, hogy megmagyarázom Önöknek, mi a veleje ennek a fantasztikus cionizmusnak, melyet annyian megrágalmaztak és félreértettek. Figyeljék meg, nem is fogom állít aiai, hogy én cionista vagyok. Nem bizony, mert Önök

valamennyien azok! Azzal is meglepem Önöket, hogy semmi hallatlan dolgot nem állítok majd, csupán általánosan ismert tényeket. Csak arra fogok rámutatni, amit már régtől fogva maguk is észlelhettek. Mindenesetre bizonyos következtetéseket vonok majd le, melyek kissé szokatlanok, ezért engedjék meg, hogy egészen rövid visszapillantást vessek a zsidóság történeti fejlődésére.

A zsidóság, felfogásom szerint: nemzet.

Tudjuk, hogy a szétszórt zsidóság története, – a diaszpóra története, – 70 évvel Krisztus születése után kezdődött. Titus hadjáratát, mely Mommsen szerint a kereszténység elterjedésének valódi oka volt, s mely azzal végződött, hogy bennünket rabszolgaságba hurcoltak, a voltaképpeni kezdete a zsidó történelem azon részének, mely bennünket közelebről érint, hiszen még ma is nyögjük az akkori események következményeit. Ami akkor történt, szinte elképzelhetetlen a mai ember számára. Ma is vannak háborúk és ezek célja ma is az, hogy az ellenség hatalmát végleg összezúzzák és kimerítsék. Hogy azonban a vereség hatása oly roppant mértékben sújtsa az egyént a háborút követő időben, mint régente, az felfoghatatlan számunkra. A háborús rabszolgaság nem csupán az akkori kortársaknak jutott osztályrészül., akik maguk is bűnrészesei lehettek mindannak, ami a háborút felidézte, hanem hatvan generációt hajtott igába. Hatvan nemzedék sínylette meg, hogy bennünket akkor rabszolgaságba hurcoltak, – szinte hihetetlen, de mégis igaz, hogy ez az, ami még ma is kihát sorsunkra. – Átugrok sok fejlődési fokot: azt, amikor a római gyarmatokon vetettük meg lábunkat, amikor a Földközi tenger medencéje, táján vándoroltunk, míg eljutottunk Ultima Thuleig, melynél távolibb helyet a rómaiak nem ismertek. Csupán történelmének egy igen fontos szakában kívánok foglalkozni a zsidósággal, amikor hazát alapított

a középkori Spanyolországban, melyet Graetz történetíró népünk harmaduk hazájának nevez. A mór, valamint a keresztény Spanyolországban - úgy, mint mindenütt, - hol jól, hol rosszul ment a zsidók sora. Bizonyára Önöknek is feltűnt már, ám arra való tekintettel, mit majd ezután okolok meg, rá szeretnék mutatni arra, hogy sorsunk fordulatai milyen jellegzetes sorrendben következtek be mindenütt, ahova kerültünk.

Bevándorlunk egy országba, ahol még nem ismerik a zsidó veszélyt, nem félnek tőlünk, jobban mondva nem gyűlölnek bennünket. Ott megtelepszünk, alkalmazkodunk, beolvadunk, igyekszünk gyökeret verni és minthogy józanok, takarékosak, szorgalmasak vagyunk, nem idegenkedünk a munkától (a fáma hamisan állítja ennek az ellenkezőjét), a legnehezebb körülmények között is gyarapodni kezdünk. Előretörünk a kereskedelem terén, megbecsült pályákon igyekszünk tevékenykedni, ápoljuk a művészeteket és a tudományt s egyszerűen csak kellemetlenné válunk és felfigyelnek ránk. A többség hirtelen ráeszmél, hogy mi mások vagyunk, mint ők, hogy kisebbség vagyunk és lábrakap a zsidógyűlölet, melynek már különféle formája és neve volt, de amely alapjábanvéve mindig ugyanaz.

Ha az ország közéleti viszonyai olyanok, hogy ez lehetséges, megrágalmaznak, agyonvernek, felgyújtják házainkat, míg végül a hatóság a nyugalom helyreállítása érdekében felszólítja a zsidókat, hogy hagyják el az országot. Klasszikus példája ennek éppen Spanyolország, ahol a zsidók nagy szerepet játszottak. Mert rendszerint rövidebb az üldöztetések előtt a zsidóság virágzik és jóléte legmagasabb fokát éri el. A különböző udvaroknál mindig feltűnt néhány befolyásos zsidó; ezek természetesen sokhelyütt visszatetszést keltettek s ezért igyekeztek valamit rájukfogni. Ha például Don Pedro, az uralkodó, sanyargatta a népet, akkor

biztosan kegyence, Don Samuel Abulafia, volt ennek az oka.

Spanyolország történelmének egy igen nevezetes korszakában, amikor már a mórokat elkergették, elhatározták, hogy zsidómentessé teszik az országot. Ezt két részletben hajtották végre. Először csak a gerinces zsidókat üldözték. Ezek elűzése után a zsidóságnak egy másik rétege, amelyet legtalálóbban a „valláspolitikusok csoportjaiként jellelhetünk meg, az uralkodó valláshoz alkalmazkodva „marranus” néven tovább is az országban maradt. Ám később ezek a marranusok sem kerültek el az üldöztetést és végül őket is elkergették.

Lássuk csak, milyen volt az a korszak, melyben ez az igen jellegzetes folyamat lejátszódott. Ugyanabban az esztendőben történt ez, amikor Kolumbusz Kristóf gályáival elindult az új világ felfedezésére és ezzel csodálatos mértékben fellendítette az emberiség fejlődését. Ugyanabban az évben tehát, amikor az emberiség számára új korszak kezdődött, a zsidókat hirtelen száműzték otthonukból és nincstelenül kellett oly vidékekre vándorolniuk, melyek új borzalmakat rejtegettek számukra

Ebben a XV. században, melyben a renaissance nagyszerű korszaka kibontakozott, élt még egy másik férfi is, aki mérhetetlen nagy hatással volt az emberiség fejlődésére, és ez Gutenberg volt.

Engedjék meg, hogy meglehetősen önkényesen szembeállítsam e két nevet és rámutassak egy tévedésre, melyet a zsidók az Újkor kezdete óta elkövetnek.

A zsidók számára ugyanis van segítség, van felszabadulás az elnyomottság, a megaláztatás és ezek minden következménye alól és pedig vagy – mint némelyek állítják – a szó hatalmánál fogva, azaz saellemi felvilágosítás, magasabb műveltségi és erkölcsi fokra való felemelkedés, vagy – mint mások hiszik – cselekvés révén. Gutenberg talál-

mánya folytán az ige útjára leplünk. A Kolumbusz útja és mindazoké, akik a tépelődés helyett a tettet választják, ha oly tényekkel kerülnek szembe, melyek nem tűrik a vitát. Hogy azután hova vezetett bennünket az, hogy a népfelvilágosítás eszméjének hirdetői gyanánt vándoroltunk a világban, még mielőtt a francia bölcselek írásaikkal felidéztek a forradalmat, – melyet Jules Guesde mondása szerint az utca később csak illusztrált. – azt Önök is tudják.

Amit a felvilágosítás érdekében szükségszerűen cselekedtünk? mert saját érdekünkben gondoskodnunk kell az emberiség felvilágosításáról, – hiszen sokan úgy vélik, hogy ebben rejlik a zsidóság történelmi hivatása, – azzal Önök is tisztában vannak. Tudják, mily magas szintre jutottak el Mendelssohn törekvései és azt is tudják, hogy a felvilágosodás korszaka után lassankint ismét lejtőre jutottunk. Ebben a mozgalomban is mi úgyszólván csak a disznókat legeltettük; ennél méltóbb szerep itt sem jutott számunkra. Míg a cél felé törnek, mindig felhasználnak bennünket, de ha elérték a célt, – a zsidó megtette kötelességét és lehet. A szociáldemokraták még csak ezután fognak erre ráeszmélni!

Most, hogy futó pillantást vetettünk a politikai történelem egy jellegzetes korszakára, hadd szóljak egyet s mást a közlekedés történetéről is. Gyakran elfelejtik, hogy létünk külső körülményei teljesen megváltoztak és noha az ostobaság és könyörtelenség, melyek, úgy látszik, örökre összeforrtak az emberi természettel, mindig újra visszavetnek bennünket az előző korszakba, emellett mégis van egy másik, tényleges fejlődés, amely felépíti azt, amit amaz lerombol.

1885-ben Brüsszelben csodálatos ünnepi felvonulást láttam, mely rendkívüli voltánál fogva gondolkodásra készítetett: a vasút ötven esztendő

fennállásának jubileumára rendezték ezt a felvonulást. Emlékszem, hogy a menetben a legrégibb közlekedési eszközök is résztvettek, az első kocsiktól kezdve, melyek kerekei még telt korongok voltak. Ott láttuk azokat a kocsikat, melyekben Európa nomád népei laktak (cirkuszosoknak még ma is ilyen lakókocsijaik vannak), azután szemlélhetővé vált a lassú haladás, egészen az újabb kor fejlett közlekedési eszközeiig. Érdekes, hogy a merovingi kor fejedelmei még ökrös targoncán utaztak. Nagy Károly még olyan szekéren hajtattott országain át, mely elé négy ökröt fogtak. Csak a XII. században fogtak lovat a kocsiba, a XIV.-ben szereltek rá négy kereket és akkor honosult meg Európában a kerék küllős alakja; a zárt batár az alul futó kerekkel. Mindez már nagy haladást jelentett. Az első vasút, az első vasúti szakasz kényelmetlensége bizony még elszomorító volt és ha ma luxusvonatot vagy udvari szerelvényt látunk, Nagy Károly akkori és a cár mai utazása között a különbség azonnal szemünkbe ötlük.

A rajnamenti zsidóüldözések idején állítottak ki először váltókat Felső-Olaszországban; ez az újítás az ércpénzületet nagyon megkönnyítette, azonkívül a helyi különbözetek kiegyenlítésére is szolgált. Az a részvény, mely szintén a felsőolaszországi városokban került először forgalomba a XIV. században, még nagyon kezdetleges volt. Mire a XVIII. század elején a nagy tengerentúli társaságok megalakultak, ezekből a részvényekből különlegesen finom kivitelű, névre szóló papírok váltak.

Mindezek a dolgok ma életünk és kultúránk fontos részei. De van még ezeknél is fontosabb. Századunk harmincas éveiben új korszak kezdődött. Minden egyéb: háborúk, békekötések, fejedelmi nászok s egyébek, amikkel bennünket a történelemkönyvek traktálnak, eltörpülnek a törté-

nelem e nagy fordulatához képest. Gondolják meg, ma milyen türelmetlenek vagyunk, ha nem tudjuk meg még aznap Mac Kinley vagy Bryan választási eredményét, míg nagyapáink el sem tudták képzelni, hogy valamely hír hamarabb is eljuthat hozzájuk, mint ameddig a kocsis az utat megteszi ha csak a kezdetleges optikai sürgönyökkel nem kísérleteznek), és megértik, milyen nagy változások történtek a földtekén. Nem csupán kíváncsiságból akarják tudni, mi történik Amerikában, – rengeteg dolog múlik ezen. A legszörnyűbb válságok törhetnek ki, hiszen emlékeznek rá, egész Európa milyen aggodalommal várta az óceánontúli választás eredményét. Ha tehát abból, hogy a jobb közlekedés folytán a világ képe megváltozott, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szenvedések, melyek a régi idők szűk körülményeiből fakadtak, már idejüket multák, akkor némiképpen hajlamosak lesznek megszívlelni azt, amit Önöknek mondani akarok. Ma nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy a földön van hely mindenki számára. Bizonyára valamennyien láttak XII., XIII. és XIV. századbeli városokat ábrázoló képeket és megfigyelték, milyen szűkek és kicsinyek voltak ezek. Szinte megértjük, hogy a szűk látókörű, helyhez kötött lakosság gyűlölte és kiközösítette a mozgékonyabb gazdasági elemet. Ilyesmi ma céltalan és értelmetlen, az antiszemitizmus ma túlhaladott dolog. Igaz, nem azért, mert – mint mondani szokták – „száz évvel Lessing után” ez képtelenség. Száz évvel Lessing után is vannak még bárgyú emberek, akikben szikrája sincs a nemesebb érzésnek, és mindig *h* lesznek. Még sincs már szükség arra, hogy eltűnjük az antiszemitizmust, ha eltart is még egy ideig, amíg ezt mindenki belátja. Nem csupán mi, akik elvégre valamennyien elnyomottak voltunk és vagyunk, hanem még a hivatásos politikusok is csak igen későn értették meg, hogy a világforgalom

csodálatos fejlődéséből mi következik. Arra a kérdésre, hogy mi is következik hát belőle, csak azt felelhetjük: gyarmatpolitika. Megfigyelhetik, hogy az előrelátó államok (persze nem minden országilyen) gyarmati politikát folytatnak. Látjuk, miként kutatják fel a fekete földrészt, miként szelik át utakkal és hogyan veszik birtokukba; harc folyik minden földszávért, mert jól tudják azok, akik az emberek sorsát intézik, hogy a föld mit jelent, és gondoskodnak a jövőről.

A következő században egy másik földrész felé fordul majd az érdeklődés, a jövő század politikája ázsiai politika lesz. ez nyilvánvaló a kínai-japán háború és a vele kapcsolatos, jól elgondolt kölcsön óta, melynek napjaink ideiglenes békéjét köszönhetjük.

Ha tehát az ázsiai orientáció érezhetővé vált a gyarmati politikában, akkor nem céltalan dolog, ha napról napra elszomorítóbb tapasztalatainkon okulva mi is gyarmati politikára gondolunk.

Ez a gondolat nem újkeletű és távol áll tőlem, hogy annak érdemi részét magamnak követeljem; a már elért váratlan és figyelemreméltó eredmények tereltek engem ebbe az irányba. Az ázsiai orientáció már régi keletű: a negyvenes években Sir Moses Montefiore kezdeményezte, aki Egyiptom alkirályával tárgyalt, hogy a zsidó település számára területet szerezzen. Már hallották, milyen mederben haladt ez a dolog tovább és hogy később Hirsch és Rotschild báró vette fel újból az elejtett fonalat.

Azok a gyarmatosítási kísérletek, melyeket különböző egyesületek a föld valamennyi országában megindítottak, mindenekelőtt azt bizonyítják, hogy a gyarmatosítási mozgalom a szükséges gondos előrelátás és megelőzés jegyében magától bontakozott ki mindenütt, ahol bizonyos fejleményektől tartanak, melyek remélhetőleg mégsem lesznek

olyan végzetesek, mint ahogyan azt néhány pesszista elképzeli.

Mindenképpen észszerű gondolat ez és valóban nem szolgált rá arra az ócsárlásra, melyben része volt, különösen ha figyelembe vesszük, hogy voltaképpen milyen viszonyok között élünk ma és hogy mi is a végcélja annak az antiszemitizmusnak, melynek áldásait élvezzük.

A mostani antiszemitizmus lényegesen különbözik a zsidógyűlölet minden formájától, melyet a történelemből ismerünk és kell is hogy különbözzék, mert ez a teljes egyenjogúság korában lép fel. A mi gyarmatosító mozgalmunk nem hazafiatlan, mint némelyek állítják, akik pápábbak akarnak lenni a pápánál, mert csupán ott kíván a zsidók helyzetén könnyíteni, ahol elnyomják őket.

Már többször kifejtettem és csak azok számára mondom el újra, akik még nem hallották, hogy a jelenlegi antiszemitizmusnak két oka van. Az első az, hogy a hosszú üldöztetés folyamán nem szívódhattunk fel nyomtalanul. A világ szeme előtt vagyunk, mint olyan történelmi embercsoport mely világosan összetartozik és melynek közös ellensége van. Véleményem szerint ez kimerítő meghatározása a nemzet fogalmának. Szerintem nem kell a nemzetnek egynyelvűnek, vagy teljesen azonos faji jellegűnek lennie. Fogalma számára elegendő az az általános megjelölés: külső jelek szerint is összetartozó emberek történelmi csoportja vagyunk, melyet a közös ellenség tart együtt. *Ez* vagyunk, akár tagadjuk, akár nem, akár tudjuk, akár nem, akár akarjuk, akár nem. A zsidógyűlölet másik oka, hogy túlsokan vagyunk az értelmiségi pályákon és ez a túltermelés évenként, sőt mondhatnám naponta fokozódik. így hát, vagy erőszakosan gátat kellene vetni annak, hogy óriási tartalékainkból mindig friss erővel tápláljuk a kiömlő áradatot (amit különben már meg is próbál-

tak), vagy más irányba kellene terelni. S emellett nemcsak ennek az országnak adunk fölös számú szellemi munkást, még a külföldi fölösleg is ide szívárog be. Ugyan hogyan boldoguljunk akárcsak az itthonival is? Hiszen ahhoz, hogy véget vessünk a zsidógyűlöletnek, az okait kellene megszüntetnünk és ne higyjék, hogy bölcséleti megfontolások révén, vagy azzal, hogy az emberiségre hivatkozunk, akár csak egyetlen antiszemitát is lefegyverzünk. Az antiszemitizmusnak sem történelmi, sem jelenlegi okait nem tudjuk megszüntetni. Hirsch báró véleménye szerint le kell szállítani a zsidók szellemi nivóját. Bizonyos, hogy jót akart, de nem helyesen okoskodott, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a színvonal folyvást emelkedik. Egyszerűen lehetetlen azt alacsonyabb szintre kényszeríteni, mikor az ellenállhatatlanul a magasba tör. Minden zsidó polgárban, minden zsidó kereskedőben él az a nemes ösztön, hogy fiát taníttassa, mert tisztában van vele, hogy a tudás útja visz a szabadság felé. Mi viszont tudjuk, hogy ezen az utón érjük el majd a mi szabadságunkat is.

Bármely statisztikából megláthatják, hogy az egyetemeken és minden téren, ahol működünk, értelmiségünk aránytalanul túlteng. Ezt nem tudjuk kiküszöbölni, sőt mint mondtam, ez a baj csak egyre súlyosbodhatik, mert mi a haladással könnyebben tartunk lépést, mint más. Igaz, hogy nem mi találunk fel mindent, de az új felfedezéseket mi alkalmazzuk először, amihez elvégre jogunk van. Ez mindig úgy folyik tovább és ki tudja, milyen mértékben fogja még növelni az ellenünk való gyűlöletet. Lássuk azonban, hogyan lehet az értelmiségi osztályhoz tartozó külföldiek beszüremlett megakadályozni. Részint egyes kormányok, részint a zsidóság maga kísérleteztek bizonyos védekező rendszabályokkal. Emitt egyáltalán nem tiltakoztak az ellen, hogy a zsidók eltávozzanak Orosz-

országból, sőt ezt még szorgalmazták is, amott viszont, ahol szintén nem látták őket szívesen, jótékonyági bizottságok létesültek, melyek ezeket az embereket minél gyorsabban és jó messzire elterelték, mondván: „Dobjátok ki őket, mert megszakad a szívünk!” Ezeket az embereket tehát új szétszórálásba üzték. Két példát említek Önöknek, melyek eléggé bizonyítják, hogy a zsidók a gyarmatokon is megállják a helyüket. Az egyiket Juncker afrikai utazó közli, aki egyszer Nyugat-Afrikában járt, Hagenbeck hamburgi vadállatkereskedő ügynökségénél. A ház előtt az ügynök apró gyermeke kicsiny oroszlánokkal és tigrisekkel játszott: az ügynök neve Kohn volt.

Egy déltengeri szigetről szóló tudósításból veszem a következőket: körülbelül félúton Ausztrália és Dél-Amerika között kis szigetcsoport van, a Cook-szigetek. Az egyiknek Rarontonga a neve. Ezen a szigeten a legfontosabb közlekedési vállalat, – a Cook's Trade Company, – főnöke osztrák ember, neve: Kohn.

Mindenhol találhatók tehát zsidók, de sehol sem tűrik, hogy hazára leljenek. Igaz, nem is minden hely alkalmas befogadásukra.

Így a „Jewish Colonisation Association”, Hirsch báró nagy alapítása máris kénytelen megállapítani, hogy a Dél-Amerikában elért eredmények kedvezőtlenek. A zsidók nem gyarapszanak és a zsidógyűlölet már ott is felütötte a fejét.

Mi történjék tehát a zsidókkal? Valamennyit agyonütni mégsem lehet, viszont az elnyomás egyre növekszik. Naponta futnak be hírek erről és ha olvassuk az újságokat, sűrített formában hetenkint áttekinthetjük, hány helyen üldözik és bántalmazzák a zsidókat.

Ezek a körülmények szinte ránkényszerílik azt a gondolatot, hogy olyan medencét létesítsünk, mely a fölöslegesnek tekintett és károsnak bélyeg-

zett zsidókat minden irányból felvegye. A gyarmatosítás barátai szerint ilyen medencévé válhatna az a régi történelmi hely, ahol a Biblia népe lakott, melyet a mi széles, kevésbé művelt rétegeink máig is nagyon szeretnek. Ezen nincs is mit nevetni. Abban az országban, mely ellenállhatatlan vonzóerőt gyakorol rájuk, csodálatos véletlen folytán ismét gyökeret verhetünk. Mindnyájan tudják, mi történik most a Boszporusnál, hiszen eleget hallunk „Törökország helyzeté”-ről. Nos hát, Törökország helyzete nem valami rózsás.

Ez év júniusában ott voltam, hogy tájékozódjam az ottani viszonyok felől és egyet mást meg is tudtam állapítani. A helyzet igen rossz és ez a zsidókérdés megoldásának hasznára válhatik. Éppen mostanában olvashatták, hogy megpróbálkoztak Törökország pénzügyi helyzetének rendezésével.

A pénzügyi helyzet okozza ugyanis az ottani állapotokat. Törökország háború révén lett naggyá, háborúk tartották fenn, a jelenlegi költséges fegyveres békében viszont ez az ország tönkremegy. Amikor elérkezett az a korszak, amelyet az imént a történelem fordulópontjának nevezünk, az új találmányok kora, ez az állam képtelen volt az új idők szelleméhez alkalmazkodni, a korral haladni és így lassacskán lecsúszott.

A földművelés állapota Törökországban elsomorító. Amint elhagyjuk a bolgár határt, hirtelen vadonba érünk. Bulgária még megművelt terület, Törökország már nem. Ez az állam a mostani békét nem tudja elviselni, mert élihez igen sok pénz kell és az ország mindinkább szegényedik. Ennek következményei a közigazgatásban is mutatkoznak. Igen rosszul működik. Ezért üti fel fejét a korrupció, s ez lázongásra vezet; ennek a nyomában öldöklés jár, amiből viszont végső soron diplomáciai jegyzékek származnak. Törökország pénz-

ügyeit csakis a zsidó nagybankok tudnák rendezni.

Úgy gondolom, ez a diplomáciai és pénzügyi ténykedés a gyarmatosítás és ennél fogva a zsidókérdés megoldása szempontjából hátrányos és iemélem, hogy a zsidó nagybankok nem lesznek erre kaphatók. '

Persze az olyan kívánság, melyet itt, ezen a helyen és ilyen formában fejezek ki, még nem hat a parancs erejével, de higyjék el, kérem, hogy kívánságainkat már igen sokfelé, számos városban és országban van módunkban hangoztatni és talán nem lesz egészen hatástalan, ha a nagy zsidó pénzembereket erre figyelmeztetjük.

Különben sem igen fenyeget bennünket az a veszély, hogy ez a pénzügyi közbelépés rövidesen megtörténik, márcsak azért sem, mert a szultán ellenszenvvel fogadja idegenek beavatkozását az ország adóügyeibe. Remélhetjük tehát, hogy a jelenlegi állapotok még egy ideig fennmaradnak Törökországban.

A szultán pedig pénzügyi tekintetben csak akkor várhat hatásos és őszinte segítséget, ha meg egyezik a zsidókkal: olyan zsidókkal, akik zsidó politikát, nem pedig valamely kormány megbízásából kabinetpolitikát folytatnak. Ezt azonnal meg fogom magyarázni.

A nagyarányú gyarmati település, melyet kívánatosnak tartunk, csak úgy képzelhető el, ha az saját védelme alatt áll és önrendelkezési joggal bír. Másképen az örmények sorsára jutunk.

A török kormány, viszonzásul az engedményért, hogy hozzájárulna tömeges bevándorlásunkhoz, a mi részünkről is nagy engedményekre számíthatna. Ezt úgy értem, hogy a palesztinai bevándorlás engedélyezése fejében annak méreteivel arányban álló kölcsönt ajánlunk fel, A kölcsönt a zsidók által fizetendő adók fedeznék. Számos hasonló példára akadunk a történelemben, ez tehát

nem szokatlan dolog. Az adószolgáltatás az első években 100.000 font sterlinggel kezdődnek és mintegy 1,000.000 font sterlingre növekednek. Ennek az adózásnak az alapján nyújtanánk azután *A* kölcsönt. Törökország tehát növekvő kölcsönt kaphatna, mely 2,000.000 font sterlinggel kezdődnek és 20,000.000 font sterlingre emelkednek. Ez olyan terv, melyet a kávéházi és korcsmai tereferék helyett érdemes komolyan megvitatni, mert olyan emberek kezében van, akiknek megvan rá a módjuk, hogy azt meg is valósítsák.

Az adóért, mely e kölcsön alapjául szolgálna, a fennálló gyarmatosító társaságok kezekednének. Igen jelentős alap áll ugyanis rendelkezésre, mely megközelítőleg elegendő is volna. Mindazonáltal szükségünk lenne a nagybankoknak, ha nem is a tőkérére, de közreműködésére.

Ha azonban a közeljövőben ily irányban Törökországgal megegyezni nem tudnánk, a zsidók időközben gyűjtés útján mégis mindenütt létesíthetnének nemzeti alapot erre a célra. Az alapnak természetesen minden országban azok kezében kellene maradnia, akik azt gyűjtötték. Feltételes aláírásokat is elfogadnánk.

Ezt a tervet csak azért vetettem fel Önök előtt, hogy lássák, hogyan valósítható meg Palesztina nagyarányú gyarmatosítása.

Hogy azután mi mindenre van még szükség, hogy fellendítsük ezt az országot, mely körülbelül akkora, mint Belgium, és részben hideg, részben mérsékelt, részben pedig meleg éghajlata van, míg tengerpartján a hasonló éghajlat folytán ugyanazok a gyümölcsök teremnek meg, mint Dél-Olaszországban és Szicíliában, s hogy ezt hogyan kell majd nyélbeütni, erre vonatkozólag nem bocsátkozom most részletekbe. Ha majd Palesztina gyarmatosításának gondolata érdeme szerint elterjedt, nem lesz hiány nagy és fontos feladatokban. – Azt,

hogy gyűjteni kell ilyen alapot, minden zsidó hamarosan be fogja látni és pedig nemcsak olyanok, mint pl. bizonyos orosz cionisták, akik a földet, melyét meg akarnak vásárolni, maguk között kisorsolják, ilyenformán tehát valami sorsjátékfélét létesítenek. Azok is rájönnek erre, akiknek nincsenek kivándorlási terveik, mert fel fogják ismerni, hogy saját létük számára milyen biztonságot jelent, ha sikerül az orosz és román zsidó tömegeket ott letelepíteni.

A felmerülő gazdasági és technikai feladatok megoldásában irányító szerephez jutna az az ifjúság, melynek boldogulását már most is sok országban megnehezítik. Hamarosan mindenütt tapasztalnák az ennek nyomában járó nagy megkönnyebbülést, míg végül egy napon észrevennék, hogy már nem lehető fel kellő számú zsidó. Ez pedig az antiszemitizmus csődjét, majd teljes összeomlását jelentené.

Abban, amit itt Önöknek – sajnos gyatra szónoki készséggel – elmondtam, sok, talán túl sok is az idealizmus, holott sok olyan dolgot is említettem, amit gyakorlati téren kell megvalósítani. Ám ha idealizmus is, töltsön el minket büszkeséggel. Eltiporták bennünk az eszményeket és ha most mégis újból rájuk találunk, hadd térítsenek azok vissza bennünket eredetünkhöz, ahonnan elsodortak, a gondolathoz, melyet kilúgoztak belőlünk.

Szellemi légkörünket és sajátosságunkat értem ezen, melyet annyi előttünk járt nemzedék mese tudott őrizni. Azokban a nemzedékekben, melyek jellegünket megőrizték, sok lehetett a gerinces ember, ezt bizonyítja a zsidóüldözések krónikája is, mely számunkra dicsőséges lapja az emberiség történelmének. A középkor kegyetlensége förtelmes volt és azok az emberek, akik a kőpadon is dacoltak, óriás lelkierőről és egységről tettek tanúságot. Mind ez kiveszett belőlünk. Oly nemzedék, mely

elszakadt a zsidó törzstől, ily egységre nem tehet szert és sem múltunkban nem gyökeredzik, sem közös jövőnk felé nem tekinthet. Ezért mi meg akarunk térni a zsidósághoz, ez a mi várunk, ahonnan nem úzhatnak el többé bennünket. Hiába próbálnak mosolyogni rajta: a nemzeti gondolat megszületett. g mi ennek a szolgálatába szegődtünk, ez az eszme lebeg előttünk. És most, hogy vallomást tettünk, leszögezzük, hogy mi zsidók vagyunk s mint e népközösség tagjai állunk más embertársaink mellé nyomorúságukban.

Megértünk mindent, ami emberi. Mi is vállaljuk a harcot az emberiség sorsának javulásáért, de mint zsidók; nem vagyunk többé kószá népség, mely nem tartozik sehová, és amit ebben a tudatban cselekszünk, becsületünkre fog válni. Ha mi is közösséget vállalunk egymással, mint más nép, majd megtanulnak tisztelni bennünket. Hadd mondják, hogy ősrégi téveszme az, mely most minket is hatalmába kerített, mert tudjuk, hogy gondolatunk minden ízében oly aktuális, mint sorsunk – mely minden nap új gyötrelmeket mér ránk. Ez régtől fogva így volt, mindig üldöztek bennünket, de sose gyűrték le, most pedig felvilágosult korban élünk, s így könnyebb helyt állnunk.

Olcso tréfa, hogy mi az antiszemitizmus malmára hajtjuk a vizet. Aki ezt mondja, téved. Olyan komoly keresztény emberek is lelkesednek a mi eszméinkért, akik egyáltalán nem zsidófalók. Ahogyan a régi korban Görögország felemelkedése csodálatba ejtette az emberiséget, úgy fog bámulni a világ, ha a megrugdosott és megalázott zsidók talpra állnak. És ezért azt hiszem, hogy ha vannak is közöttünk nézeteltérések, mert az egyik egyenest előre akar haladni, a másik még inkább kelet felől vár megoldást, ilyen időkben egymás mellett van a helyünk. Tartsunk össze, mert mindenki ellenünk van!

Nem tudom, ez a nemzedék megéri-e azt a kort, amikor a szégyennek és nyomorúságnak vége szakad. Ha bölcsek és elszántak vagyunk – talán. Bizonyos azonban, hogy amint elindulunk ezen az úton, más ember válik belőlünk. Belső egységünk visszatér és ezzel igazi valónk. Lehullik rólunk a marranusi, kölcsönzött, hazug álarc és valódi lényünkben mutatkozunk meg. S csak így kelhetünk versenyre minden jószándékú emberrel az igazság szolgálata, a felebaráti szeretet, a felvilágosult gondolkodás terén, csak így harcolhatunk a becsületért, így vihetjük előbbre a tudományt és művészetet, hogy az, amit véghezviszünk és alkotunk, népünk legnyomorúságosabb fiai számára is dicsőséget hozzon.

Ezt jelenti számomra a zsidóság!

Osztrák-Izraelita Unió (österreichisch-Israelitisch Union): Joseph Blochnak, az Ost. Wochenschrift szerkesztőjének ösztönzésére 1885-ben, Bécsben alakult egyesület; a zsidóság polgári jogainak védelméért küzdött. A cionizmussal szemben, nem állt barátságosan. Az Unióban tartott beszéd volt Herzl első nyilvános előadása saját városában, Bécsben. Naplója szerint viharos sikert aratott vele.

Don Pedro – Don Abulafia: Samuel Halévi Abulafia (szül. 1320., megh. 1369.), „Kegyetlen” Pedro, kasztíliai király bizalmasa és pénzügyi főembere.

Jules Guesde (szül. 1845., megh. 1922.): francia szocialistavezér, író és újságíró, később miniszter.

Száz évvel Lessing után: Gotthold Ephraim Lessing (szül. 1729., megh. 1781.), a német felvilágosodás legnagyobb hatású írója, Mendelssohn barátja; a zsidók egyenjogúsításáért folytatott küzdelmének legjelentősebb irodalmi megnyilatkozása Bölcs Nathan c. drámája.

Moses Mendelssohn (szül. 1729., megh. 1786.): a legkiválóbb újkori zsidó filozófus, a német zsidóság emancipációjának és vallási reformjának vezéralakja, egyben az asszimiláció elindítója.

Mae Kinley és Bryan: amerikai politikusok. Mac Kinley 1897-ben az USA elnöke lett.

Sir Moses Montefiore (szül. 1784., megh. 1885.): szefárd származású angliai zsidó emberbarát, 1837 -ben a londoni City sheriffje, 1835–74-ben az angliai zsidók testületének elnöke; 1846-ban lovagi rangot kapott a zsidó nép érdekében folytatott tevékenységéért. Szorongatott helyzetű zsidók érdekében sikeres nemzetközi akcióikat folytatott (Damaszkusz, Marokkó, Oroszország, Románia), hatalmas összegeket áldozott filantróp célokra és nagyban előmozdította a palesztinai telepítést. Hét ízben járt Palesztinában.

A „DIE WELT” CÉLKITŰZÉSE (1897. június 4.)

Folyóiratunk „zsidó lap”.

Ezt a szót használjuk, mely megbélyegzéssé vált, de melynek mi becsületet akarunk szerezni.

A „Die Welt” a zsidók lapja. Ám a zsidóság melyik rétegéé? Az erőseké talán, akiknek amúgyis segítenek a küzdelemben? Nem, azok nem szorulnak támogatásra.

A „Die Welt” a szegények lapja, a gyengéké, a fiataloké, de mindazoké is, akik, noha maguk nincsenek szorongatott helyzetben, hazataláltak törzsünkhöz. Senki se merje állítani, hogy mi osztálygyűlöletet viszünk a zsidók közé, amikor testvéreink közül a gyengék mellé állunk! Elegen vannak sorainkban, akik sem „proletárok”, sem felforgatók sem kótyagosak. Az ügy, melyet szolgálunk, nagy és szép, munkánk a béke műve, törekvésünk a zsidókérdés békés megoldása. Oly gondolat ez, mely méltó arra, hogy nemeslelkű emberek lelkesedjenek érte, legyenek azok akár keresztények, akár mohamedánok, akár izraeliták.

Barátaink már ismerik célkitűzésünket:

Közjogilag biztosított otthont akarunk teremteni oly zsidók számára, akik jelenlegi lakóhelyükön környezetükbe nem akarnak vagy nem tudnak beilleszkedni.

Cion lobogója alatt találkozunk. De ha távoli cél felé törekszünk is, azért nem szabad és nem is

fogjuk a zsidók mai helyzetét figyelmen kívül hagyni. A „Die Welt” váljék a zsidó nép küzdő fegyverévé s ez a fegyver mocsoktalan legyen. Hogy ki ellen irányul? Ellenségeink ellen, valláskülömbőség nélkül.

Senki se várja tőlünk, hogy a csöcselék alantas nyelvéhez idomuljunk, sem azt, hogy mindazt dicsőítsük, amit zsidók tesznek. Becsületes, komoly önbírálat csak javára szolgálhat a zsidóságnak és est akarjuk gyakorolni, ha néhányan talán sopánkodni is fognak afölött, hogy ezt „ilyen időkben” tesszük.

Az antiszemitizmus egyik legsúlyosabb következménye az volt, hogy éppen mert „ilyen idők” jártak, bizonyos emberek cselekedetei büntetlenséget élveztek. Amit a zsidófalók róluk terjesztettek, természetesen rosszindulatú túlzás volt, de a tisztességes zsidók azt hitték, hogy nekik mindenhez hallgatniuk kell. Mivel pedig egyesek gáztettei felett szemet hunytunk, ellenségeink ránkfojták, hogy mi is egy követ fújunk velük. És éppen az értéktelen zsidók lettek ellenségeinknél pártfogásra, míg legjobbjaink önértését lábbal tiporták.

Az új zsidó nemzeti mozgalom mindezen változtatni akar. Tizenöt év előtt egyetemeinkről inclnüt el ez a mozgalom s a ragyogó eszmények most sesii halványulnak el, amikor a gyakorlati élet porondjára lépve, annak feltételeivel számolunk. Mennyi hamis képzet terjedt el újjászületett zsidóságunkról! A „Die Welt” feladata lesz, hogy ezeket a hamis képzeteket eloszlassa. Hol maradiaknak, hol forradalmároknak szidnak bennünket, holott mi csupán egészséges, fokozatos haladást óhajtottak. Nem tagadjuk: lelkünkben az ősi hagyományon csüngünk, szeretjük népünk szép, harcos és fájdalmas múltját, de nem kívánczunk vissza a szellemi korlátok közé. A költészet és történetírás feladata (mindkettőt lapunk terjedelméhez mérten

ápolni fogjuk), hogy élénk tárják a múlt állapotait.

Emlékeink, melyek múltunkból fakadnak, csak a mi tulajdonunk, a remények szépségét azonban megosztjuk minden emberrel. „Ilyen időkben”, a zsidósanyargatás újbóli fellángolásának idején csodálatos dolgok történnek a világban. A természet erőit igába hajtják, a kultúra mind újabb és újabb területeket hódít meg, a technikai eszközök fejlődése megkönnyíti a népek érintkezését, ami az erkölcsök megszelídülésére vezet; a legszerényebbeket és a legigazabbakat egyaránt mély vágyakozás tölti el társadalmi reformok iránt. A nemzeti zsidóság ifjai résztvesznek minden ilyen törekvésből fakadó munkában, nem önösen, csak népünk előnye érdekében, hanem embertársaink javára is. Ez is nyilvánvalóvá válik majd lapunkból.

Az emlékezés és remény mesgyéjén épül művünk. Célunk az állapotok feltárása, a világpolitikai helyzet felismerése és minden erő egyesítése.

Váljék folyóiratunk azon férfiak szószékévé, akik a zsidóságot e korszakból jobb idők felé vezetik!

Die Welt: a cionista világszervezet Herzl által alapított hivatalos heti folyóirata. 1897-től 1914-ig jelent meg. Herzl a Legtevékenyebben résztvett szerkesztésében; a Die Welt-ben jelentek meg legjelentősebb írásai és beszédei.

TILTAKOZÓ-RABBINUSOK
PROTESTRABBINER
(*Die Welt*, 1897. július 18.)

A zsidóság mozgalmában a legújabb figura a „tiltakozó-rabbinus”. Nordau maradandóan a következő szavakkal bélyegezte meg ezt a típust: ezek azok az emberek, akik biztos csónakban ülnek és evezőikkel fejbeverik azokat a fuldoklókat, akik bele akarnak kapaszkodni a csónak szélébe. Ez általában jellemző a szokásos agresszív zsidó ciongyűlölőre. Ha most még hozzáadjuk egy nagyobb hitközség „lelkipásztori” rangját, akkor kész a „tiltakozó-rabbinus”. Öt ilyen tiltakozó-rabbinus a Berliner Tageblattban és egyebütt a következő nyilatkozatot tette közzé:

„A németországi rabbiegyesület ügyvezető elöljárósága: Dr. Maybaum (Berlin), dr. Horowitz (Frankfurt), dr. Guttman (Breslau), dr. Auerbach (Halberstadt) és dr. Werner (München) a következő nyilatkozatot bocsátja ki: „A cionista kongresszus egybehívásával és napirendjének közzétételével a zsidóság tanításairól és követőinek törekvéseiről olyan téves felfogás terjedt el, hogy a németországi rabbiegyesület alulírott elöljárósága kötelességének tartja kijelenteni :

1. Az úgynevezett cionistáknak az a törekvése, hogy Palesztinában zsidó nemzeti államot alapítsanak, ellenkezik a zsidóság messiási hité-

vel, úgy, amint a Szentírás és a későbbi vallási iratok szólnak róla.

2. A zsidóság kötelezi híveit, hogy azt a hazát, amelyhez tartoznak, teljes odaadással szolgálják és annak nemzeti érdekeit egész szívükkel és minden erejükkel támogassák.

3. Ezzel a kötelezettséggel persze nem ellenkeznek mindama nemes törekvések, amelyek arra irányulnak, hogy Palesztinába zsidó földműveseket telepítsenek, mert ez semmiféle vonatkozásban nincs egy nemzeti állam megalapításával.

Vallásunk és hazaszeretetünk egyaránt ana kötelez tehát valamennyiünket, hogy akinek a zsidóság java a szívében fekszik, a fentemlített cionista mozgalomtól és különösen a minden óvásellenére még mindig tervezett cionista kongresszustól távolartsa magát”.

Figyelemreméltó okmány ez. Első benyomásunk róla az, hogy a zsidóság tekintélyét nem igen fogja öregbíteni. Az egész nyilatkozat, amint azt minden zsidó az első pillanatban látja, a kívülállóknak szól. Egyike azoknak a megvetendő és lenézett bizonykodásoknak, amelyek az ellenség kegyéért szűkülnek. Szerencsére nem minden rabbi ilyen. Mohilewer nevét (Bialystok), Zadok Kahnét (Paris), Rüléfét (Memel), Gasterét (London) és nagyon sok másét csak a legőszintébb tisztelettel említhetjük. És ezt nem mint pártemberek tesszük. A cionizmus nem párt. Minden pártból csatlakozni lehet hozzá, mint ahogy a nép kebelében alakult pártok mindegyikét magábefoglalja. A cionizmus maga a zsidó nép, útban afelé, hogy magára találjon! Ezért szörnyűség az, amit a tiltakozó-rabbiénsok tesznek.

Ha valaki, aki zsidónak született, el akar fordulni a zsidó nemzettől, ám csak tegye. Mi, cionisták, nem fogjuk útját állni. Csak idegenné lesz szá-

munkra. Az ő népi ügyei nem érdekelnek bennünket, de a mieink sem érdeklík őt. Nincs joga ügyeinkbe beavatkozni és ha esze van, nem is avatkozik semmibe, mert ha zsidó belügyekkel törőd-nék, az csak gyanússá tenné őt a teutonoknál, galloknál és angolszászoknál. Ha híveket akar szerezni a zsidókérdés asszimilációs megoldásának, akkor ehhez a legjobb eszköz az, ha megmutatja mennyire befogadják, mennyire elismerik őt és milyen jól érzi magát.

Azonban a zsidósághoz tartozni, szinte hivatásszerűen gyakorolni és ugyanakkor harcolni ellene, ez ellen minden igazságérzetnek tiltakoznia kell.

Nézzük meg pontról-pontra az öt úr „nyilatkozatát”. Ez a nyilatkozat alapvető valótlanságon nyugszik. Az öt úr azt állítja, hogy a „cionista kongresszus egybehívásával és napirendjének közvételével a zsidóság tanításairól és követőinek törekvéseiről olyan téves felfogás terjedt el...” Hol olvashatott ez az öt úr a kongresszusi „összehívás”-ban vagy a „napirend”-ben valamiféle utalást a „zsidóság tanításai”-ra? Erről egyetlen szó, még csak célzás sincs a kongresszusi meghívóban. Ebből az következik, hogy más valami is felelős a „tanításookról elterjedt téves felfogásért”, amelyet ez az öt úr állítólag olyan jól ismer, nemcsak a kongresszus egybehívása. Az öt úr nyilván szívből nevetett, amikor „a zsidóság tanításairól olyan téves felfogás” ürügyét kieszelte. Most rátérnek az első pontra: „Az úgynevezett cionistáknak az a törekvése”, stb. „Úgynevezett”, – kitűnő, „úgynevezett”, – egészen kitűnő! Irónia van benne. Későbbi magyarázók ezt a nyilatkozat ironikus pontjának fogják nevezni. De micsoda arcot vághatott az öt úr, amikor ezt vette a szájára: „A zsidóság messiás-hite”? Mi már tudjuk, hogy ők mindent visszájára fordítanak és másképp magyarázzák. Ha Cionról beszélnek, akkor ezen mindent lehet érteni, csak – Isten ments – Ciont nem.

Egy igazán vallásos és tudós férfiú rendelkezésünkre bocsátotta ennek az első pontnak alapos cáfolatát. Kimutatta, hogy éppen a Szentírás és a későbbi vallási iratok bizonyítják a cionista mozgalom helyességét. Mi azonban lemondunk arról, hogy ezeket a bizonyítékokat felsorakoztassuk, mert itt nincs szó hittudományi vitáról.

Most pedig lássuk a második pontot. Mit jelentsen ez: „A zsidóság arra kötelezi híveit, hogy azt a hazát, amelyhez tartoznak, teljes odaadással szolgálják, stb.?” Ez egyenesen besúgás. Egyébként meglátszik, hogy Maybaum úrnak nem Németországban ringott a bölcsője, Frankfurt, Breslau, Halberstadt és München tiltakozó-rabbinusai az okmány megfogalmazását egy németül jobban tudó íróra bízhatták volna. Német ember sohasem írná: „a haza, amelyhez tartozom”, hanem: „hazám, hazád, hazátok”. Nem az ember tartozik a hazához, hanem a haza az emberé, az egész haza minden egyes fiáé. Aki azonban nem mondhatja magáról, hogy a hazája valóban az övé, az bajban van. Azért persze továbbra is szeretni fogja a hazát; egyszerűen azért, mert nem lehet másképp, ez a szeretet nem üres szavalásban nyilvánul meg, hanem magában foglal minden áldozatkészséget; ugyanakkor azonban nem zárja ki azt, hogy a tetterősek magukra gondolva, olyan megoldást keressenek, amely segítséget jelent. És egyáltalán nem szörszálhasogatás a cionisták részéről, ha azt hirdetik, hogy mindenki egyaránt szolgálja hazáját és azt a nemzetet, amelynek tagja (itt helyes e szó használata), ha a polgárság belső békéjét okos és korszerű telepítési mozgalommal elősegíteni igyekszik.

Az öt úr egyébként a harmadik pontban már fejtegette azokat az elölte a „nemes törekvések” elölte, amelyek odairányulnak, hogy Palesztinába zsidó földműveseket telepítsenek le. De ez a fejtegetés csak kibúvó. Könnyű és érthető szolgálalkúság ez

a mondat bizonyos jómódú hittestvérek irányában, akik készek a telepítésért nagy áldozatokat hozni. Mi cionisták, természetesen inkább balgaságnak, mint nemes szándéknak tartjuk parasztok letelepítését, ha ez nemzetközi jogi biztosítékok nélkül történik. Nem arról van szó, hogy szegény, nyomorgató, üldözött testvéreinket hamarjában lerázzuk a nyakunkról, hanem a jövőjüket is biztosítani akarjuk. S hogy ezeknek a biztosítékoknak meg akarjuk vetni az alapját, ezt merik gyanakvással fogadni, ezt merik támadni!

Az öt úr azzal a fontos felszólítással zárja nyilatkozatát, hogy a „minden óvás ellenére még mindig tervezett kongresszustól” mindenki tartsa távol magát. Az urak annyi óvást emelhetnek, amennyit csak akarnak, a kongresszust meg fogjuk tartani, mert meg kell tartani, mert arra a szétszórt nép reménykedve és vágyakozva vár. Példátlan a zsidók sorsa, és azt akarják megtagadni tőlünk, hogy erről mi nyugodtan, törvényes keretek között az egész világ szemeláttára tanácskozzunk? Melyik igazságszerelő keresztény talál ebben kifogásolnivalót? Ha törekvéseink nem ébresztenek rokonszenvet, akkor e Föld hatalmasai egyszerűen majd nem támogatnak bennünket, a népek nem segítenek nekünk megváltó munkánkban, – és a nyomorúság változatlanul tovább fog tartani. Kinek a helyzetén rontunk ezzel? Akad-e egyáltalán még valami, amiben nem hibáztattak bennünket eddig is? Az izgatató és a bujtogató beszédek, amelyeket már kilencvenkilencszer elmondtak ellenünk, legfeljebb századszor is el fognak hangzani. Mi azonban nem hisszük, hogy kiállásunk ezt a hatást váltja ki. Világos jelei mutatkoznak annak, hogy loyaltásunk és nyíltságunk még ellenfeléinknek is tetszik és mi nyugodtan eléjük léphetünk. Elvégre is a mi mozgalmunkból nagy szenvedés szól a világhoz, és ami emberi, az mindig megtalálja az

utat az emberek szívéhez. Ki veheti rossznéven, hogy mi, akik többnyire nem vagyunk ugyan közvetlen érdekelve, nem megyünk el hidegen testvéreink kimondhatatlan nyomorúsága mellett?

Hol marad azonban a tiltakozó-rabbinusok tiltakozása akkor, amikor szerencsétlen zsidókat, akik csak azért szerencsétlenek, mert zsidók, megcsúfolnak, kirabolnak és agyonütnek? Most Algírban és Oroszországban, majd Perzsiában vagy Galíciában, itt is, ott is, mindenütt jajszó hallatszik. A tiltakozó-rabbinusok azonban legfeljebb emésztés közben mormolnak valamit a küldetésről; arról a misszióról, amely a legkiáltóbb fenhéjázás volna, ha egyáltalán jelentene valamit; mert a művelt világ jogosan tiltakozhatna az ellen, hogy általunk misszionarizáltassék. Ha volt missziója a zsidóságnak, akkor az a kereszténység volt, ez azonban nincs már ráutalva a tiltakozó rabbinus urakra.

Egyre világosabban látjuk, hogy a cionizmus gyógyulást hozó fordulat a zsidóság életében. A keletkezett ellentéteknek a bomlott viszonyok javulásához és végül a nép jellemének tisztulásához kell vezetniök. Minden rossznak van jó oldala is! Az is haszonnal jár, hogy vannak rabbik, akik saját népükkel szemben foglalnak állást. És, ha csak arról van szó, hogy ezek az urak megkapják a maguk gúnynevét, már ez is eredmény. Máskülönb Mohilewert, Rülftét, ezeket a nemes, csodálatra méltó férfiakat, akik testvéreinkkel minden fájdalmat együtt szenvedtek, akik olt állnak népük között, ahol a legjobban üldözik őket, sem illetnének más névvel, mint bármely temetési, vagy lakodalmi szónokokat. Most már megvan a megkülönböztetés. Nehogy az igazi rabbikat összetéve vesszék a zsinagógának azokkal az alkalmazottaival, kik népük megváltása ellen fordulnak, nevezzük az utóbbiakat ezentúl tiltakozó-rabbinusoknak.

Semel Mohilewer, vilnai, később byalistoki rabbi (szül. 1824. megh. 1898), híres talinudtudós, a Herzl előtti zsidó nemzeti mozgatom legkimagaslóbb alakjainak egyike. Ő nyerte meg Rotschild bárót a cionista telepítőmunka ügyének. Herzl első munkatársai és legbensőbb barátjai közé tartozott. – Isaak Rülff (szül. 1831. megh. 1902), előbb tanító, később memeli rabbi, számos nagyszerű teológiai munka szerzője. Herzl első hívei közé tartozott és kitüntette magát a „tiltakozó-rabbinusok” elleni szellemi harcban. – Zadok Kahn (szül. 1839. megh. 1905), Franciaország utolsó hivatalos „nagyrabbi”-ja. Jelentős szociális tevékenységet fejtett ki. Megértéssel fogadta Herzl fáradozásait. – Moses Gaster (szül. 1856. megh. 1938), előbb a bukaresti egyetem tanársegédje, később a londoni spanyol rítusú hitközség főabbija. A zsidó folklore-kutatás úttörője, világhírű szaktekintély nyelvészeti, történeti téren. Egész tekintélyét Herzl szolgálataiba állította. A cionista kongresszusokon több ízben elnökölt. Értékes munkát fejtett ki a Balfour-deklaráció kivívása érdekében.

AZ ELSŐ KONGRESSZUS MEGNYITÓBESZÉDE

(Bázel, 1897. augusztus 29.)

Tisztelt Hallgatóság!

Nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy mint egyike a kongresszus összehívóinak, üdvözljem Önöket. Szükszavú akarok lenni, mert az, aki a kongresszus drága perceivel takarékoskodik, az használ az ügynek. Három nap alatt sok minden fontos dolgot kell elintéznünk. Le akarjuk rakni annak a háznak az alapjait, amely majdan a zsidó nemzetet fogja befogadni. Ez a feladat olyan nagy, hogy csak a legegyszerűbb szavakkal beszélhetünk róla. Amennyire egyelőre megemlíthetem, úgy lát-szik, ezen a három napon a zsidókérdés jelenlegi állását vázoljuk majd. A hatalmas anyag egy-egy részletét más és más előadó fogja ismertetni.

Hallani fogunk arról, milyen a zsidók helyzete az egyes országokban. Önök – ha nem is elég határozottan – valamennyien tudják, hogy ez a helyzet, csekély kivétellel, nem mondható örvendetesnek. Nem is lennének mi most együtt, ha nem így állna a dolog. A zsidó nép sorsának közösségében, habár az egyes, szétszóródott részeknek nagyjában mindenütt ugyanazokat a bajokat kellett eltűrniük. hosszú idők óta szakadás állt be. Csak a közlekedés új vívmányai tették lehetővé, hogy az egymástól messzevetettek értesüljenek egymásról és érintkezésbe jussanak. És éppen ebben a korban, amely egyébként oly magasra lendült, látjuk és érezzük mindenütt a régi gyűlöletet magunk körül. Anti-

szemitizmus a modern neve ennek az Önök előtt nagyon is ismeretes mozgalomnak. Ez a mozgalom a mai zsidóságot először meglepte, majd fájdalommal és haraggal töltötte el. Talán nem is sejtik ellenségeink, milyen mély sebeket ejtettek közülünk éppen azokon, akiket talán nem is elsősorban akartak sérteni. A haladó, művelt, a gettóból kinőtt, üzérkedéstől elszokott zsidóságot találták szíven, Ma már nyugodtan kimondhatjuk mindezt, anélkül, hogy abba a gyanúba keverednénk, hogy ellenfeleink könny mirigyeire akarunk hatni. Tisztában vagyunk önmagunkkal. Kezdetből fogva téves elképzelések éltek rólunk. A zsidó összetartozás érzése, amit oly gyakran dühösen vetnek szemünkre, már teljesen kihálófélben volt, amikor az antiszemitizmus ráncszakadt. A gyűlölet ismét megerősítette ezt az érzést, mintegy hazát adott nekünk. *A cionizmus hazatérés a zsidóságba, még a zsidóországra való visszatérés előtt.* Mi, a hazatalált fiak. több olyan dologra bukkanunk az atyai házban, ami sürgős javításra szorul; itt vannak testvéreink, akik a legmélyebb nyomorban tengődnek. Azonban a régi házban szeretettel fogadnak minket, mert tudják, nem ragadtatjuk magunkat arra a gondolatra, hogy tiszteletreméltó érzéseket kikezdjünk. Ez a cionista tervet kifejtésénél is ki fog tűnni.

A cionizmus máris elérte azt, amit mindezig lehetetlennek tartottak: közelhozta egymáshoz a zsidóság leghaladóbb és legkonzervatívabb elemeit. Figyelemreméltó cselekedet ez, különösen azért, mert egyik félnek sem kellett önmagához méltatlan engedményt tennie. Ami áldozatot ez a közeledés az értelemtől megkívánt, az eggyel több bizonyíték amellet (ha szükség van még egyáltalán bizonyítékra), hogy a zsidóság: nép. Ilyenfajta egyesülés csak nemzeti alapon lehetséges.

Viták indulnak majd itt meg egy szervezetről, amelynek szükségességét mindenki belátja. Egy

mozgalomban a szervezkedés annak a jele, hogy abban a józan ész érvényesül. Itt azonban rá kell mutatnom valamire, amit nem tudok eléggé nyomatékosan hangsúlyozni. Mi, cionisták, a zsidókérdés megoldására nem kívánunk nemzetközi egyesületet létesíteni, hanem csak nemzetközi megbeszélést akarunk elindítani. Hogy ez számunkra milyen fontos különbség, azt nem is szükséges kifejtenem. Ez a különbség teszi jogossá ennek a kongresszusnak az egybehívását is. Nem lehet szó összeesküvésről, titkos közbenjárásról, álutakról, hanem csak nyilvános, szókimondó értekezletekről, amelyekben a közvélemény állandóan rajta tartja a szemét. Mozgalmunknak legközelebbi, nagyjából már most körvonalazható és kézzelfogható eredménye az lesz, hogy mi a zsidókérdést Palesztina-kérdéssé változtatjuk.

Egy ilyen jelentős népmozgalmat több oldalról kell megragadni. Ezért foglalkozik majd a kongresszus a zsidó nemzeti öntudat újjáélesztésének, ápolásának szellemi eszközeivel is. Ezen a ponton is sok félreértést kell eloszlatnunk. Nem gondolunk egyáltalán arra, hogy szerzett kultúránkból egy hajszálnyit is engedjünk, hanem, hogy azt tovább mélyítsük.

A zsidóság szellemi életével kapcsolatban kevesebb kívánni valónk van, mint testi tevékenységével kapcsolatban. Ezt belátták már a mostani cionizmus gyakorlati gondolkozású előfutárai is, amikor megteremtették a zsidó földművelést. A palesztinai és argentinai zsidó telepítési kísérletekről mindenkor csak a legőszintébb hálával beszélhetünk. Vezetői azonban csak az első, de nem az utolsó szót mondták ki erről a cionista mozgalomban. A mozgalomnak egyre nagyobbak kell lennie, ha egyáltalán létezni akar. Egy nép csak maga segíthet magán, ha erre nem képes, nem lehet segíteni rajta. Mi, cionisták, arra akarjuk sarkalni a

népet, hogy önmagán segítsen. Éppen ezért nem akarunk elhamarkodott és egészségtelen reményeket ébreszteni benne. Ezért oly szükséges és értél fs a tárgyalásoknak az a nyilvánossága is, amit a kongresszus kíván. Aki a dolgot nyugodtan végiggondolja, annak látnia kell, hogy a cionizmus csak úgy érheti el célját, ha minden kertelés nélkül tárgyal az érdekelt politikai tényezőkkel. A települési jog körüli nehézségeket, mint ismeretes, nem a cionizmus mai formája támasztotta. Felmerül az a kérdés, milyen érdek vezeti azokat, akik ilyen meséket koholnak? Egy kormánynak, amelylyel az ember nagyarányú zsidó-telepítésről akar tárgyalni, őszinte szóval, loyális magatartással lehet megnyerni a bizalmát. Azok az ellenszolgáltatások, amelyeket egy egész nép nyújthat, olyan jelentősök, hogy a tárgyalások az első perctől kezdve kellő komolysággal indulhatnak. Meddő volna már most beszélni arról, hogy a megegyezés végül is milyen jogi formában fog létrejönni. De egyet megváltoztathatatlanul le kell szegeznünk: a megegyezés alapja csak a jog lehet és nem a megtűrttség. A toleranciáról, a visszavonásig védelembé vett zsidóságról („Schutz Judentum”) bőséges tapasztalatink vannak.

Mozgalmunkban tehát csak akkor van észszerűség, ha közjogi garanciákat igyekszik szerezni. Az eddigi telepítés annyit ért el, amennyit természete szerint elérhetett. Olyan érvvel igazolta a zsidók sokatvitatott alkalmasságát a földmunkára, amely, jogi nyelven szólva, örök időkre szóló bizonyíték, – de mégsem megoldás, mert eddigi formájában nem is lehet a zsidókérdés megoldása. Valljuk meg, nem is talált jelentős visszhangra. Miért? Mert a zsidók tudnak számolni, sőt, állítólag nagyon is jól tudnak számolni. Ha pedig feltesszük, hogy kilencmillió zsidó van a világon és sikerülne évente tízezer személyt Palesztinában le-

telepíteni, akkor a zsidókérdés megoldására kilencszáz évre lenne szükség. És ez nem túlságosan kecsgetető.

Azt is tudják Önök, hogy a mai viszonyok között merész dolog évi tízezer kivándorlóról beszélni. Ilyen szám hallatára a török kormány azonnal fellevenítené a régi bevándorlási tilalmat, – és ezt mi csak helyeselhetnők. Mert ha valaki most azt gondolja, hogy a zsidók atyáik földjére mintegy becsempészhetők, az téved vagy másokat téveszt meg. Sehol másutt nem lenne oly feltűnő a zsidók megjelenése, mint éppen a történelmi hazában, éppen azért^ mert ez népünk történelmi hazája. Nem is volna érdekünk, hogy elhamarkodottan odamenjünk. A zsidók bevándorlása a ma oly szegény országnak, sőt az egész Ozmán birodalomnak, nem remélt erő beáradását jelentené. A szultán öfélése, aki jóságos uralkodója a zsidóknak, a legjobb tapasztalatokat nyerte zsidó alattvalóiról. Megvanak tehát a feltételei annak, hogy okos és szerencsés tárgyalással az egész dolog megoldható legyen. Nem mellékes az a pénzügyi segítség, amit a zsidók Törökországnak nyújthatnak, mert azzal az ország sok belső baján lehetne segíteni. A zsidókérdéssel együtt a keleti kérdés egy része is megoldható és ez minden művelt nép érdeke. A zsidók letelepítése még a keresztények helyzetét is megjavítaná Keleten.

A cionizmus azonban nemcsak ilyen megokolással számíthat a népek rokonszenvére. Tudjuk, hogy némely országban mennyi kellemetlenséget okozott a kormánynak a zsidóellenes megmozdulás. Ha ilyenkor a zsidóknak pártját fogták, akkor ezzel maguk ellen fordították a felbujtott tömegeket. Ha pedig a kormány nem fogta pártját a zsidóknak, akkor ez a zsidóknak a világkereskedelemmel kapcsolatos, sajátos befolyása folytán sokkor rályos gazdasági következményekkel járt. Orosz-

ország jó példákat mutathat erre. Ha a kormány közömbösen viselkedik, akkor a zsidók védteleneknek érzik magukat a meglévő rendben és forradalomba menekülnek. A cionizmus tehát, mint olyan Mozgalom, amely azt kívánja, hogy a zsidók segítsenek önmagukon, megnyitja az utat, amelyen ebből a bonyolult és különös helyzetből menekülni lehet. A cionizmus magát a békét jelenti. De éppen ezért sokfelé kell harcolnia. Ha mozgalmunk ellen a sok többé-kevésbé becsületes érv között az a vád is felmerül, hogy hálátlanul hazafiatlanok vagyunk, ennek a gyanúsításnak magától kell eloszlania. Seholsem lehet szó arról, hogy a zsidók utolsó szálig kivonuljanak az országból. Akik tudnak és akarnak, azok asszimilálódjanak, maradjanak hazájukban és szívódjanak fel. Ha az érdekelt politikai tényezőkkel folytatott szükséges megegyezés után a zsidók kivándorlása egyszer minden országban teljes rendben megindul, akkor ez addig fog tartani, ameddig az illető ország a zsidók számát csökkenteni akarja. Hogy hogyan áll majd meg az elvándorlás? Egyszerűen úgy, hogy lassankint elapad és véglegesen megszűnik az antiszemitizmus. Ebben a szellemben képzeljük és várjuk mi a zsidókérdés megoldását.

Ezt gyakran hangoztattuk már, én is és barátaim is. Nem sajnáljuk a fáradságot, hogy újra meg újra hangoztassuk, amíg végül is majd megértene bennünket. És ezen az ünnepélyes napon, amikor egyszerű hívásra, a nemzet ősi, hívó szavára olyan sok országból gyűltek itt össze zsidók, újra ünnepélyesen vallomást teszünk hitünk mellett. Ha arra gondolunk, hogy ebben a pillanatban népünk százezreinek reménye és bizakodása épül a mi találkozásunkra, ne töltsse el akkor valamenynyünket nagy történések sejtelme? Távoli országokba, tengerentúlra röppen szét a következő órában tanácskozásaink és határozataink híre. A fel-

világosítás és a megnyugtató hangjai csendüljenek fel ezen a kongresszuson! Tudják meg mindenütt, hogy a cionizmus, amelyet világvégi borzalommal kiáltottak ki, valójában nemes, törvényes, emberbaráti mozgalom, olyan, amilyen után népünk, mint régi cél után vágyódik. Amit közülünk egyesek írtak vagy mondtak, amellet el lehet és el szabad észrevétlenül menni, de közömbösnek maradni azzal szemben, amit a kongresszus határoz, – nem lehet! A kongresszus, amely ezentúl irányítója len;! a vitáknak, irányítsa azokat bölcs gazdához méltón.

Végül pedig gondoskodni akar a kongresszus a maga folytonosságáról, nehogy szétszéledjünk innen anélkül, hogy munkánknak nyoma és hatása maradjon. Ezzel a kongresszussal olyan szövet teremtünk a zsidóság számára, amely eddig nem volt s amelyre sürgős szüksége van. Nagy ügyünknek nem szabad egyesek becsvágyát és önkényét szolgálnia. Ahhoz, hogy vállalkozásunk sikerüljön, személyfelettivé kell lennie. Kongresszusunk pedig ne legyen múltó életű, hanem azután viruljon csak igazán, ha már kiszabadítottuk magunkat a régi nyomorúságból. Ma itt vagyunk, ebben a vendégszerető, szabad városban; hol leszünk jövőre ilyenkor?

De bárhol legyünk is, bármilyen messzire tartunk is művünk megvalósításától, a kongresszus legyen komoly és emelkedett, szolgálja a szerencsétlenek javát, ne legyen senkinek sem ellenére hozzon becsületet minden zsidóra és legyen méltó ahhoz a zsidó múlthoz, amelynek dicsősége oly távoli és mégis maradandó.

Az első cionista kongresszus színhelyéül Herzl eredetileg Münchent szemelte ki; ez ellen azonban a müncheni hitközség és a németországi rabbiegyesület tiltakozott (v. ö. Tiltakozó-rabbinusok). Ekkor Bázellesett a választás és ott is ment végbe 1897 aug. 29–

31-én, történelmi külsőségek közepette, a világ minden tájáról összejött 200 kiküldött jelenlétében a zsidó nép hatalmas arányú tanácskozása, amelynek eredménye az ú. n. „bázeli program” volt. „Bázelben megalapítottam a zsidó államot” – írta Herzl szept. 3-án a naplójába. – „Ha ezt ma hangosan mondanám, általános kacagással fogadnák. De ötven év múlva ezt mindenki be fogja látni. Az állam lényege a nép állam-akarása”.

A BÁZELI KONGRESSZUS

(*Contemporary Review*, 1897. október)

1897 augusztusának utolsó napjaiban olyais kongresszus ült össze Bazelben, amelynek jelentőségét immár barátok és ellenségek egyaránt elismerik. Ez a kongresszus a cionisták kongresszusa volt. A „cionista” szó maga megelőzőleg úgyszólván ismeretlen volt a nyilvánosság előtt. A cionizmus Bazelben mintegy bemutatkozott a nem-zsidó világnak és a világ a tárgyalásokból tudta meg, mik a kongresszus céljai.

Aki valamennyire résztvett a nyilvános életben, tudja, milyen félreértések, vádaskodások, rágalmozások közepette kerül megvitatásra minden politikai gondolat. Azért van ez így, mert mindenki azt hiszi, hogy általános kérdésekben mértékadó az ítélete, és mennél alkalmatlanabb valaki arra, hogy a végső következtetéseket áttekintse, annál elhamarkodottabban és határozottabban szokott nyilatkozni. Meg-megújuló derűtség forrása ez az emberi dolgok higgadt szemlélőjének. Ha nehéz dologba fog az ember, mindenekelőtt az ellenfelek szabad véleménynyilvánítását kell biztosítani. Leghevesebb, legvadabb fáradozásaik akkor csak arra jók, hogy mulattassák az alkotó embert. Kijelenthetem, hogy amióta szegény testvéreim sorsával foglalkozom és annyi nyomorúságot ismertem meg, sokkal többet, mint amennyit kezdetben sejtettem, szórakozásomnak egyetlen forrása ellenfeleim görcsös erőlködése. *That was the humor of it.* Egyéb-

ként túlságosan szomorú dologról van szó. Mozgal- munk a nyomorúságból született, az egész világ zsidóinak nyomorúságából. Mielőtt azonban tovább- megyek, meg akarom adni a cionizmus meghatá- rózását azoknak az olvasóknak, akik egy szót sem tudnak még róla. Ezt a meghatározást másfél év- vel ezelőtt megjelent könyvemben, a „Judenstaat”- ban fogalmaztam meg és a bázeli kongresszus szen- tesítette. „*A cionizmus közjogilag biztosított ott- hont akar teremteni azoknak a zsidóknak, akik mostani lakhelyükön nem tudnak, vagy nem akar- nak asszimilálódni*”.

Ha újra átolvasom ezt a számomra immár oly ismert mondatot, amelyet oly gyakran mondtam ki és számtalanszor vettem védelembe, és meggondo- lom, hogy máris milyen harcokra adott alkalmat a zsidóságon belül, hogy most, amikor kilép a get- tóból, hány oldalról esnek majd neki, hogyan té- pik ízekké és hogyan rántják le még a csatornába is, akkor valóban csodálkoznom kell a szenvedélyek vakságán. Talán így fog járni az elfogulatlan ol- vasó is e sorok olvasása közben. Azt hihetné az ember, hogy egy ilyen szerény követelés, amely senkinek a jogait nem veszélyezteti vagy sérti, iga- zán nem kelthet ilyen vad viharokat. Egyetlen ki- elégtítő magyarázat van csak rá: a zsidókérdés ma is éppen úgy korbácsolja fel a szenvedélyeket, mint hajdanában, és a mi napjainkban éppen úgy nincs meg a kellő higgadság a zsidókérdés tárgya- lásához, mint abban a tizennyolc évszázadban, amióta legyőzött ősapáinkat hadifogságba hurcol- ták és szétszórták a földkerekségen. És egyes zsidók még azt merik állítani, hogy zsidókérdés egyáltalán nincs. Nem, nem, a zsidókérdés sajnos csakugyan fennáll és aki egyszer saját bőrén élte meg, az nem szabadulhat meg többé a fájdalomtól. És a zsidóság legnagyobb része ebben a helyzetben van. Épp oly kevésbé szándékom ma, mint bármikor eddig, hogy

érzelmes hangulatot keltsek a zsidók iránt. Egyszerűen megállapítom, hogy szenvedünk. Nordau olyan szavakban adott kifejezést szenvedéseinknek, amelyeknek fájdalmasságát és szépségét nem lehet felülmúlni. Így mondotta: „Nagyobb keserűség a zsidó lelki nyomor, mint a testi, mert csiszoltabb, büszkébb és finomabban érző embereket érint.”

Bár egyes országokban testvéreink véres üldözéseknek vannak kitéve és munkájuk és vagyonbiztonságuk is veszélyben van, nyíltan be kell vallanunk, hogy mi, cionisták, súlyosabbnak tartjuk ennél a zsidóság erkölcsi szenvedéseit. Más népi kisebbségeknek és más egyéneknek is sok kegyetlenkedést, nyomorúságot kell elviselniök, mert még messze vagyunk azoktól az eszményi időktől, amikor majd az igazságosság jóvoltából mindenki békében töltheti földi napjait. Nem is azt kívánjuk, hogy éppen a zsidóság helyzete legyen jobb, mint másoké, csak arról az átkos kiváltságról szeretnénk lemondani, hogy különleges helyzetet élvezünk csak azért, mert zsidóknak születünk. Mindenkinek érdeme szerint! – ez a mi jelszavunk is, és ennek az igazságos állapotnak a megvalósítására mi csak egy eszközt látunk, azt tudniillik, hogy jogilag biztosított, állandó otthont teremtsünk a zsidó népnek.

De előbb azt a kérdést kellett tisztázni, van-e még egyáltalán zsidó nép? Azok, akik csak ott latnak népet, ahol egy területileg egyesített néptömeg él együtt, természetesen azt állítják, hogy nincs. Ezek az éleselméjű gondolkodók azonban nem vették észre, hogy a zsidóság különleges esetét egyénileg kell felfogni és hogy előbb a népiség fogalmának tiszta meghatározására van szükség. Azt hiszem, hogy nemzetén azt a felismerhetően összetartozó történelmi embercsoportot kell érteni, amelyet közös ellenség tart össze. Vessünk csak egy pillantást a nemzetek történetére és állapítsuk meg,

nem így keletkezett-e valamennyi. Ha ezt a történeti meghatározást elfogadjuk akkor nehezen tagadható, hogy a zsidóság: nép. Sőt: rendkívül szívós életű nép, mert példátlan szenvedések közepette tizennyolc évszázaddal élte túl államát, amelyet megteremtett, és országát, amely otthona volt.

Már a „Judenstaat”-ban leszegeztem ezeket a megállapításokat. Ma ilyen okoskodásra már egyáltalán nincs is szükségünk, mert a logikai következtetések és a történelmi bizonyítékok helyét egy új és nagyjelentőségű tény foglalta el: a bázeli kongresszus. A bázeli kongresszuson egyértelmű tettekkel és kifejezett nyilatkozatokkal bizonyította be a zsidóság a maga nép-voltát. Természetesen ezen a ponton is megtámadlak bennünket. Akármit mondunk, akármit teszünk, mindenért megtámadnak. Talán még sohasem fordult elő, hogy szemellátható tényeket olyan vakmerően tagadtak volna, mint a mi esetünkben. A feketét fehérnek mondják, a görbét egyenesnek, az *igen*-t pedig *nem*-nek. Aki ezt sokáig hallja, az teljesen eltompul az ellentmondásokkal szemben, főképp, ha olyan ellenfelekkel van dolga, akik még saját állításaikhoz sem maradnak hívek.

Nem-zsidó részről egyáltalán nem vitatják népvoltunkat. A következtetések levonásában természetesen nem értenek valamennyien egyet, de a tények ellen elfogulatlan ember nem hozhat fel semmit.

Csak zsidóknak adatolt meg, hogy tiltakozzának ellene; akadnak zsidók, akik minden erejükkel meg is teszik. Miért? Félelem szülte félreértés következtében; félelmükben ugyanis túl messzire mennek ezek az urak. Megelégedhetnének azzal, hogy kijelenthetik, – ha már éppen szükséges, hogy az egyes ember ilyen kijelentést tegyen –, hogy ami az ő személyüket illeti, nem tartoznak,

vagy nem tartoznak *már* a zsidó néphez. Ezt a beismerést mindenki tisztelettel tudomásul venné, ha egyebekben megbecsülést érdemlő jellemről volna szó, és nem merülne fel gyanú, hogy alantas indítókok késztetik szólásra.

De, hogy az egész nép létezését letagadja valaki, mert nem akar hozzátartozni, ez már túlzott elővigyázatosság, és bizonyításnak elég szerénytelen. X úr vagy Y-né nem zsidó? – Nagyszerű! (Egyes esetekben csakugyan nagyszerű számunkra). De azért zsidó nép talán mégis csak van még.

Micsoda logikai bakugrásokat visznek véghez a zsidó nép ellenfelei! Egy gettó-anekdotára kell időnkint gondolnom, egyikére azoknak az adomáknak, amelyeket Heine oly mulatságosnak tartott. A felperes kártérítést követel egy kölcsönadott fazékért, amelyet az alperes összetörve hozott vissza. Az alperes három érvet hoz fel a maga védelmére. „Először is, nem adott nekem semmiféle fazekat kölcsön; másodszer a fazék már törött volt, amikor kölcsönkaptam; harmadszer épen adtam vissza.” A hasonlat vígjátéki, az ügy maga még sokkal inkább az. Igazán mulatságos, ha egyes zsidók azt mondják: „Először is a zsidóság nem közösség; másodszer a zsidóságnak küldetése van a világban; harmadszer, csak hazafiak vagyunk, akik csak a mi külön hazánkra gondolunk”.

Először is: a zsidóság nem közösség. Helyes, de akkor az, aki ezt állítja, ezzel csak a maga egyéni felfogását nyilvánítja ki és véleményének épp oly csekély a tekintélye a többiek számára, mint neki magának, aki ezt a felfogást képviseli.

Másodszer: a zsidóságnak küldetése van. Tehát mégis van zsidó közösség? Mert hiszen az a zsidóság, amelynek szétszórtságát szükségesnek tartják, csak hordozóiban élhet. A zsidóság eszmei tartalma független hordozóitól, erkölcsi tartalma és halhatatlan írásai pedig már régen a művelt embe-

riség tulajdonai. Eszerint a zsidóság azt a hivatást érzi magában, hogy az egész világot nevelnie kell? Nem. Ha ezt vallanók, ez a legnevetesebb és egyben a legvisszataszítóbb elbizakodottság lenne. Egyesekben élhet talán ez az önhittség, a zsidó közösségben bizonyos, hogy nincs meg. Csak a többi néppel együtt akarunk egy boldogabb kor megteremtésén fáradozni, – az egész emberiség érdekében. Ennek az álomnak a megvalósítása éppen elég nagy feladatot ró ránk.

Harmadszor: hazafiúi kifogások. Mi, cionisták, úgy érezzük, hogy jól szolgáljuk hazánkat, ha főleges elégedetlenséget szító és sok esetben szerencsétlen emberek rendezett elvonulásán fáradozunk. Nem, egy országban ez nem jelent egyebet, mint a polgárok közötti béke helyreállítását. Talán hazafiatlan cselekedet ez? És kik a képviselői ennek az olykor-olykor már féktelen ellenkezésnek? Az Anglia iránti hazafiúi érzés bajnoka, a londoni főrabbi: Adler úr, német ember. Porosz hazafiságból dr. Maybaum, berlini rabbi ad leckét, aki magyar. Belga részről pedig az utóbbi időben Mr. Bloch, a brüsszeli rabbi csatlakozott a tiltakozókhoz, aki – nevééről ítélve – sem nem flamand, sem nem vallon.

Egyes országokban a cionizmusnak preventív értéke van. Az antiszemita világban ma két oázist látunk: Angliát és Magyarországot. De Magyarországon máris tárgyalnak a szegény lengyel és orosz zsidók bevándorlásának megtiltásáról. Anglia még csak ezután lesz zsidóellenes, amikor majd megkezdődik a szegény orosz zsidók beözönlése a londoni East End-re, miközben feltűnően szaporodnak a Hyde Park körüli zsidó paloták. Legfőbb ideje, hogy Angliában és Magyarországon is belássák a levezetődés szükségességét. Nos, valószínűleg akadnának egyesek, sőt, talán mindazok, akik biztos állásokban vannak, akik a proletár népréteg terve-

zett gyarmatosításában egyetértenek, csak azt kívánják, hogy közjogi biztosítékokról ne essék szó, mert ez bizalmatlanságot keltene azoknak a hazafiságával szemben, akik maradni akarnak. *Allons done!* Melyik józan gondolkodású és becsületes ember láthat rosszat abban, hogy nemzetközi-jogi biztosítékokat követelünk egy ilyen hatalmas népmozgalom számára? Óriási néptömegek engedelmessé válnak máris odaadással a cionizmusnak, de csak azzal a feltétellel, hogy kívánságaink közt változatlanul ott szerepel a jogi alap. Ennek az álláspontnak a feladása egy pillanat alatt megfosztaná a mozgalom vezetőit minden tekintélyüktől és a má már népi öntudatra ébresztett tömegek tüstént atomokra hullanának szét. Nagyon tanulságos módon láthattuk a bázeli kongresszuson, hogy éppen a széles néprétegek képviselői tiltakoztak a leghevesebben az ellen, hogy engedjünk a jogi biztosítékok követelésének elvől. A munkabizottság a „jogilag biztosított otthon” fogalmazást javasolta. Ezzel a fogalmazással szemben azonban viharos tiltakozások hangzottak el. A „nemzetközijogilag biztosított” kifejezést követelték. Végül a közvetítő „közjogilag biztosított” formulában egyeztek meg. Ennek a vitának értelme az, hogy a kongresszus nem földterületek megszerzését kívánja, hanem egy országét, és ezt oly határozottan kívánja hangsúlyozni, amennyire csak lehet, anélkül, hogy ezzel bizonyos jogi és szuverenitási érzékenységeket sértene.

Földterületeket magánjogi úton bárhol a világon, minden pillanatban szerezhethetünk. Ez egyáltalán nem érdekli a cionistákat. A magánjogi rész a mi esetünkben teljesen közömbös, erre csak később kerül majd sor, amikor a sikerünkön felbuzdult teleküzérek csatlakoztak mozgalmunkhoz. A cionisták figyelme csak a közjogi részre irányul. Ezen a ponton keresik a régi baj megoldását. Ha

paradox módon akarnám magamat kifejezni, azt mondanám: Egy olyan ország, amely közjogilag a zsidóságé, telekkönyvileg azonban az utolsó parceláláig nem-zsidó tulajdon, a zsidókérdés egyszer- és mindenkori megoldását jelenti; viszont a magánjogilag szerzett zsidó földbirtokok szaporodása mindenütt kiváltja az antiszemitizmust. Ez a kérdés magva. Több ízben állították, hogy a cionizmusnak az az irányzata, amelyet én képviselek, nem más, mint amit már Hirsch báró és mások is megkíséreltek, azt tudniillik, hogy a zsidó proletárokat földművesekké tegyék. De azt hiszem, mégiscsak nagy különbség van a kettő között. Hirsch és „Cion barátai” magánjogi oldaláról nyúltak a kérdéshez, viszont mi, politikai cionisták, közjogi végénél akarjuk megfogni a dolgot.

Ha nem leledzem teljes tévedésben, ebben nincs nagyzási hóbort, sem törvényellenes szándék. Egyszerűen csak kísérlet ez egy nagy kérdés adekvát kezelésére. Nyilvános fellépésünk a bizonyítéka annak, hogy nincs szándékunk a jog és az erkölcs ellen véteni. Bázelen az egész világ szeme előtt tartottuk meg gyűlésünket és a népi öntudat és a népakarat ott időnkint valóban megrázó megnyilvánulásokban mutatkozott meg. Minden országhoz, minden nyelvterülethez, minden párthoz, minden vallási meggyőződéshez tartozó zsidók özönlöttek Bázelen. A zsidó népnek több, mint kétszáz képviselője volt jelen és legtöbbször százak és ezrek küldöttje volt.

Románia megbízottjai maguk több, mint 50.000 megbízó aláírását hozták magukkal. Sohasem volt még szűkebb helyen a különféle vélemények tarkább gyülekezete együtt. De minden más tanácskozó testületben bizonyára nagyobb összecsapásra került volna a sor a különféle vélemények között, mint itt. Olyan emberek voltak itt együtt, akik filozófiai, vallási, politikai és gazdasági nézeteik-

ben élesen szemben álltak egymással, ezt tudták is egymásról és nem is titkolták egymás előtt. Röviden: pártok, amelyek minden nemzetben megvannak és amelyek nem hátráltatják, hanem előre viszik a nép boldogulását. De Bázelen ezek az ellentétek háttérbe szorultak, mintha megegyezés történt volna, hogy azokban a nagy pillanatokban, amikor a nemzet felkel, nem lehet senki sem szocialista, sem liberális, sem konzervatív, szabadgondolkodó vagy ortodox, hanem csak zsidó. Mindnyájunkat, akik Bázelen mentünk, hogy a zsidókérdés megoldásán tanácskozzunk, meglepett és lenyűgözött, amikor szinte függetlenül tőlünk végbe ment valami, aminek hatalmáról sejtelmünk sem volt: a zsidó kiállítás egy szívvel, egy lélekkel! Túl-ságosan nagy volt akkor a meghatódottságunk, semhogy azonnal számot adhattunk volna magunknak róla.

A bázeli rabbi, aki nem volt a kongresszus tagja, hanem csak nézőként vett részt a tárgyalásokon, az utolsó ülésen szót kért és ünnepélyeseit kijelentette, hogy határozott ellenfele volt a cionizmusnak, de megtért. És ez a tiszteletreméltó férfiú, akit már akkor is becsültünk, amikor még ellenfelünk volt, azóta mozgalmunk apostola.

Még a hűvös, idegen hallgatók, sőt, azok is, akik a gúnyolódás szándékával jelentek meg, – amint később megtudtuk, –mélységesen megrendültek ettől az eseménytől. És hogy mit jelentett a mi számunkra, mit éreztünk mi, amikor az újjászületett nemzet először emelte fel tekintetét? Őszszakállú öregemberek keservesen zokogtak. Az ifjak szemében nagy komolyság gyulladt ki.

De nem akarok érzelmeinkről beszélni.

Egy zsidó úriember néhány sületlen megjegyzést tett a „Times”-ben a bázeli kongresszusra. Ha ott lett volna Bázelen, talán más véleménye lett volna ezekről a dolgokról. Többek között kijelen-

tette, hogy a kongresszus nem volt igazi népgyűlés, mert hiányoztak onnan bizonyos jótékonyági testületek és a hitközségi előjáróságok képviselői. Nem voltak ott? Parbleu, – nem hívtuk meg őket. Mi közünk az előjáróságokhoz, a jótékonyági társulatokhoz és az összes többi Pickwick-clubhoz? A „Times” derék hírszerzője egyszerűen nem értette meg mozgalmunkat. Nem tudja, mit jelent egy nép feltámadása. Nem vette észre, hogy díszebédek és adománygyűjtés nélkül megkezdtük a zsidóság új alapokra helyezését. Ez a hely nem alkalmas arra, hogy a hitközségi életről és kinövéséről beszéljünk. Ami balgaság, felfuvalkodottság és furcsa visszaélés ezen a téren akad, nem lehet mai szemlélődésünk tárgya.

Sok minden tűnhet nevetségesnek és visszataszítónak, ha bizonyos elgondolkozó szájalommal nem kíséreljük meg e csoportok kialakulásából megmagyarázni viselkedésüket. A gazdagok szerepe a hitközségi életben, egyes papok alkalmazkodókészsége, az a kétlaki igyekezet, hogy a hagyományt és az ország szokásainak túlzott utánzását összeegyeztessék, a gazdaságilag gyengébbek arcátlan koldulgatása, – a történelem kutatója mind erre elnéző magyarázatokat talál. Nem haragszunk Léhát a hitközségekre, de az távol áll tőlünk, hogy befolyásoltassuk magunkat általuk. A cionizmus egy más zsidó hitközséget állít fel, egy újat, nagyobb, egyetlen, olyat, amely az igazi zsidóságot képviseli.

Szólnunk kell arról a nyugateurópai gögről is, amely más országok zsidóit visszamaradt teremtményeknek tekinti.

Mindig az a barbár, akit nem értenek meg. *Barbaras hie ego sum, quia non intelligor ulli.* S így a keleteurópai zsidón nyilván valami Kalibánfélét képzelnek. Milyen tévedés! Számomra, – megvallom – az oroszországi zsidók megjelenése

volt a kongresszus legnagyobb eseménye. Többükkel álltam egy idő óta lebilincselő levelezésben, látogatóim voltak, akik nagyon érdekeltek. De óvakodtam attól, hogy ezeknek a kultúremlékeknek alapján alkossak képet a tömegekről. Csak az oroszországi alsó zsidó néprétegek testi ügyességéről és munkakedvéről szóló tudósításokat fogadtam el igaznak, és pedig, mert eléggé hiteleseknek látszóttak és minden szemtanú, aki a legszegényebb zsidókat a kolóniáknak nevezett emberbaráti, kísérleti állomásokon s az ipari és földműves munkában látta, csak megerősítette azokat. Hiszen ezeknek a munkásoknak és szakképzettség nélküli dolgozóknak tevékenysége a mi tervünk alapja. Nekik jut az a feladat, hogy a kietlen országban elvégezzék az első kultúrmunkát. Ők akarják és ők fogják termékennyé tenni az országot. Mindig úgy képzeltük, hogy szellemi segítségünkre és vezetésünkre lesz szükségük. És akkor, a bázeli kongresszuson, egy olyan orosz zsidóság jelentkezett, amelynek kultúrerejére nem is számítottunk. Nem Kalibán, hanem Prospero állt előttünk. Mintegy hetvenen jelentek meg Oroszországból a kongresszuson, és teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy ötmillió oroszországi zsidó véleményét és érzelmeit képviselték.

Hogy szegyenkeztünk mi, akik azt hittük, hogy fölényben vagyunk velük szemben! Ezek a tanárok, orvosok, mérnökök, ügyvédek, gyárosok és kereskedők olyan műveltségi fokon állnak, amely semmivel sem marad el a nyugateurópaiak mögött. Két-három kultúrnyelvet bírnak és hogy szakmájukban derék munkát végeznek, az a létért való, kemény küzdelemből következethető, melyet országukban vívniuk kell. A kongresszusi tárgyalásokon szándékosan a háttérbe húzódtak, mert számolniuk kellett azzal, hogy a cionizmus céljai még nem elég ismertek a világban s az a tévhit támad-

hatna, vagy a rosszakarat szándékosan azt terjeszthetné, hogy Bázelen a fennálló rend elleni tárgyalások folynak. Az oroszoknak tehát érthető okokból bizonyos tartózkodásra kellett ítélniök önmagukat, amíg ebben az irányban nem lesz járhatóvá az út, és minden szónok, bármilyen országból jött légyen is, tekintettel volt erre a helyzetre. Ma már feltételezhető, hogy a kormány és a közvélemény Oroszországban is teljesen tisztában van a cionizmussal. Az orosz lapok nagy figyelemmel kísérték a kongresszust.

De ha nyilvános vitákban csak szerényen vettek is részt az orosz cionisták, magánbeszélgetésekben mégis megismertük őket és megtanultuk őket tisztelni. Ha benyomásaimat (melyek igen erősek voltak) röviden akarom összefoglalni, akkor ezt mondhatom: megvan bennük az a belső egység, ami a legtöbb európai zsidóból kivészett. Nemzeti zsidóknak érzik magukat, de hiányzik belőlük a korlátolt és türelmetlen nemzeti gőg, ami a zsidóság jelenlegi helyzetében persze alig is lenne érthető. Nem hajtja őket az a gondolat, hogy asszimilálódjanak, lényük egyszerű és töretlen. Ezek az orosz zsidók egész lényükkel feleletet adnak arra a vitás kérdésre, amelyet oly gyakran szegeznek nekünk száználmas fecsegők, tudniillik, hogy ha a zsidóság nemzetté válik, nem lesz-e ennek természetes következménye az új idők műveltségétől való eltávolodás? Nem lesz! Ezek az emberek helyes úton járnak, nem okoskodnak, és tudatában sincsenek semmiféle nehézségeknek. Nem olvadnak bele semmilyen más nemzetbe, hanem igyekeznek minden néptől mindent jól eltanulni. Ezért oly gerincesek és oly hívek önmagukhoz. Pedig ezek gettózsidók, az egyedüli gettózsidók, akik még akadnak a mi időnkben. Mikor megláttuk őket, akkor értettük meg, hogy mi adta apáinknak a legnehezebb időkben is az erőt a kitartásra. Ezekben

az emberekben történelmünk lépett sajátos élet-
erejében élénk. Arra kellett gondolnom, amit kez-
detben oly gyakran hangoztattak velem szemben:
csak az orosz zsidókat fogom megnyerni az ügynek.
Ha ma ismét ezt mondanák nekem, azt felelném:
ez magában elég!

De mozgalmunk semmiesetre sem pusztán ke-
leteurópai mozgalom. A cionizmusnak megvannak
a maga hívei az egész világban és – mintha a Bib-
lia szavának engedelmeskednének, úgy özönlöttek
a világ négy sarkából a bázeli kongresszusra.

Mit is végeztünk tehát a szétszórt zsidóknak
ezen a kongresszusán. Azért gyűltünk össze, hogy
siránkozzunk, hogy beszédeket tartsunk és beszé-
deket hallgassunk meg? Azt hiszem, mást is végez-
tünk Bazelben.

Ha a jövőben történeti távlatból fogják szem-
lélni mozgalmunkat, a pillanat gyűlöletétől és csú-
fondározásától menten, talán el fogják ismerni,
hogy eljárásunkban logikusak voltunk. Ahhoz,
hogy nemzetközijogilag biztosított otthont szerez-
hessünk, elsősorban népiségünket kellett kinyilvá-
nítanunk. Ha megvan a nép, meg is fogja magának
szerezni azt a darab földet, amelyre szüksége van.
Azt hiszem, a régi időkben sem történt másképp,
ha valamely népcsoport arra kényszerült, hogy le-
telepedési helyet keressen magának. A különbség
csak annyi, hogy mi ugyanezt a mai kor eszközei-
vel oldjuk meg. Mozgalmunkat napjaink gazdasági
és forgalmi formáihoz szabjuk. Állandóan szem
előtt tartjuk, hogy ha eszménk régi és egyszerű is,
a kivitelben újszerűek lehetünk és azoknak kell is
lennünk. Mozgalmunk híret immár nem kóborló
pásztorok és a vihar által partravetett halászok
fogják szétvinni, hanem sürgönydrótokon száguld
szárazföldön és tengeren át és a világsajtó száz-
ezernyi hasábján morajlik. Tudósítások, sajtónyi-
latkozatok, tárcák és – karikatúrák hordják mesz-

szire gondolatainkat. És így lesz ez azután is, ha majd a szót tett fogja követni. Azon a napon, amikor elfoglaljuk az országot, amelyre szükségünk van, hamarosan megtöltjük kultúrával, vasutakkal, távbeszélőkkel, gyárakkal, gépekkel és mindenekelőtt azokkal a társadalmi újításokkal, amelyekre minden polgárosult embernek épp oly szüksége van, mint a gyors közlekedésre, mint a művészetek és tudományok művelésére és az élet kényelmére. Mindezt tulajdonképpen csak az egészen tájékozatlan embereknek kell megmagyarázni, hiszen az előfeltételekből ez természetesen következik. Ahol megvan az ember, ott minden egyéb magától adódik. Feladatunk csak az, hogy az embereket megmozgassuk. Eszménknak ez az ereje már most is megvan és meg is lesz mindig. Az elért gyorsaságnak növekednie kell és a felgyült tömeg vonzóereje növelni is fogja.

Néha kikíváncozom a mozgalomból, nem a kellemetlenségek miatt, amelyeket okoz nekem, hanem kíváncsiságból, mert úgy képzelem, hogy kívülről nézve különös látványt nyújthat. Azt hiszem, hogy az állam jogászokat különösen érdekelheti. Akár sikerül, akár nem, újszerű kísérlet, és adalékot nyújt a még nem eléggé kikutatott tömegelektanhoz, mert alakulása közben mutatja meg a jogra és rendre törekvő akaratot. Hát nem egyike azoknak a pillanatoknak, amelyekben az emberi hűség élvezése kárpótol bennünket munkánkért és fáradságunkért, amikor mozgalmunkat, – amely át van itatva törvényesség utáni vággyal – felforgató mozgalomnak tartják? Hát nem különösen mulatságos, hogy a szociáldemokratákkal cserélnek össze bennünket, mert nem vagyunk vakok a jelen követeléseivel szemben?

Az állam jogászokat azonban különsképpen az fogja érdekelni, hogyan fejlesztette ki a cionizmus a maga szerveit. Az ügy sajátos szükségletei saját-

tos eljárást követeltek. Ma még nincs itt az ideje, hogy mindezt kifejtsük. Félig elkészült dolgokat nem lehet bemutatni. Éppen elég félreértés van körülöttünk; gyermekek és bolondok nem tudják megérteni, hogyan lehet majd abban a házban lakni, amelynek még csak alapfalait látják a földből kinőni.

Sok mindent kell egyidejűleg végeznünk és óriási nehézségekkel kell megküzdenünk. A Monteniséalagutat két végéről fúrják és az utolsó pillanatig, amíg csak össze nem érnek, aggódnak, hogy vájjon ugyanabban a magasságban vannak-e innen is, túl is. De nem szabad elcsüggednünk. Bizonyos nehézségek elhárításában az egész világ közvéleményének támogatnia kell bennünket. Hiszen az emberi jólét úttörői vagyunk.

Sokfélék a diplomáciai nehézségek. Először általánosságban el kell ismerni, hogy a keleti kérdés egy részét oldjuk meg, ha a nagyhatalmak hozzájárulásával, őfelsége a szultán kormányával megegyezünk. A polgárosult európai zsidók megjelenése a Keleten kétségtelenül védelmet jelentene az ott élő és oda költöző keresztények számára is, mint ahogy egyébként is az állapotok javulását hozná magával az egész Ozmán birodalomban. Hogyan? – fogják mondani egyesek, még erősítsünk egy olyan uralmat, amely alatt az utolsó évek emlékezetes borzalmai végbemehettek? Azt hiszem, hogy aki így beszél, az nem ismeri a törököket. Természetes közömbösség és jóindulat van bennük, ami persze néha súlyos kegyetlenkedésbe csap át. Az ország és lakossága egyre inkább elszegényedik, így az, amit a fanatizmus kitöréseinek tarthatnánk, közelebről megvizsgálva talán a rossz helyzetük okozta nyomott hangulat megnyilvánulásának bizonyulna. A valóságban éppen a muzulmánok, legalább is azok, akik most élnek Törökországban, nagyon türelmesek mások vallásos meggyőződésével

szemben. Tudom, hogy ezekkel a szavaimmal néhány angliai előítélettel kerülök szembe. De amit itt mondok, azt keleti útaimon szerzett tapasztalataimból és sok megbízható tudósításból merítem. A törököknek rosszul megy a soruk és ezért – gyermekek és naiv emberek módjára – mindenki mást inkább felelőssé tesznek, mint saját magukat. Ha ezeket az egyszerű embereket nagyobb jóléthez segítjük, a modern élet polgárosító befolyása alá helyezzük, békés úton támogatjuk őket és rendezetlen közigazgatásukba újításokat vezetünk be, akkor a jövőben nem fognak ilyen túlkapásokat elkövetni.

Nyilvánvaló tehát, hogy a török kormánynak érdeke a zsidókkal való megegyezés. De milyen érdekük fűződne más kormányoknak ahhoz, hogy egy jogilag biztosított zsidó közösség megteremtését támogassák? Minden országban más-más érdekről van szó, de az érdek maga valamilyen formában mindenütt megvan. Egy szerencsétlen, gyűlölt és ezáltal egyre inkább a kétségbeesésbe kergetett réteg levezetése, mindenütt szükséges. Olyan réteg ez, amely nyugtalanul hányódik a földtekén, s amelynek mindenütt a szélsőséges pártokhoz kell sodródnia. Sem a kormány, sem a fennálló rend barátai nem zárkozhatnak el az elől a felismerés élők hogy, ha támogatnák az általunk javasolt megoldást, ezzel egy olyan réteget nyugtatnának meg, amelyet a keserű szenvedések felforgatásba hajszolnak és amely már szétszórtsága miatt is veszélyes. Népünk tragikumának legmegrendítőbb vonása csakugyan az, hogy a mélyen hagyományörző zsidó népet mindig forradalmi megmozdulásokba kergetik bele. Ez most végleg megszűnnék. Mozgalmunkból olyan áldásos következmények származnának az egész emberiségre, melyeknek méreteit ma még nem is sejthetjük.

Mindenesetre sok időszerű politikai nehézség

van, amelyet le kell küzdeni, és amelyet jóakarattal le is lehet küzdeni. A szent helyek kérdése magában is elég súlyos. Római jelentések, amelyek a bázeli kongresszus után bejárták a világsajtót, azt állítják, hogy a pápa őszentsége azzal a gondolattal is foglalkozik, hogy állást foglaljon a cionizmussal szemben.* Az a nagy államférfiú, aki most Szent Péter trónusán ül, talán nincs is teljesen tisztában mozgalmunkkal. Mikor gondoltak vagy állítottak a cionisták valaha is olyasmit, hogy ők ezeknek, az egész egyistenhívő emberiségnek szentelt helyeknek birtokába akarnak jutni? Mint ahogy a római jog felállította az *extra commercium* javak fogalmát, úgy mi is azt valljuk, hogy ezek a helyek örökre elvesztették azt a tulajdonságukat, hogy bármilyen földi hatalomé legyenek.

Semmiesetre sem kerülne sor valaha is arra az örült kísérletre, hogy a mostani, nyilván a keresztény érzület számára sem teljesen megnyugtató helyzeten valami is megváltoztattassék, hacsak az egész egyetemes keresztény világ, vagy legalábbis annak többsége nem óhajtja.

Egyáltalán: a cionista mozgalom – és ebben látom a bázeli kongresszus érdemét – most már teljesen nyilvános jelleget öltött. Amit mondunk és amit cselekszünk, azt a közvélemény ellenőrizheti és megvitathatja. Nem félünk a nappali világosságtól, ellenkezőleg, keressük. Ha valami jogtalanosságra készülnénk, azt árgus-szemek látnák és ezer kézzel akadályoznák meg.

*

Mi történjék azonban akkor, ha mindennek ellenére, a közvélemény teljes felvilágosítása után, s ha már az összes hatalmakat is megnyertük ter-

*Ezt a jelentést a Vatikán azóta félhivatalosan megcáfolta.

vünknek és már jelentékeny előnyökről biztosítottuk Törökországot is, a szultán kormányával mégsem tudnak megállapodni? Nos, akkor meg kellene várunk a lappangó keleti feszültség felengedését. Egy nép tud várni. Hiszen túlél embereket és kormányokat. A dolgok jelenlegi állásánál órával a kezünkben kiszámíthatjuk a felbomlás közelgő pillanatát...

A nemzetek szabad versenyében bebizonyosodott az egyébként oly derék török nép tehetetlensége. Más népi erők beözönlése (t. i. Palesztinába) a dolgok jelenlegi állásánál kevésbé valószínű. Sőt, ha szaporodnának az idegen bevándorlók, akik a maguk konzulátusának védelme alatt akarnak élni, a török kormánynak magának kellene ellenük a legnagyobb mértékben védekeznie, mert az idegen konzulátusok befolyásának növekedése a belső tekintély feltarlóhatatlan felmorzsolódását jelenti.

A zsidóságnak azonban nem érdeke, hogy most egyetlen települőt is odaküldjön. Akik ott vannak, maradhatnak; éppen elég zsidó koldus van a Szentföldön, akiket szükségmunka nyújtásával földművesekké és kézművesekké lehet és kell is tenni. A török kormány jóindulata biztosítva van számukra, annál is inkább, minthogy határozottan kijelentjük, hogy a mostani körülmények között nem óhajtjuk a további bevándorlást, A bázeli kongresszus kimondta, hogy azokat a zsidó földműves«telepeket, amelyek kitűnő eredménnyel dolgoznak, fenn kell tartani, de újabb települések mindaddig ne létesüljenek, amíg nincsenek meg a megfelelő jogi biztosítékok. Nem akarunk védtelen telepeket alapítani, amelyek politikai ellenszolgáltatás nélkül növelik az ország értékét, s ugyanakkor a kormányzándékok változásának és a most barátságos lakosság esetleges hangulatváltozásának lennének kiszolgáltatva.

Ha azonban Törökország akarja, megvan a se-

gítség. Jelentékeny alapok állanak e célra rendelkezésünkre. Ezeknek az alapoknak a kezelői ugyan némely pontban nem értenek egyet velem, de ez éppúgy nem az én személyes ügyem, mint az övék. Egyébként olyan emberek, akiket becsülök. Ha kivételre kerül idővel a sor, meghívjuk őket majd az együttműködésre. Egészen valószínűtlen, hogy vonakodnának a hívásnak eleget tenni; jószándékuk és emberszeretetük megállta már a próbát. Más különben félniök kellene minden lerongyolódott zsidótól, aki komor tekintettel szembe jön velük. Most már persze nem emberbarátok kegyétől függ továbbiakban a dolog. Ha a népben feltámadt az, akarat, akkor önmagában van meg az ereje a maga megsegítésére.

A bázeli kongresszuson több tervezet került szóba a nemzeti alapra és más pénzügyi berendezkedésre vonatkozóan. Schapira heidelbergi egyetemi tanárnak egy nemzeti alap teremtésére vonatkozó ajánlatát fogadtuk el. Már jeleztek is jegyzéseket. Először azonban a kongresszus által kijelölt hivatal ki akarja dolgozni a nyilvános kezelésnek és elszámolásnak az alapvonalait, minthogy senki sem szándékszik titkos pénzkezeléssel kapcsolatban veszélyeztetni a jóhírét.

Éppen olyan óvatossággal tárgyaltuk a különféle bank- és pénzügyi tervezeteket is. Sőt, első kongresszusunkon meg sem engedték nyilvános megvitatásukat. Általános gyakorlati érdekből serkenteni akartuk a vállalkozási kedvet, de csak olyan magánvállalkozásokat szándékoztunk fémjelni, amelyekről kellő bizonyossággal feltételezhetjük, hogy a zsidóság ügyét támogatni fogják. Hiszen tudjuk, hogyan leselkednek ellenfeleink, hogy megsebezzenek ezen a ponton. Mozgalmunk kezdetén, amikor keresztülvihetetlennek tartották eszménket, bolondoknak kiáltottak ki bennünket. Minél határozottabban fogják felismerni, hogy ke-

resztülvihető, annál hevesebben gyanúsítanak majd azzal, hogy üzletemberek vagyunk. Azok a férfiak, akik a mozgalom élén állnak, soha nem kötöttek üzletet, mint ahogy nem is voltak hivatásos politikusok és most sem azok. Az ilyen gyanúsítások ellen a mi arisztokratáink védelméhez folyamodunk: a művészekéhez és a gondolkodókéhoz. Nekik kell szavaink mélyébe látniok, nekik kell nézeteinkért kezességet vállalniok.

Dolgozószobánk íróasztala mellől felkeltünk, amikor odakint túlhangos lett a zsidók elleni harcizaj. Ki kellett mennünk népünk közé, mert bajban van és vezetés nélkül nem tud segíteni magán. De amikor kényszerítenek minket, akik álmaink alakítását és a világ során való gondolkozást mindennél jobban szeretjük, arra kényszerítenek, hogy gyűléseken újra és újra ugyanazt mondjuk el, amikor azt érezzük, hogy azok az igazságok, amelyek számunkra a legdrágábbak, a saját ajkunkon közhelyekké válnak, – olyankor visszavágyódunk abba a csendesebb világba. Csakhogy most már az a kötelességünk, hogy továbbhaladjunk, egészen a befejezésig. És ha sikerül népünket elvezetni oda, ahova szándékozzuk, akkor ellenfeleink szennyes képzeletét megint meg fogjuk szégyenítem. Mert mit kívánhatnánk ott a magunk számára? Ott népünk maga fog rendelkezni magával, úgy ahogy akar és ahogy tud. Ott is akadnak majd üzérek és politikai törtetők, bizonyára nem kevesebben és remélhetőleg nem többen, mint másutt. De nekünk, magunknak, csak egy kívánságunk van: az, hogy akkor majd visszatérhessünk oda. ahonnan elindultunk: az íróasztalhoz.

Max Nordau (szül. 1894. Budapesten, megh. 1923), eredeti nevén Südfeld, Herzl személyes barátja,

világhírű író, a cionizmus kizárólagosan politikai korszakának Herzl mellett legkimagaslóbb alakja.

Cion barátai, héber nevén „Chovevé Cion”, Pinsker vezetésével 1882-ben megindult oroszországi zsidó mozgalom, a Herzl által kezdeményezett politikai cionizmus legfontosabb előfutárja; főleg a gyakorlati tetteit hangsúlyozta, a politikai tevékenységet háttérbe szorította.

Barbaras hie ego, stb. Latin szállóige, a. m. barbár vagyok itt, mert senki sem ért meg.

Keleti kérdés, keleti feszültség, mindazoknak a politikai körülményeknek összefoglaló neve, amelyek a török birodalomnak a 18. században megindult hanyatlásából következtek („Európa beteg embere”).

Hermann Schapira (szül. 1840., megh. 1898.), matematikus, a heidelbergi egyetem magántanára, a **chovevé-cionizmus egyik vezéralakja.** Az első cionista kongresszuson javaslatot tett a zsidó nemzeti fölvasárló alap megteremtésére, ő vetette fel első ízben a héber egyetem alapításának gondolatát is.

A BOLYGÓ ZSIDÓ

(Daily Chronicle, 1897. november 12-13.)

A munka, amelynek elvégzésén cionista barátaimmal együtt két éve fáradozunk, nem mutatkozott eredménytelennek, minthogy sikerült a zsidókérdés vitájának mai formáját megadnunk. Most már úgy kezelik a kérdést, amint kell: rendkívül nagyszabású politikai kérdésként. Az után a világkongresszus után, amelyet ez év augusztusának végén, néhány milliomosnak és fejbólintó zsidó papjainak tiltakozása ellenére is egybehívtam, valamennyi ország ajtójában megkezdődött a cionizmus vitája. Ezelőtt a gettón kívül nem is tódíák. mi a cionizmus. A gettó ugyanis még mindennütt fennáll, ha még oly láthatatlanok is a falai. Megvan a gettó a keresztények bizalmatlanságában, a zsidók összebújásában és abban, hogy szégyenkeznek az összetartozásukat megvallani. Népi életünknek egyik csodálatos ellentmondása az” hogy – miközben szétszórtságunk a legteljesebb – egyes helyeken mégis a legkényelmetlenebbül összezsúfolva élünk. A gettónak megvan a maga saját közvéleménye, ennek a hangja azonban nem hallatszik a láthatatlan falakon túlra. Nem bizonyítja-e a gettó fennállását az a körülmény, hogy a cionizmus körüli heves kiáltozás ezideig odakint észrevé ti én m áradt ?

Mit akar a cionizmus? Végleges hazát akar teremteni egy földnélküli népnek, amely – mondjuk ki kereken – túlságosan hatalmas ahhoz, hogy ma

jelentsen veszélyt a többiekre, ha minduntalan országról-országra vetődik. Hazájában majd kevésbé lesz szerencsétlen, de egyben kevésbé veszélyes is. Tévedés volt azt hinni, – s ez a tévedés már oszladozik, – hogy az emberiség haladásával a zsidókérdés is eltűnik. Ha a „haladás” fogalma alatt azokat az időket értjük, amikor majd békésen egymás mellett legelészik a bárány és a farkas, akkor az elkövetkező idők során bizony alig számíthatunk a zsidókérdés eltűnésére. Mindenki önmagát érzi báránynak. A farkas mindig a másik. A zsidókérdésben azonban valami különös dolog mutatkozott meg. A modern világfogalom, amely a népet oly közel hozta egymáshoz, a zsidóság politikai és társadalmi helyzetén csak rontott, miközben gazdasági, vagy – mondjuk inkább így – pénzügyi hatalmát növelte. A zsidó gyökértelenebb és ezáltal még szerencsétlenebb és gyűlöletesebb lett, mint amilyen valaha is volt. Tudjuk-e egyáltalán, hogy a zsidóság milyen népvándorlást vitt véghez az utóbbi húsz évben? Olyan tömegmegmozdulásról van itt szó, amelyhez képest a törzsek sűrű lakhelyváltoztatása a középkor hajnalán gyerekjáték volt csupán. Kelet-Európa zsúfolt szállásairól húsz év óta kétségbeesett emberek százezrei indulnak útnak, hogy egy falat kenyeret és egy kis szabadságot keressenek. Ki nézheti könnyek nélkül végig ezt a nyomorból nyomorba vezető siralmas vándorlást, ha csak nincs kőből a szíve? Ám ezek a kiéhezett és kétségbeesett páriák nemcsak a maguk nyomorúságát hurcolják a föld körül, hanem a többiekét is. Menekülnek a gyűlölet elől és felkeltik azt mindenütt, ahol csak megjelennek. Szegénységük jogán veszik ki a kenyeret azoknak a szájából, akik eddig a legszegényebbek voltak. Nem adatik meg nekik a rög türelmes szeretete, amely a parasztnak sajátja. A kényszerű vándorlás már a gazdasági élet legalsó fokán árusokká tesz

őket. Mindenütt a lét példátlan bizonytalanságával küzdenek, – és mindig sikerrel. Ez a siralmas vonulás a maga tragikumában és nyomorúságos komikumában egyben hódító út is. És ha egyesek gyökeret vertek is már, azzal még nem szűnt a nyomoruk. Azokat a pályákat, amelyeket az állam oly bölcsen és a társadalom oly ösztönös megbecsüléssel jutalmaz, a legtöbb országban óvatosan elzárják a zsidók elől. Ezáltal a zsidók a kereskedelemre szorulnak és pedig a kereskedelemnek éppen arra a fajtájára, amely nemcsak elbírja, hanem meg is követeli a legnagyobb mozgékonyt: a pénz-kereskedelemre. Alsó fokon a föld megvonása, magasabb fokon a megbecsülés megvonása leszi a zsidót azzá, ami.

Vannak olyanok, akik a zsidókérdés megoldását az „asszimiláció”-ban látják. De mi az asszimiláció? Nem az a többé-kevésbé elsajátított otthonos könnyedség, amellyel egyik-másik beszél; nem a szakáll formája, nem a ruházat, még csak nem is a mindennapi élet szokásai. Az asszimiláció: földszerzés valamely országban és a megbecsülés elnyerése. A zsidóság mindenütt készen állna rá. De megengedik-e neki? És ahol megengedik ma, vajjon meg fogják-e engedni holnap is? A zsidóellenessé hangolt művelt nemzetek zsidósága őszintén el akart keveredni, de éppen ezek a kísérletek lettek életre korunk antiszemitizmusát, mert egyet jelentettek a föld és becsület megszerzésével. Így történt és így kell ennek történnie mindenütt, még Angliában is. Föltehetően azzal fognak vádolni, hogy állításaimmal behurcolom Angliába az antiszemitizmust. De már megszoktam az aljasságok minden formáját és semmi sem tart vissza attól, hogy ne mondjam ki továbbra is az igazságot, amelyről meg vagyok győződve. Csak a cionizmus teljes sikere őrizheti meg az angol zsidókat az antiszemitizmustól, mert ezáltal másfelé terelődik a

szegény és szerzésre törő zsidók vándorlása. Egyszerű dolgok ezek: ha kevés zsidó van egy helyen, kívánatos a beolvadásuk, ha elszaporodnak, akkor egyszerre veszélyessé válik a népre az asszimiláció. Pillanatnyilag Anglia vonzza legjobban az egész világ zsidóit, mert a műveltség magas fokán áll és nagy türelmet tanúsít népünkkel szemben. Ennek az lett a következménye, hogy a zsidóság száma Angliában – ha jól tájékoztattak – az utóbbi tíz évben megháromszorozódott. Nem tudom, melyikünk kívánhatja, hogy ez így folytatódjék. Azt hiszem, hogy legkevésbé a már ott élő zsidóság; csakhogy ezek bizonyos tekintetben feszélyezve érzik magukat. Milyen elv alapján tiltakozzanak ugyanis a bevándorlottak többi testvéreik bevándorlása ellen? Kínos lenne azt mondani: menj máshová éhezni, itt zavarod emésztésemet, és kínoztasd másutt magadat, mert én meg akarom őrizni jólétemet. A cionizmus azáltal akar kivezeti utat találni a szorult helyzetből, hogy földet és becsületet szerez a földtelen népnek. A gyökértelen proletárokat történeti hazájukban akarja röghöz kötni, hogy végül megadassék nekik annak a földnek a szeretete, amely után örökké vágyódtak.

Megjelenésük rendet és erkölcsiséget fog vinni a Keletre, ahol az pillanatnyilag hiányzik.

Erre törekszik a cionizmus és semmi másra. Örvendetes dolog, hogy mozgalmunk Anglia közvéleményében erős visszhangra talált, amint az a Daily Chronicle és a Pall Mall legutóbbi nyilatkozatából kiviláglik. Pr. Arnold White ajánlata, hogy a zsidókérdés megoldására európai konferenciát kell egybehívni, teljesen egybevág azzal, amit a „Judenstaat”-ban már kimondtam, azzal ugyanis, hogy a zsidókérdést a kultúrnépek tanácsának kell megoldania. Ha két ilyen különböző pártállású lap véleménye valamiben így megegyezik, akkor abban bátran láthatjuk az angol közvélemény tökéletes

kifejeződését. Nem tudom, hogy Lord Salisbury nagy elfoglaltsága közben talált-e időt arra, hogy tájékozódjék erről a dologról, amely igazán nem lehet közömbös Nagybritannia és a birodalom számára. De akár tory, akár whig lesz is az az államférfiú, aki a zsidókérdés megoldásával egyidejűleg a keleti kérdés egy részének a megoldására vállalkozik, nagyszabású államférfiúi cselekedetet hajt majd végre a művelt világ részvételével. Kezdetől fogva az volt a véleményem, hogy a diplomáciai kezdeményezésnek Angliából kell kiindulnia, nevezetesen azért, mert Angliának. – ha csak légvonalban is India felé tekint, érintenie kell Palesztinát, és azért, mert Anglia ma még bizonyos „nyájassággal” kezeli a zsidókérdést. Ha a Foreign Office nem kezdeményezné az európai tanács összehívását, akkor a német császárnak kellene pártfogásába vennie ezt az ügyet, amelyet ő maga jól ismer. Csakugyan, minden államot érint ez az ügy. A legmagasabb értelemben vett nemzetközi kérdésről van itt szó. Egy ilyen gyűlés egybehívása bizonyára 'általános kíváncsalmnak felelne meg. Szokatlan békekonferencia lenne és becsületére válnék az emberiségnek.

De vajjon akarják-e ezt a zsidók? Erre a kérdésre a Bázeli Kongresszus egyértelműen és lelkesedve mondott igen-t. Írók, tudósok, ügyvédek, orvosok, kereskedők, bankárok és műszaki emberek népünk legszélesebb rétegeit képviselték ott.

Ma már nyugodtan állíthatjuk, hogy az egész világ zsidóságának többsége egyetért a Bázeli Kongresszus határozataival. Minden világrészből, valamennyi európai országból érkeznek hozzánk jelentések különböző egyesületektől, kétszázas, ötszázas és ezres tömeggyűlésekről, melyek arról számolnak be, hogy a bázeli határozatokat lelkesedéssel helyeslik. Mit jelent ezzel szemben az, hogy akadnak egyes helyeken rabbik, akik tiltakoznak a

cionizmus ellen? A zsidóságon kívül állók túlbecsülik ezeknek az uraknak a tekintélyét. Politikai véleménynyilvánításra tulajdonképpen egyáltalán nem hatalmazta fel őket közösségük. Ha például valamelyikük főbbivá lesz, mert néhány gazdag ember kegyét élvezzi, ez még a legcsekélyebb tekintélyt sem kölcsönzi neki, mert ilyenmódon odajutnánk, hogy a templomi tant a pénzeszsákok határoznák meg, A mi legbecsültebb, legtanultabb és valóban jámbor rabbijaink a vallás értelmében a hazatérés mellett szólalnak fel.

Tulajdonképpen természetes volna az, hogy a bankvilág pártfogását igyekezzünk elnyerni. Igaz, hogy ezek a nemzetközi pénzemberek elég gazdagok ahhoz, hogy ügyünket előmozdítsák, de nem elég gazdagok ahhoz, hogy hátramozdítsák. Ha mindent megvásárolhatnak is, azt a darab acélt, amelyből egy független író tolla készült, nem vásárolhatják meg. A sajtó megvásárolt része ki fogja őket szolgálni gyanús vállalkozásaikban, de egy ilyen rohamosan növekvő népmozgalmat már nem tudnak megfojtani. Csak vonogassák a vállukat és nevetgéljenek az utópián és az álmokon. Talán nincs messze az a nap, amikor másképpen fognak nézni erre a mesére. *De te fabula narratur!* Megtörténhet még, hogy a kitzsítottnak ez a nevetéses mozgalma, amelyet néhány örült ember irányít, véres komolysággal áll majd elébük. De hogyan? Van itt néhány ember, akiknek pénzügyi összeköttetései mintegy behálózhatnak minden országot. Van itt néhány ember, *qui font la pluie et le beau temps*, a népnek legfontosabb életfeltételeiben. Minden új találmány őket szolgálja és minden nyomor csak az ő hatalmukat növeli. És mire használják fel hatalmukat? Nélkülük nem lehet háborút vezetni, nem lehet békét kötni. Sívár kezükben tartják az államok hitelét és az egyes ember vállalkozását.

Az ő kegyüktől függ tehát a cionizmus is? Nem, különös módon nem. Népmozgalmunk nem törődik rosszaló fejbólintásukkal, gúnyolódásukkal, sajtólakájaiak támadásaival, hanem halad a maga útján. Proletariátusunk ujjong és lelkesedik. A mozgalom az értelmiséget már mindenütt megnyerte és már kezdi a gazdasági közép rétegeket is meghódítani. És mit jelent ez? Talán üres szavaltást, egyleti mulatságot, gyűlésest? Nem, mindez a zsidóság megszervezését jelenti, amely lehetőség szerint egy napon olyan bojkottra is felhasználható, amelyet még nem látott a világ. Ezeknek az embereknek a hatalma nem abban a halom pénzben van, amely birtokukban van, hanem a hitelben és vállalkozásaik méreteiben. Kívülről nem lehetett eddig rajtuk kifogni, bármilyen dicséretes kísérletek is történtek ebben az irányban. Minden ilyen kísérletet zsidóellenesnek tekintettek és ezért már eleve kiváltotta a zsidó érdekeltségek ellenszenvét. De másként állna a dolog, ha az ugyancsak szorongatott középosztályt a nemzeti gondolat nevében szólítanók fegyverbe a pénzmágnások ellen!

Egyelőre még nem tartunk ilyen messze. Ez a futólagos utalás a pénzügyi bojkottra csak jelezni kívánja, hogy mi rajongók, esetleg nagyon is kezelhető eszközöket szándékszunk alkalmazni. A Bázeli Kongresszus tudvalevőleg egy zsidó bank alapítását is elhatározta. Az elnökség nem engedélyezte a benyújtott tervezetek megvitatását, mert a kongresszus tekintélyét nem akarta az első felbukkant ötletek érdekében érvényesíteni. Egy kétmillió fonttal rendelkező zsidó bank, amelynek telepítési céljai vannak, elég erős eszköz lesz a legközelebbi pénzügyi feladatokhoz. Aki ismeri mozgalmunk méreteit, annak valószínűnek kell találnia, hogy kétmillió részvény, egy font sterling névértékkel, hamarosan jegyzőkre fog találni. Ha valaki nem üzletember, tulajdonképpen bizonyos

elfogódottságot érez, amikor ezekhez a dolgokhoz nyúl. De túl kell jutni ezen az elfogódottságon, mert az eszme megvalósításának szempontja szükségessé teszi, és a politikai gondolatnak az üzlettel való teljes összeférhetetlensége talán megóvja majd a mozgalom vezetőit a szennyes támadásokkal szemben.

Be akarom fejezni, – bármilyen sok kérdés marad is még fenn, mint például az, hogy kinek és hogyan kell az országot meghódítani, és így tovább. A *Contemporary Review* októberi számában részletesen tárgyaltam ezeket a kérdéseket, és nem szeretnék most visszaélni a lap vendégszeretetével. Ezúttal elégedjünk meg az utalásokkal. A közvélemény elfogulatlan sajtója nyilván előterjeszti majd mindenütt javaslatainkat a zsidókérdés megoldását célzó európai értekezletre vonatkozóan. S ha majd összeül a konferencia, olyan munkát fog végezni, amely méltó lesz civilizált korunkhoz. A zsidókérdés területi megoldása Európának megkönnyebbülést, nekünk pedig megváltást jelent.

Lord Robert Arthur Salisbury (szül. 1830., megh. 1903.), angol konzervatív államférfi, három ízben miniszterelnök. – Tory-Whig, az angol politika két fő iránya, nagyjában a konzervatív és liberális irányzatnak felelnek meg. – Foreign Office, külügyi hivatal, az angol külügyminisztérium általánosan használt megjelölése.

De te fabula, narratur, idézet Horatiusból, a m. rólad szól a mese. – Qui font la pluie et le beau temps, francia szállóige, a. m. akik az esőt meg a szép időt csinálják („minden lében kanál”).

MAUSCHEL ÚR

(Die Welt, 1897. 20. szám)

Mauschel úr a cionizmus ellensége. Régi ismerősünk ő és mindig utálat fogott el bennünket, ha ránéztünk, ha az élet a közelébe sodort, vagy éppen dolgunk akadt vele. De ehhez az utálathoz eddig szájalom is járult; mentegettük és történelmi okokban magyarázatát kerestük annak, hogy ilyen suta, elfajzott, korcs figura lett belőle. Elvégre néptársunk ő, még ha nem is válik díszünkre, hogy hozzánk tartozik. Elhitettük magunkkal, hogy el kell őt viselnünk, sőt nemes kötelességünk, hogy őt magunkhoz emeljük, mert ezzel mi is jobb embereké leszünk és romantikus gyengédséggel vagy gyengeséggel öveztük, mert csirkefogó volt. Ha Mauschel úr gázságot követett el, igyekeztünk azt palástolni, ha aljaskodott, népünk nagyjaira emlékeztettük a világot, ha szégyent hozott mindnyájunk fejére, pirultunk és titkon dühöngtünk – de hallgattunk.

Végre azután olyat is művelt Mauschel úr, amiért dicséret illeti, ami becsületünkre válik és amivel sok mindent jóvátett, amit miatta kellett eltűnnünk: elpártolt tőlünk! Ez derék dolog volt, Mauschel úr.

De már sokat emlegettük Mauschel urat, anélkül, hogy őt kellőképpen bemutattuk volna. Ki hát ez az ember? Olyan típus, olyan jelenség ő, kedves barátaim, aki az idők folyamán mindig visszatér, mint a zsidóság félelmetes útítársa és annyira hoz-

zánk tapadt, hogy mindig összetévesztenek vele. A zsidó ember éppen olyan, mint más, nem jobb és nem rosszabb, legfeljebb ha félszeggé vált és megkeseredett az üldöztetések nyomán, de rettenthetetlen a szenvedésben. Mauschel úr azonban az emberi jellem torzképe, elkorcsosult és undorító. Mikor a zsidót fájdalom vagy büszkeség tölti el, Mauschel úr gyáva remegéssel vagy gúnyos vigyorral ad visszhangot. Nehéz időkben a zsidó felszegi a fejét, de Mauschel csak még jobban meghunyászkodik. Ha pedig javul a zsidók sorsa, ez szeretetre, mások iránti elnézésre inti és a közjó érdekében való munkásságra buzdítja őket; Mauschel azonban szemtelen lesz és gőgös. Minden meggyötört zsidó lélekben olthatatlan vágy él az iránt, hogy az emberi kultúra fejlesztésének ő is részese lehessen; Mauschel úr a haladás és a reakció idején egyaránt csak a maga piszkos üzelveivel törődik. A zsidó a szegénységet méltósággal és Istenbe vetett bizalommal viseli el, a jólétben szíve megesik a küszködőkön és nyomorultakon és a maga jószántából vállalt adót nagy adományokkal rója le. Ha Mauschel úr szegénysorsra jut, megvetett kéregető válik belőle, ha vagyont szerez, hivalkodik vele, s ezért még jobban megvetik. A zsidó mindig barátja volt a művészeteknek, pártolta a tudományos tevékenységet, hiszen abban a hosszú, kiközösítettségben, melyben egy ellenséges társadalom jóvoltából életét töltötte, csak ezekben lelhetett vigaszt. Mauschel úr még a művészetet és tudományt is csak nyereszkedés céljából istápolja. Minden időkben akadtak soraink között még kereskedők és iparosok is, akiknek szerényen rejtett műveltsége bámulatos volt. Ezekben öltött testet az igazi zsidó. Néha Spinoza Baruch-nak hívták, csiszolgatta a lencséket és sub specie aeternitatis szemlélte a világot. Másrészt mindig akadtak és akadnak rabbik, írók, ügyvédek, orvosok, akik nem egyebek, mint ravasz nye-

részkedők. Ezek a típusok Mauschel úr megjelenési formái. A zsidó, ha meggyőződése ezt parancsolja neki, becsületesen és férfiasan szembeszáll országának kormányával, vagy nyíltan hívének vallja magát. Nem így Mauschel úr, aki, ha érdekeibe vág, a fennálló kormányzat, az állam legveszedelmesebb ellenségei mögé bújik és ezeket szítja, de ha megretten a bekövetkező felfordulástól, a rendőrség védelme alá helyezkedik és besúgóvá aljasul. Ezért van az, hogy a becsületes zsidó mindig megvetette Mauschel urat, emez pedig őt bolondnak tartotta. Micsoda végzetes félreértés, hogy e két emberfajtát, melyek között lényük ellentétessége folytán örökre áthidalhatatlan úr tátong, mégis mindig összetévesztette a világ!

Szinte úgy látszik, mintha történelmünk egy sötét pillanatában alacsonyrendű tömeg szivárgott volna be közénk és keveredett volna el szerengetlen népünkkel. És mivel mi emberemlékezet óta a gyengék között is mindig a leggyengébbek voltunk, nemzeti jellemünk hordozóját nem a zsidóban, hanem Mauschel úrban látták. Az erős népetek ugyanis legjobban fiaik nyomán ítélik meg, a gyengék megítélésénél a legsilányabbak a mérvadók. A német a nagy költők és gondolkodók népe, mert Goethét, Schillert és Kantot adta a világnak. A franciák bátrak és szellemesek, mert közülök származott Bayard és Duguesclin, Montaigne, Voltaire és Rousseau. Mi pedig a kufárok és csalók népe vagyunk, mert Mauschel úr uzsorás és a tőzsdén üzérkedik.. Mindig Mauschel úr szolgáltatott ürügyet arra, hogy belénkkössenek. Mauschel úr a zsidóság átka. Ösztönösen mindig éreztük ezt és nem egyszer történhetett meg, hogy derék zsidók elhagyták népüket és őseik hitét, mert nem tudták elviselni, hogy vele egy kalap alá vonják őket. Kifelé és befelé így gyengítette Mauschel úr a zsidóságot.

De azután változtak az idők és a mi korunkban a zsidó még akkor sem tagadhatja meg a közösséget Mauschel úrral, ha elhagyja miatta vallását, – mert faji eredetünk közös. Mintha bizony a zsidó és Mauschel úr egyazon fajúak lehetnének! Az ellenkezőjét persze nehéz bizonyítani és a zsidófalók szemében zsidó és Mauschel elválaszthatatlanul, örökre, menthetetlenül összeforrt. Olyan időkben, mint a mai, nem egy Mauschel hagyja faképnél a zsidóságot, – de egyetlen becsületes zsidó sem. Most, hogy a cionista mozgalom megindult, zsidónak és Mauschel úrnak egyaránt állást kell foglalnia ehhez a kérdéshez. S végre-valahára, első ízben a történelemben, Mauschel úr erkölcsi szempontból felbecsülhetetlen szolgálatot tett a zsidóságnak: nem vállalt bennünket, Mauschel úr állást foglalt a cionizmus ellen!

Ne értsenek félre bennünket! Nem vagyunk elfogultak és bolondok, mint ahogy minket feltűntetni szeretnék. Nem állítjuk mi azt, hogy mindenki, aki felfogásunkat nem osztja, gonosz ember. El tudunk képzelni igen tiszteletreméltó okot is arra, hogy egyik-másik zsidó népmozgalmunkban egyénileg résztvenni nem tud vagy nem akar; de azért még nem kell bennünket meggyanúsítania, ellenünk szegődnie. Az olyan zsidó magatartása, aki nem akar a cionista mozgalomhoz csatlakozni, voltaképpen magától adódik: egyszerűen félreáll. Ő máshitű környezetéhez oly tökéletesen alkalmazkodott, hogy a zsidók sorsa többé nem tartozik rá. Talán csak becsületből, büszkeségből tartott ki eddig mellettünk, de régi néptársaival már nem törődik s így biztos lehet benne, hogy azok sem tekintik őt többé hozzájuk tartozónak. Ám minél jobban eltávolodott a zsidóságtól, annál nagyobb tisztelettel kell hogy viseltessék a számára idegen népi öntudat megmozdulása iránt. Talán megéri azt is, hogy ez a mozgalom az ő helyzetét nem súlyosbítja,

ellenkezőleg: megkönnyíti. Ennek köszönheti, hogy kiválhat az ősi népközösségből és szégyenletes megalkuvás nélkül csatlakozhatik egy másikhoz, melyhez érzése szerint inkább tartozik. Az ilyen ember egyszerűen néni cionista, de nem ellenzi a cionizmust, hanem tartózkodó, hűvös és semleges marad. Ha belsőleg kiegyensúlyozott, a cionizmus emberbaráti céljait, mint idegen is, csak helyeselheti és támogathatja, amint ezt különböző nemzetiségekhez tartozó keresztény pártfogóink teszik.

Mauschel úr azonban nagy lármát csap, kikel a cionizmus ellen, gúnyol, szid, rágalmaz és árulkodik, mert most végre ő félti az irháját. Szinte genialitással határos, mily hamar megérezte a fenyegető veszélyt már akkor, amikor a cionizmus még nem is vitte harcba minden fegyverét. Sürgősen kiadta az alattomos jelszót, hogy mi zsidó antiszemiták vagyunk. Mi, akik mitsem törődve kivívott társadalmi állásunkkal és boldogulásunkkal *AZ* életben, az egész világ előtt nyíltan szemitáknak valljuk magunkat, hangsúlyozzuk népi jellegünket és nincstelen testvéreink mellé állunk! De Mait schel úr hamar átlátott a szitán: mi valóban az ő ellenségei vagyunk!

Az antiszemitizmussal Mauschel úr már szinte megbarátkozott. Hiszen a művelt országokban a zsidónak csak a becsületét tapossák és e fölött Mauschel úr vállrándítással napirendre tér, mert mit ér a becsület és mire is való? Fő, hogy jól menjen az üzlet és az ember egészséges legyen, a többit már könnyű elviselni.

De ha netán mégis rosszul mennek a dolgok, Mauschel úr fürkésző szeme a távolba tekint, nem éppen Cion, de valami más ország felé, ahova beszívároghatna. Alig hogy beférkőzött, megjártssza a nagy hazafit, mindenkit kioktat, mi is az az új hazafiasság és aki nem hozzá hasonló, azt meggyanúsítja. S miközben megtagadja zsidóságát, csodála-

tos következetlenséggel mégis a zsidók nevében beszél. Ezért van azután, hogy néha úgyünk őszinte híveitől is azt a megjegyzést kell hallanunk, hogy: „Hiszen a zsidók maguk sem akarják a cionizmust!” A zsidók nem akarnák? Ez nem áll; csak Mauschel úr nem akarja! Egyetlen igaz zsidó sem ellensége a cionizmusnak, csak Mauschel egyedül.

Ám hadd maradjon az! Ezzel megszabadulunk tőle. Ez mozgalmunk első, legáldásosabb vívmánya. Megkönnyebbülten sóhajtunk majd fel, ha végleg leráztuk ezeket az embereket, akikkel titkon pirulva kellett közösséget vállalnunk. Nem tartoznak hozzánk, – de mi sem tartozunk hozzájuk! Belátják-e végre, milyen egészséges mozgalom ez a mi cionizmusunk és hogy nyomában hogyan válnak majd le rólunk a tisztátlan elemek? Elég volt a túrésből! Mauschel aljasságai miatt nem kell többé szégyenkezniük, nem kell azokat palástolnunk, 'sem nagylelkűen megvédenünk. Mi kótyagosak lennénk? Nos; annyira mégsem, hogy Mauschelért tovább is vállalnék a felelősséget. Az ellenséggel most már bánjunk úgy, ahogy ellenséggel kell! Le a szószékről Mauschel, aki papi ruhában tiltakozó prédikációkat tartasz! Ez a szószék téged nem illet meg! Mi majd már csak akkor megyünk a megtisztított zsinagógákba, ha azokban jó zsidó papok a szegényekért is imádkoznak. Pusztulj Mauschel, azokról a helyekről, ahol a zsidó népet képviseled, hiszen ilyen nép szerinted fel sem lelhető. És ha igaz az, hogy a cionizmusért csak az elnyomottak lelkesülnek és nem a hatalmasok, akkor célunk érdekében állítsuk sorompóba a kismizettek minden erejét! Majd meglátjuk, hogy is lesz az, Ka Mauschel urat mindenünnen kiközösítjük!

Mert ha mindenkit forma szerint is kizárunk, aki népünk szövetkezésének ellene szegül, kiderül, majd, milyen kétes, szedett-vedett társaságot alkot-

nak ezek a kiváltak. Köztük lesz a pénzember, akinek annyi a vaj a fején, hogy retteg a zsidó újságírótól (aki különben hozzá méltó Mauschel) és ezért tömi. Az ügyvéd is ott lesz, kinek védenecsei a törvénycikkek határmesgyéin bujkálnak, úgyszintén a vörösre mázolt politikus, aki most szocializmust üz, míg hasznát látja és míg ez a mozgalom is miatta hitelét nem veszti; ott lesznek a kétes üzletemberek, az áltisztességesek, az álszent jámborok, a ravasz kizsákmányolók ...

Vigyázat, Mauschel úr! Olyan mozgalom a miénk, melyről még a zsidók ellenségei is elismerik, hogy becsületes. Célja az, hogy szerencsétlen, gazdaságilag és politikailag súlyos körülmények között lévő emberek számára állandó otthont tálaljunk, melyet közjogilag is biztosítani akarunk. Van ezen kivetnivaló? Alattomosan ennek akarsz útjában állani, mert közvetlen hasznát nem látod? Hát te mit tettél valaha „testvéreidért”? Hitelüket rontottad, szégyent hoztál rájuk s most, hogy a maguk megsegítésére talpraállnak, elgáncsolod őket? Mauschel vigyázz! Mi, cionisták is megtehetjük azt, amit Tell a mondában. Mikor Tell Vilmos felkészült, hogy nyilával lelőjje fia fejéről az almát, még egy nyilvesszöt rejtett az övébe. Ha az első lövés célt téveszt, szolgálja a második a bosszút! Barátaim, a cionizmus második nyilvesszejét Mauschel mellének szánjuk!

Manschel úr: „Mauscheln” tulajdonképpen, a. m. zsidósan (csúnyán) beszélni. „Mauschel úr”-ban Herzl a meghunyászkodó, férfiatlanul és minden emberi méltóság híjján viselkedő, túlzottan asszimiláns típust rajzolta, meg.

ELŐADÁS LONDONBAN
(1898. október 3-án)

Ladies and Gentlemen! E két angol szó után hadd térjek át a német beszédre. Két évvel ezelőtt már voltam Londonban, akkor angol beszédet tartottam, ami bizony nehezemre esett. De mi mindent meg nem tesz az ember, hogy megértsék! Ugyanakkor nemcsak angol, hanem német előadást is tartottam: az angolt e nagy és pompás város nyugati részében, a németet a keleti végen. Angol beszédemet nemigen értették meg, noha ez az ország nyelve, aminek az is lehet az oka, hogy nem a legmegfelelőbb kerületet szemeltük ki bátortalan kísérletem számára. A keleti végen termékeny talajra hullottak szavaim, melyek akkor éppen olyan keresetlenek voltak, amilyenek ma este lesznek. A keleti vég a miénk!

Nem vagyok szónok, különben is ma készültenül beszélek. Ám a mi eszménk olyan átfogó és mély, hogy abból mindig bizvást meríthetek. Jól emlékszem még, mit mondott elnökünk akkor, amikor Önök előtt először ismertette a cionizmust. Megemlítette, hogy bizonyos körök szemében cionizmus és örület rokon fogalmak. Miért van ez így? Az urak nyilván nem látják tisztán, hogy nekünk, a zsidó népnek, voltaképpen mire is van szükségünk? Csak azt tudják, hogy a zsidó újságokban heves harc folyik ügyünk mellett és ellene. Megjegyzem, hogy ellenfeleink mindig azt cáfolják, amit ők maguk képzelnék el, nem pedig azt,

amit mi gondolunk, sőt még azt sem, amit állítunk, holott egészen érthetően fejezzük ki magunkat. Azt a cionizmust vitatják, melyet a maguk képére alakítottak. Természetesen nem vállalunk felelősséget az ő cionizmusukért és az ő szélmalomharcuk bennünket nem érint. Bizonyos azonban, hogy hamis beállításuk mozgalmunknak kárára szolgál. Bár eddig a testvéri szeretet szavára hallgattunk és sok mindenre, ami nyilván azzal a rosszakaratú céllal történt, hogy mozgalmunk hitelét rontsa, nem adtuk meg a kellő választ, most, hogy ily családiasán együtt vagyunk, foglalkozzunk kissé ellenfeleinkkel! Azok között az okok között, melyeket a cionizmus ellenzői ez országban ellenünk felsorakoztatnak, első helyen szerepel, hogy mi szítjuk Angliában az antiszemitizmust. Én azt hiszem – és becsületes megfontolással más eredményre nem is juthatok, – hogy ellenkezőleg: a cionizmus fogja Angliát az antiszemitizmustól megóvni. Az a kérdés, hány zsidót tud Anglia befogadni, anélkül, hogy itt is antiszemitákká váljanak az emberek. Az idegenek ellen már törvényt hoztak Angliában, ám ez nem oly biztos védelem az antiszemitizmus ellen, mint a cionizmus. Lehet, hogy némely hitfelünk véleménye szerint ez a törvény gátat vet majd a zsidók beözönlésének ebbe az országba. Ha valóban vannak, akik így gondolkoznak, akkor szívükben a felebaráti szeretetnek egy szikrája sincs, mert ha azt érzik is, hogy a zsidó menekültek nekik nem néptársaik, mint hittestvéreket és embertársakat vállalniok kell őket. Kell, hogy felvessék a kérdést magukban: hova menjenek ezek a néptársaik, vagy ha úgy tetszik hittestvéreik most, hogy ezt a törvényt meghozták? Meghányták-e ezt a kérdést magukban azok az urak, akik kiállnak a cionizmus ellen? És ha nem, hogyan mernek szembeszállni velünk, akik pártjára kelünk ezeknek a szerencsétleneknek, mert néptársaink, mert hittestvéreink?!

Mit akarnak hát a cionisták? Önök is tudják: közjogilag biztosított otthont akarnak szerezni a zsidó nép számára. Ha azt elértük, az idegenellenes törvények nem illetnek többé bennünket, nem lesz gyűlölet, nem lesz majd üldöztetés az antiszemita országokban, hazánk lesz, ahol elismerik, hogy a zsidó is olyan ember, mint más: dolgozni akar és szabadságban élni. Van ezen a terven kivetnivaló? Az, hogy ez a tiszteletreméltó férfiú (Ignatius páter) itt ül oldalomon, legbeszédesebben bizonyítja, hogy nemcsak zsidók támogatják a mi mozgalmunkat. A mi eszméinknek valóban delejes vonzóerejük van. A monda említ egy serleget, melynek olyan varázslatos ereje volt, hogy aki ivott belőle, csak az igazságot tudta kimondani. Ilyen serleg a cionizmus!

Olyan embereknek, akik eddig semmivel sem törődtek, amint érintkezésbe jutnak a cionizmussal, van mondanivalójuk. Egyszerre azt érzik, hogy meg kell nyilatkozniok. Ilyen megnyilatkozás a másik jelszó is, amit ellenünk fordítanak: a zsidó missziós-gondolat világgákürtölése, t. i. az, hogy a zsidók a népek tanítói és továbbra is kell, hogy a népek közt élve, tanítóik maradjanak. De miféle küldetés ez voltaképpen? Olyan-e mint a keresztény papoké, akik idegen földrészekre vándorolnak és kannibálokat tanítanak arra, hogy ne egyenek emberhúst? Korántsem! Ez a küldetés ilyen mérész vállalkozásokra nem szól. Azok, akik e küldetést öntelten magukra vállalták, kényelmesen ülnek valami védett helyen és onnan szemlélik az emberek sorsát. Ismét példázat jut az eszembe. Egy napon két kalandor jött a királyhoz és azt ígérte neki, hogy gyönyörű öltözéket, pompás királyi köntöst készít számára, melyet mindenki láthat majd, csak a király ellenségei és rossz emberek előtt marad láthatatlan. Szobát nyitottak nekik a palotában, oda bezárkóztak. Mikor aztán

a király megsürgette az öltözéket, a szabók elhozták, amit készítettek és ráadták. A király csak kézmozdulataikat látta, a köntöst nem, de nem is láthatta azt, hiszen a valóságban nem is létezett. Mivel azonban a köntös csak rossz emberek számára volt láthatatlan, a király úgy tett, mintha megcsodálná azt, és vele együtt mímelt az egész udvar, az egész ország. Ez így ment mindaddig, míg egy ünnepi felvonulás alkalmával egy parasztlány lel nem kiáltott: „De hiszen a király meztelen!” Ehhez a köntöshöz hasonló a mi állítólagos küldetésünk, mellyel senki sem bízott meg bennünket. Nincs más küldetésünk, mint a többi nemzeteknek: velük együtt kell dolgoznunk az emberiség erkölcsi szintjének emelésén. Azt mondják, nem vagyunk nemzet, mert testvéreink túlságosan távol élnek egymástól. Mintha bizony testvérek megszűnnének testvérek lenni, mert az egyik New Yorkban, a másik Berlinben él! Ki lehet-e lépni egy népközösségből, kiléphetünk-e fajtánkból ? !

Azokon a zsidókon kívül, kik fennen hirdetik küldetésüket, még két tábora is van ellenfeleinknek: a tiltakozó rabbiké és a tiltakozó bankároké. A bankároknak persze első dolguk, hogy fillérre kiszámítsák az elérhető nyereséget (egyébként nem mind ilyen, sokan vannak közülük, akiket becsülnök és barátaim közé sorolok). A mi nagy tervünk az ő szemükben csupán képzelgés, mi pedig álmodozók vagyunk, méghozzá az a fajta, amely előadásokat tart és ingyen cikkeket ír. Az ilyen különcöket meghívják estélyekre, megtűrik, hogy a hölgyek szórakoztatására verseket írjanak, cikornyás mondatokban beszéljenek, de ha elgondolásaikkal komoly területre merészkednek, akkor – a pokolba velük!

Ám hogy is áll a dolog ezekkel az álmodozókkal és eszméikkel, melyek a gyakorlatban nem állják meg a helyüket? Gondoljunk csak néhány

nemzetre, melynek kultúrája messze elmarad a miénk mögött! Némelyik közülük egészen rövid idő alatt elérte azt, amire mi törekszünk. Állíthatja-e bárki is komolyan, hogy amire a Balkán népei képesek voltak, mi ne tudnók véghezvinni?

Ám még ha álmodozók voltunk is, most itt az ideje, hogy kilépjunk a holdfényből, félre az álmokkal és lássunk hozzá annak a banknak a megalapításához, melyet a kongresszus elhatározott!

Miattunk a hivatásos ellentmondók: rabbik és bankárok lekicsinyelhetik a mi kongresszusainkat, mivel – úgymond – ott egyebet sem tesznek, csak beszélnek. Mi még azt kérdezzük: mi egyéb történt valaha, amikor nemzetek fel akartak szabadulni? Igenis beszélnek; és minél komolyabb, minél korszerűbb gondolatokat, vetnek fel, annál nagyobb becsületére válik a gyülekezetnek. A bankárok persze számokat akarnak látni, de ennek is állunk elébe, hiszen magunk is éppen bankot akarunk alapítani! Voltak, akik helytelenítették, hogy nemzeti mozgalmunk ily anyagiassal foglalkozzék. Zsidó bank, – legyintettek – ugyan, hogyan tarthatná magát? De nézzük csak, kik azok, akik ezt a nótát fűjják? Hamarosan kiderül majd, hogy csupa olyan ember, akinek kereskedelmi érdekei vannak Keleten és most tart tőle, hogy bankunk versenyt jelentene számára. Jól emlékezzenek majd később arra, amit mondok, és vegyék tudomásul: nem tántorodunk meg! Nemsokára beszámolót olvashatnak majd bankalapításunkról!

Mozgalmunk elsősorban a szegény nép érdekét szolgálja, számára akarunk szebb jövőt biztosítani. Nem akarom Önök előtt érzelmes színekkel csestelni, milyen is lesz majd a hazatérés, hiszen idestova megindul már. Biztosíthatom Önöket: ennek az időpontja már nincsen távol. Jól tudom, mit mondok, és még sohasem állítottam ezt ilyen határozottan. Ismételten kijelentem ma Önök előtt:

közeledni látom azt az időt, amikor a zsidó nép elindul hazája felé.

Régi nagy álmunk ez nekünk. De emlékezzenek csak Ausztráliára és Afrikára! Munkásunk elég van Oroszországban, Romániában és egyebütt. Azután pedig tudják-e, mi lesz az első következménye annak, hogy a föld a miénk lesz? A föld ára emelkedni fog, mivelhogy annyian akarnak majd oda költözni. Elhiszik-e, hogy ha miénk a föld, a zsidók elindulnak majd, hogy ott letelepedjenek? Kérem, bizzanak szavamban, noha egészen határozott tényeket még nem mondhatok. Eszükbe fog jutni, amit ma mondtam, hogy t. i. már igen sokat elértünk. Mire megint eljövök Önök közé, remélhetőleg már sokkal messzebbre jutottunk.

Végül hadd térjek még vissza ellenfeleinknek, arra az állítására, hogy mi lábrakapatjuk az antiszemitizmust Angliában. Eddig a cionizmus sok keresztény barátot szerzett, de ellenfeleink azt állítják, hogy a keresztény cionista nyilvánvalóan antiszemita, aki bennünket zsidókat el akar gáncsolni. Következésképen a cionizmus keltette fel az antiszemitizmust. Nos, erre csak az a válaszom, hogy vagy van már antiszemitizmus Angliában, akkor nem idézhette azt elő a cionizmus, vagy nincs, és akkor azok, akik bennünket támogatnak, nem lehetnek antiszemiták. Nem igaz, hogy a keresztény cionista egyben okvetlen antiszemita is.

Ma délután az a megtiszteltetés ért, hogy London püspökével beszélhettem. Tőle hallottam ezt a szép jóslatot: „A jövőben a népek nem foglalkoznak majd nemzetiségi kérdésekkel, hanem az egész emberiség jólétével!” Ezt a gyönyörű mondást, mely mögött a civilizáció gondolata rejlik, mi is elfogadhatjuk. És ha valaki nem értené, hogy mi, akik számára ez elvégre nem létkérdés, miért vállaltuk magunkra ezt az ügyet, annak azt felelem: ha egy férfiúban felébred egy olyan gondolat, mely

egész valóját megrendíti és megrázza, akkor annak a gondolatnak minden bizonnyal *igazság* van a mélyén. Igen, mi hiszünk benne, hogy az *igazság testőrei vagyunk*. Felszólítom Önöket, kövessék az igazság parancsoló szózatát, kövessék, míg népünk sorsa jobbra fordul!

London nyugati része: a West End, ez előkelő polgárság (lakónegyede. A „keleti vég”: az East End, szegénynegyed; itt, főleg Whitechapel-ben, élnek legnagyobb tömegekben az Orosz- és Lengyelországból bevándorolt zsidók. Herzl naplója szerint az East End-i gyűlésen 10.000 ember vett részt.

Ignatius páter: katolikus lelkész, Herzl lelkes híve; fel is szólalt a szóbanforgó népgyűlésen.

P A L E S Z T I N A

*(Tudósítás az 1898. október-novemberben
megtett útról.)*

Nem kénytelenkedésre vagy kutatóútra indultunk Palesztinába. Határozott politikai cél lebegett szemünk előtt. Amint tehát célunkat elértük, tüstént visszaindultunk. Mégis: vendég létünkre is volt alkalmunk néhány megfigyelést tenni és számot adni magunknak a helyzetről. Sok tekintetben szomorú a helyzet, de a kietlen táj fölött ragyogó ég mosolyog s ahol emberkéz nyúlhatott valamihez, ott a kimeríthetetlen természet segítségül jött, hogy hő áldást varázsoljon elő. Telepeseink eredményei, főképpen azoké, akik saját szakállukra dolgoznak, egyszerűen káprázatosak. Még látni a környező köves, kiaszott talajt, amelyet egy-egy bátor fickó pár év előtt megszállt, – azóta narancsligetet vagy dús szőlőkeretet csalogatott ki a földből.

Az ősi földszerzők közül, akik úgy hódítják meg a földet, mint az ősidőkben, különösen Brozie, a Jeruzsálem melletti Mócából való telepes tűnt fel nekem. Egyszerű napszámos volt Rechobotban. Egy szép napon összeszedte megtakarított és összekoplalt fillérjeit s kivonult a köves hegyoldalba. Minthogy bebizonyította szorgalmát, egyik kölni telepes-egylet kölcsönrel támogatta. Két évvel ezelőtt szüretelt először. Ötszáz frank volt az eredmény. A következő szüret a háromszorosát hozta és azóta további, gyors jövedelemszaporulatnak néz elébe, mivel szőlőtőkái egyre javulnak.

Jólápolott kertje körül még ott a sivatag, de azt szintén kertté varázsolhatná a szorgalom.

És ilyen példa annyi akad, ahány telep van Palesztinában. Csupa derék, józan, keményöklű ember, akinek szemében az országért való lelkesedés tüze ég.

A zsidó földművesek szívósak és értelmesek. Ez volt a benyomásunk róluk, ahol csak összeakadtunk velük. Így futtában természetesen leginkább a festői részletek* leptek meg bennünket. De az ilyen apróságokból is lehet következtetni egymást. A telepesek például jó lovasok; Amikor Rechobotba érkeztünk, egy csapat fiatal lovas topant elénk, – mintegy húszan voltak és azért jöttek, hogy a telepre kísérjenek bennünket. Gyors paripákon valami arab lovasjátékot adtak elő kocsijaink körül s nekünk a Vadnyugat lasszóvető lovasaira kellett gondolnunk, amikor láttuk ezeket a zömök, napbarnított fickókat, amint lovaikat táncoltatták, elvágattak és ujjongva visszatértek.

Sajnos, csak nagyon kevés telepet látogathattunk meg, de a zsidó parasztot mégis megismertük. Ő a jövő ígérete.

Igen, egyre jobban – és amióta ottjártunk, méginkább – hisszük, hogy ez a természettől oly gazdagon megáldott föld a jövő országa. Ha a nagyvonalú telepítés elvégzi a maga munkáját, ez a kék tengerpart Riviérává lehet. Mindenesetre óriási beruházások szükségesek. Minden új közlekedési és egészségügyi berendezéssel el kell látni az országot. De milyen munkaterület ez a művelt országokban nevelkedett népünk számára, amelyben oly mozgékony vállalkozókedv van s amely oly jártas az új eszközök használatában! És milyen jutalom integet ezekből a kézenfekvő vállalkozásokból! Ismételjük, nagy munka- és tőkebefektetés szükséges. Ez alatt a csodás égtáj alatt azonban arany gyümölcsöt hoz

a munka, és a tőke is megtalálja majd a maga számítását.

Gyorsan termékenyvé váló síkságokat, szép hegyégeket láttunk, amerre csak átutaztunk. Minden, maga a természet is, segítő emberkezekre Tár, hogy kerteket és lakható otthonokat teremtsenek az emberek.

Lenyűgöző hatást tett Jeruzsálem. Még pusztulásában is magán hordja egykori szépségének nyomait. Ez a város halmaival, amelyeknek egyike-másika Rómára emlékeztet, ismét pompás világvárossá lehetne. Ha az ember letekint az Olajfák Hegyről, maga előtt látja a város jövőképe. Az egész, régi szent várost meg kellene szabadítani a mindennapi forgalomtól. A szennyes, lármás árusoknak ki kell vonulniok a minden hitfelekezetnek szánt falak közül. A város külsőbb körét munkásházaknak és olcsó bérházaknak kell elfoglalniok. A vásárokat is megfelelő helyekre kellene kitelepíteni. Az így megtisztított régi város valamennyi vallás jótékony és vallásos intézményeinek maradna meg. Az osztozkodás teljes egyetértésben történék. Az egész régi várost helyre lehetne állítani, mégpedig eddigi stílusában, de egészsége* feltételek szerint. Ezt a csodálatos ékszert pedig egy újszerű, izléses város vehetné körül a maga gazdagságával.

Ez az állapot méltóbb és illőbb lenne mindazok érzéseihez, akik Jeruzsálemen csüngenek.

A helyszínen mindez napnál világosabbá lesz és úgy hat, mint valami szabadtéri, szemléltető oktatás. Ügyünk olyan természetű, hogy minden érdekelt féllel sorban, őszintén megtárgyalhatjuk. Ki hozhat fel komoly érvet az ellen, hogy éppen ezen a földön emeljük a műveltséget? Legkevesbé Törökország, ha számot vet minden meggondolással, úgy, amint mi a leghatározottabban kívánjuk. A cionista terv keresztülvitele Törökországnak két-

ségtelenül hatalmi és jóléti növekedést jelent. A régebbi telepítés módja alkalmas volt arra, hogy felkeltse a török kormány bizalmatlanságát és rosszindulatát. De mindig is azt mondtuk és most határozottabban ismételjük, mint valaha, hogy tiltakozunk kisebb embercsoportok beszivárgása ellen. Senkinek sincs joga ezeket az embereket bizonytalan sorsnak kiszolgáltatni. Csak a török kormánnyal kötött komoly szerződések alapján történő településnek van sikerre kilátása. A zsidó nép olyan előnyöket nyújthat Törökországnak, hogy a megállapodás keresztülvitele csak idő kérdése.

Még ha a török kormány minden formai megállapodás nélkül is szívesen látná kisebb csoportok fokozatos bevándorlását, nekünk magunknak határozottan tiltakoznunk kellene ilyen kísérletek ellen. Ismerve a helyzetet, legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint csak azt mondhatjuk, hogy a kicsiben történő telepítés feltétlenül nagy emberáldozatokat követelne. Az önálló települők, akik maguk keresnek maguknak földet, még aránylag jobban járnak mint a csoportok, amelyek a számukra megszerzett, nem mindig éppen egészséges területre vetődnek. Csak a legtájékozatlanabbak nem tudják, hogy minden darab földet előbb úgy kell lecsapolni és művelhetővé tenni. De a talaj megjavítása csak nagy, általános munkálatokkal együtt sikerülhet. Az ilyen munkálatok elvégzésére pedig a legbőkezűbb személyiségek eszközei sem kielégítőek.

Mi azonban egy egész népet sorakoztathatunk fel; egy népet, amelynek létezését a mi nagy cionista mozgalmunk mutatta meg; egy népet, amely úgy őrizte meg a maga régi gyengeségét az elhagyott ország iránt, mint valami beteg rokon számára. És így nyugodtan, nyíltan, minden diplomáciai ügyeskedés nélkül hirdethetjük, hogy mi a szándékunk ezzel a földdel. Mert senki sem kész annyira és senki sincs abban a helyzetben, hogy

olyan áldozatokat hozzon ezért a földért, mint a zsidó nép. Senki sem fog megelőzni bennünket, senki sem fog elébünk vágni, mert senki sem tud annyi odaadó emberi erőt felhajszolni – a pénzről nem is beszélve, – mint a zsidó nép.

A zsidókban, jelenlegi helyzetükben, együtt van a politikai tehetetlenség, amely veszélytelen hódítóknak tünteti fel őket, a szükséges gazdasági háttalommal.

Kibontottuk a zászlót és ott lobog már az embeirek feje felett. Nem csüggedünk, tele vagyunk bizakodással. És úgy érezzük: okkal, mert sikerült tét uralkodó érdeklődését megnyerni igaz ügyünknek. Ne higye senki, hogy a hatalmasok valami rosszat forgatnak elméjükben. Egyes zsidók sivár öngúnyolódása, ami már oly rossz hírbe hozott bennünket, erre az érdeklődésre is azt a gúnyos magyarázatot találhatja: meg akarnak tőlünk szabadulni! Valójában azonban nagylelkű szándékról van szó; műveltséget akarnak terjeszteni, szerengetlen, bolyongó embertömegeket akarnak otthonhoz juttatni, jólétet akarnak a pusztaságba vinni és ezáltal akarják az emberiséget a boldogság és az erkölcsiség útján előrevinni. Érdeklődésüknek ez a jelentősége, és így fogjuk fel mi is: a legnagyobb hálával.

Frigyes badeni nagyherceg 1898. okt. 9.-én tudatta Herzlrel, hogy II. Vilmos császár érdeklődik terveiről és hajlandó lenne közelgő keleti útja alkalmával Konstantinápolyban vagy Jeruzsálemben fogadni. Így jött létre Herzl első palesztinai útja. A császári kihallgatás Konstantinápolyban ment végbe, majd Palesztinában is találkozott Herzl és a német császár. A beszámoló a Die Welt-ben jelent meg, 1898. nov. 18-án. **Rechobot:** jelenleg körülbelül 8000 lelket számláló zsidó település, 1894-ben létesült.

Móca: Jeruzsálem mellett fekvő zsidó település, a tengerparti síkságon, Tel-Avivtól délre, 1890-ben alapították.

BESZÉD A HATODIK KONGRESSZUSON

(1903. augusztus 24.)

A hatodik cionista kongresszusra gyűltünk össze ebben a kedves városban, Bázelen, amely iránt a hálánk már nem újkeletű. Ismét gondterhesen és reménykedve gyűlünk össze.

A zsidóság helyzete világszerte igazán semmivel sem jobb ma, mint az előző kongresszusok éveiben. Most is érvényes mindaz, amit nép ütik helyzetéről évekkal ezelőtt, itt, erről a szószékről hirdettünk. Itt-ott észrevehettünk változást, – de javulást nem. Sokan azt gondolták, hogy már nem jöhet rosszabb. És íme mégis rosszabb lett. Mint az árvíz, úgy öntötte el a zsidóságot a nyomorúság. Az árvíz minden kis egzisztenciát elsodort. Ha azok, akik magasabb, védettebb helyen élnek, tagadják ezt a megrázó tényt, akkor tagadásukkal csak azt bizonyítják, hogy nincs semmi belátásuk, nincs szívük. Természetesen azzal még nem sokat nyerünk, ha megállapítjuk, hogy a zsidóság helyzete kegyetlenül rossz. Ez legfeljebb jótékonykodáshoz vezet; ezt pedig, ha önmagában véve dicséretreméltónak is találjuk, magasabb, átfogóbb szempontból el kell vetnünk, mert a jótékonykodás rég elégtelennek bizonyult és csak gyengíti azok lelkiismeretét, akiket az összetartozás érzése ennél jóval többre kötelezne. „Nos, megteszem, amit megtehetek” – kényelmes mondás ez. Egyesek ritka, kifinomult érzékkel tudják önmagukat megnyugtani azáltal, hogy ha a reggeli lapban egy kö-

zépkeri stílusú zsidómészárlásról olvasnak, sietnek valamely gyűjtésre szerény pénzadományt küldeni az újságnak. Csupán pénzzel azonban még azok sem tesznek eleget kötelességüknek, akik vagyonukhoz mérten valóban becsületesen adóznak. A halottnak életét, a rokkantnak egészségét, az árváknak szüleiket nem lehet pénzzel visszaadni. És hogyan lehet alamizsnával megnyugtatni a retteget, akinek testi épsége ugyan sértetlen maradt, de továbbra is ugyanazon körülmények között kell élnie? Hiszen még át sem esett a legrosszabbján.

Mi, cionisták, tulajdonképpen nem szívesen hozzuk elő ezeket az érveket. Nincs ínyünkre a szerencsétlenséget politikai célokra kiaknázni és nyomorult teremtmények jajgatásából sem kívánunk agitációs tőkét kovácsolni. Mégis meg kell erről a helyről mondanunk, hogy milyen fájdalommal és felháborodással hallottunk a Kisinevben történt borzalmakról, milyen szörnyőség számunkra az, hogy zsidóknak ilyen körülmények között kell élniök. Nehéz gondokkal küzdő szerencsétleneket gyötörtek ott halálra. Tiszteljük emléküket, karoljuk fel hátrahagyottaikat! Ne vesztegessünk azonban időt a céltalan tiltakozásra, hanem forduljunk minden igyekezetünkkel az élők felé. A besszarábiai város véres napjai ne feledtessék el velünk, hogy van Kisinev másutt is, – nemcsak Oroszországban. Mindenütt Kisinev van, ahol a zsidókat testileg vagy lelkileg kínozzák, ahol becsületükbe gázolnak, ahol megkárosítják őket csupán azért, mert zsidók. Mentsük meg azokat, akiket még megmenthetünk!

Elérkezett a cselekvés legfőbb ideje. Akinek egyáltalán van szeme, hogy a látható jeleket meglássa, annak látnia kell, hogy a helyzet végzetesen romlik. Mi, cionisták, már egy évvel ezelőtt megmondtuk ezt és, hogy állításunk beigazolódott, az minket érint a legfájdalmasabban.

A tizenkilencedik század utolsó két évtizedében a zsidó hitközségi körök a kivándorlást vélték mindenható gyógyszernek.

A vándorlás azonban nyomorúságot jelent, az ember előkészületlenül kerül általa új életkörülmények közé. Az állandóan megújuló szétszóródás valóságos nemzeti csapás. És ha mindettől eltekin-tünk, is, akkor is tudomásul kell vennünk, hogy e[^] is csak addig lehetséges, míg azok az országok, ahova ezek a kétségbeesett proletárok bevándorolnak, el nem kezdenek védekezni.

Új korszakba lépünk. Azok az országok, amelyek eddig befogadták a bevándorlókat, bezárják kapuikat, mégpedig nem is azért, mert Kelet-Európában súlyosbodik a zsidónyomor. Ostobaság volna ezeknek az országoknak magas erkölcsiségében kételkedni. Ezek az országok kénytelenek emberies-ségüknek határt szabni – és ezt nem gúnyosan mondom – és a zsidókérdést, amely az ő számukra bevándorlási kérdés, kénytelenek politikai úton rendezni. Csak közöttünk, zsidók között akadnak még egyesek, akik nem akarják meglátni az e kérdésben rejlő politikumot. Ha azonban helyesen fogjuk fel ezek aggodalmát, ez inkább szánalom-mal tölt el bennünket, mint haraggal. Ez csak annak a tériszornynak a következménye, amely még a gettóból származik.

Közben a dolgok feltartóztathatatlanul fejlődnek tovább. Angliában, amely mindeztideig az utolsó nyílt menedékhely volt, királyi bizottságot jelöltek ki az idegen-bevándorlás megvizsgálására. Idegen-bevándorlásnak nevezik, hogy ne kelljen zsidó-bevándorlást mondani. A vizsgálat eredményei azonban nem hagynak kétséget afelől, hogy kinek a bevándorlásáról kellett a bizottságnak nyilatkoznia. Látszik, mind küzd önmagával a szabad, nagylelkű Anglia, milyen nehezen szánja el magát kemény rendszabályokra a szegény emberek

ellen, mint folytat sajátos, hosszas vizsgálódásokat, mielőtt a végsőkre határozná el magát. Vannak ugyanis régi elvek – dicsőségesek, mint régi lobogók, – amelyek kétségtelenül kárt szenvednének, ha Anglia nem nyújtana többé menedéket az ártatlanul szenvedőknek. S ugyanez vonatkozik Amerikára is, amelyet éppen az tett hatalmassá, hogy menedékhely volt.

Azoknak az országoknak a kormányai, amelyeket közvetlenül érint a zsidókérdés, egyre inkább megértik munkánkat. A megoldásnak ez a módja, amely a zsidó népet otthonhoz akarja segíteni, olyan általános szükségletnek felel meg, hogy végül is győznie kell. Természetesen, nem kis munkáról van szó. Olyan nehézségeket kell leküzdenünk, amelyekhez sok türelem és sok hűség szükséges. Már ez a felismerés is egyik eredménye annak a nevelésnek, amit munkaközben kapunk. Vannak nehéz napok, amelyeken fáradtságosan elért eredmények egyszerre megsemmisülnek és sokatígérő kezdeményezések összeomlanak. Amíg egy mozgalom még fiatal és gyenge, addig attól kell félniök a vezetőknek, hogy az ilyen visszaesések majd elbátortalanítják a híveket, és saját csalódásukhoz és elfáradásukhoz még az az aggodalom is hozzájárul, hogy vajjon folytathatják-e a munkát, vajjon elő tudják-e teremteni a szükséges eszközöket, vajjon meglesz-e a társakban a kitartás? De végeredményben ezek a kételyek is csak hasznukra vannak. Leválnak azok, akiknek a leválásával mitsein veszíthetünk. Egyesek azért vonulnak el, mert hiúságukon esett sérelem, mások azért, mert nem találták meg a maguk számítását, megint mások azért, mert csak sikerekben szeretnek osztozni és így tovább. Akik azonban megmaradnak, azoknak minden áldozat csak drágábbá teszi az ügyet. Velük bizvást folytathatjuk utunkat és nekik elmondhatunk mindent. Ez volt a szándékunk, amikor ezt

az értekezletet egybehívtuk és azt hittük, hogy nem lesz itt más teendőnk, mint tárgyalásaink meghíusulását, rég előkészített terveink csődjét bejelenteni. A helyzet azonban másképp alakult.

Ötödik kongresszusunk óta újból kétszer részesültem abban a megtiszteltetésben, hogy Őfelsége a szultán magához hivatott. Tárgyalásaink azonban mindkét esetben, 1902. februárjában és augusztusában is eredménytelenek maradtak. Magától értetődően semmibe sem egyezhettem bele, ami nem összeegyeztethető bázeli tervünkkel. A török birodalom különböző részein szétszórt, össze nem függő települések különösképpen nem felelhetnek meg nemzeti szükségleteinknek. Mindezekből a nehéz tárgyalásokból csak az derült ki, hogy Őfelsége a szultán továbbra is barátságos érülettel viseltetik a zsidó nép iránt. Mindez persze örvendetes és értékes, de gyakorlatilag nem viszi előbbre ügyünket. Minthogy tehát az uralkodó barátságos érülete bizonyos és a török birodalomra kétségtelen előnyök származnának a dologból, ezért az akadályokat a Keleten érdekelt nagyhatalmaknak, pontosabban Oroszországnak a magatartásában kell keresnünk. Németország részéről nem kell ellenállástól tartanunk. A német császár emlékezetes részvétele kellő bizonyíték erre. Amikor 1898-ban abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy Őfelsége egy cionista küldöttség élén fogadott, akkor biztosított mozgalmunk iránti jóindulatáról. Egy császár szavát úgy kell fogadni, ahogy szól, nem kell csavargatni, értelmezni. Anglia részéről sem kell ellenkezéstől félnünk, amit azok az események is bizonyítanak, amelyekről beszámolni készülök.

A legutóbbi konstantinápolyi tárgyalások eredménytelensége, valamint az egyre növekvő szükség arra készítetett bennünket, hogy új utakat keressünk. Az elmúlt év októberében tehát kapcsolatba

léptem az angol kormány néhány tagjával és azt a javaslatot terjesztettem eléjük, hogy engedjenek át nekünk egy földterületet a Szinai-félszigeten, hogy ott alapítsunk otthont népünknek. Mind a miniszterek, akiknek itt fejezem ki legmelegebb köszönetemet, mind az angol kormány magasrangú hivatalnokai, akikre az ügy tartozik, a legnagyobb jóakarattal és előzékenységgel fogadtak. Rámutattak arra, hogy a kiszemelt földterület Egyiptomé, ezért tehát közvetlenül az egyiptomi kormánnyal kell tárgyalnunk. Az angol kormány azonban ajánlólevelet adott egyiptomi ügyvivőjéhez, Lord Cromerhez, amelyben azt a reményét fejezte ki, hogy mind ő maga, mind a khedive Öfelsége tanácsosai jóindulatúan fogják tervünket mérlegelni. Az angol kormány megbízott bennünket, hogy előkészítésül állítsunk össze egy szakemberekből álló küldöttséget annak a megvizsgálására, hogy alkalmas-e ez a földterület a telepítésre és mik a kilátásai a gyarmatosításnak? Megbízottunk, Mr. Greenberg, október végén az angol külügyi hivatal ajánlólevelével ellátva Egyiptomba utazott, hogy megszerezze mértékadó egyiptomi tekintélyek hozzájárulását a bizottság kiküldetéséhez és munkája támogatásához.

Lord Cromer és az egyiptomi külügyminiszter barátságosan fogadták megbízottunkat és néhány tárgyalás után beleegyezésüket adták a bizottság kiküldetéséhez. Azt is megengedték, hogy az egyiptomi földmérő hivatal képviselője belépjen a bizottságba. Erre megalakult a bizottság, amelynek tagjai a következők: Kessler mérnök, Marmorek építész, Goldsmid ezredes, Stephens mérnök, Laurent professzor, dr. Soskin, dr. Hillel Joffe és Mr. Humphreys, az egyiptomi kormány képviselője.

A bizottság január végén érkezett Egyiptomba és február elején indult a Szinai-félszigetre. Közben megbízottunk, Mr. Greenberg eltávozott Angliából

és ismét Egyiptomba ment, hogy Lord Cromer és az egyiptomi kormány elé terjessze a Szinai-félsziget egyik földterületére vonatkozó Charter vázlatát. Hosszú tárgyalások után ügyvivőnk irást kapott az egyiptomi kormánytól, amelyben az kijelenti, hogy egyetért a javasolt Charter alaptételével. Ez a fejlemény biztosítja a számításba vehető földterületen a zsidóság önkormányzatát és végül az egész jóváhagyott területen törvényhatósági jogot arra az esetre, ha a kiküldött bizottság olyan kedvező jelentést tesz, amely a kormányt meggyőzi arról, hogy a félsziget betelepítése keresztülvihető.

A bizottság március elején tért vissza Egyiptomból; magam is odautaztam, hogy a bizottsággal találkozzam. Lord Cromernak és az egyiptomi kormánynak különböző ajánlatokat terjesztettem elő, de – mert vissza kellett térnem Európába, – a további tárgyalásokkal a kiküldött bizottság egyik tagját bíztam meg.

Hosszadalmas tárgyalások következtek ezután, amelyek – sajnálattal kell közölnöm – végül is azt eredményezték, hogy az egyiptomi kormány kijelentette: nem áll módjában a helyzettel tovább foglalkozni, mivel szakemberek véleménye szerint lehetetlenség volna a pelusiumi síkságot kellő vízzel ellátni és így El-Aris, vagy a félsziget más részének betelepítése sem történhet meg. Amikor az angol kormány tagjai, akikkel már korábban összeköttetésben állottam, tudomást szereztek az egyiptomi kormánynak adott szakvéleményről és arról a döntésről, amire az ennek következtében kénytelen volt elszánni magát, azonnal felajánlották nekem az előbbi helyett egy másik földterület átengedélyezését zsidó telepítés céljaira.

Ennek az új földterületnek még az a törtékeimi, költői – vallásos és cionista értéke sincs meg, amellyel akár a Szinai-félsziget is rendelkezelt volna, én azonban mégsem kételkedtem abban,

hogy a kongresszus, mint a zsidó nép képviselője, az újabb ajánlatot is a legmelegebb hálával fogadja. – Az ajánlat önálló zsidó településre vonatkozik Kelet-Afrikában, zsidó közigazgatással, zsidó helyi kormányzattal, zsidó főhivatalnokkal az élén, természetesen mindezt angol felségjog alatt. Miután ez az ajánlat egyszer elhangzott, a zsidóság helyzetére, valamint arra való tekintettel, hogy a helyzet javítása érdekében haladéktalanul mindent el kell követni, nem éreztem magam feljogosítottnak azt elutasítani, hanem engedélyt kértem, hogy a javaslatot a kongresszus elé terjeszthessem. Hogy azonban ez az ügy valamennyiünk reális érdeklődését felkeltse, a javaslatot olyan formába kellett önteni, amely számot vet a valamennyiünknek oly drága nemzeti törekvésekkel. Megbízottunk ezért hosszabban tárgyalt az angol kormány tagjaival s a reszort-szakemberekkel és a beható tárgyalások kedvező alakulást mulattak.

Nem akarok elébevágni a kongresszus véleményének abban a tekintetben, hogy a cionista mozgalom milyen politikát akar követni ezen ajánlatokkal szemben de az természetes, hogy a zsidóságnak nem lehet más végcélja, mint Palesztina és – legyen bár ajánlatunknak akármilyen is a sorsa – meggyőződésünk apáink országáról megmásíthatatlan és mindig is az marad. A kongresszus láthatja, hogy mit nyert mozgalmunk az angol kormánnyal történet tárgyalásokkal. Mondhatom, hogy Palesztinát illető véleményünket az angol kormány tagjainak és az e tekintetben illetékes kormány magas hivatalnokának teljesen nyíltan és részletesen előadtuk. Azt hiszem, hogy a kongresszus módot találhat arra, hogy éljen az ajánlattal. Ezt az ajánlatot olyan formában terjesszék elénk, hogy annak megvalósítása javíthat és könnyíthet a zsidó nép helyzetén anélkül, hogy engednünk kellene azokból a nagy elvekből, ame-

lyeken mozgalmunk alapszik.

Elhibázott dolog volna a javaslat részleteit az értekezlet elé terjeszteni; magára a javaslatra azonban a legkomolyabban hívom fel az Önök figyelmét. Úgy vélem, helyesebb, ha egy külön, kis bizottságot választunk; ennek kellene az egész ügygel foglalkoznia. Bármilyen legyen is a határozat, annyit bátran mondhatok, hogy szívünkben mindnyájan a legmélyebb hálát érezzük azért az államférfíui jószándékért, amelyről Anglia ezekben a tárgyalásokban népünkkel szemben tanúbizonyságot tett. Kelet-Afrika természetesen nem Cion és nem is lehet soha azzá. Csak települési segítséstről van szó, de nemzeti és állami alapon; ezt nem szabad szem előtt tévesztem. Nagy tömegeinket nem fogjuk odairányítani. Ezt a megoldást a szükség parancsolja: általa csakis az emberbaráti intézmények mostani tanáctalanságán akarunk segíteni és csakis szétugrasztott népcsoportjaink elvesztését akarjuk megelőzni.

Így állt a dolog akkor, amikor bekövetkezést az utolsó fordulat, amely alig néhány napos és amely jelentős fejlődést hozott.

A jólismert események következtében szükségessé vált, hogy Oroszországba utazzam. Kedvező alkalmam volt az ottani kormánnyal érintkezésbe lépni és – mondhatom, bizonyos megértéssel találkoztam cionista törekvéseinkkel szemben, jóindulatú nyilatkozatokat hallottam arranézve, hogy történjék valami döntő lépés érdekünkben. Megvallom egyébként, hogy e tárgyalásokban nem voltam kizárólagosan pártember és ezt ne is vegyék rossznéven. Nemcsak a cionisták nevében beszéltem, hanem valamennyi oroszországi zsidó érdekében. Szomorú helyzetük javításáért szóltam és biztosítottak is arról, hogy rövidesen mérlegelni fogják, hogyan könnyíthetnek sorsukon.

Jelentős biztosítékokat kaptam a cionista moz-

galommal kapcsolatban is. Abban a helyzetben vagyok, hogy kijelenthetem: az orosz kormány nem akar akadályokat gördíteni a cionizmus elé, ha a cionizmus továbbra is megtartja nyugodt, törvényes jellegét. Kész továbbá az orosz kormány az általunk, cionisták által vezetett kivándorlás pénzsükségleteinek fedezésében segédkezni.

Végül kész az orosz kormány – és erre kell a legnagyobb súlyt helyeznünk – Palesztina megszerzésére irányuló fáradozásainkat a szultán Öfelsége előtt befolyásával támogatni.

Ennek a kijelentésnek, melyet ezennel közlök a cionista kongresszussal, mindenki felismerheti a horderejét. Az orosz kormánynak ez az ígérete olyan diplomáciai nyereség, amelyet nem lehet eléggé értékelni. Nemcsak óriási akadályt hártottunk el ezáltal, hanem hatalmas segítséghez is jutottunk. Mindenesetre várunk kell a hatásra, de közben újabb erővel folytathatjuk fáradozásainkat Erec Jiszraelért és kilátásaink nagyobbak, mint eddig bármikor.

Akadnak riíajd, természetesen, most is olyanok, akik ezeknek az előnyöknek csak az árnyoldalait látják. Azt fogják mondani, hogy a nagyhatalmak segítése egyáltalán nem örvendetes dolog. Szabadulni akarnak tőlünk és nem akarnak bebocsátani minket. Ám legyen! Ha ez igazságtalanság népünkkel szemben, akkor a jövő segítségével akarunk rá feleletet adni. A *mi* jövőnk által, a *mi* hazánkban. Ez a felelet pedig népünk emelkedettebb erkölcsé lesz.

Charter, a latin „charta”-ból eredő szó, általában a. m. okmány, oklevél. A modern angol közjogban „Chartered Company” néven gyarmatosító-levéllel felruházott telepítési társaságot értenek, amelynek rendszerint az a feladata, hogy megszerezzen és

igazgasson valamely területet, amely még nem esik a birodalom felségjogai alá. Herzl a harmadik kongresszustól kezdve így nevezte azt az okmányt, amelyben a szultán biztosította volna a cionistáknak azt a jogát, hogy török fennhatóság alatt önkormányzatot létesítsenek Palesztinában. A Balfour nyilatkozat bizonyos mértékben a charter-gondolat megvalósulásának, tekinthető. – El-Aris, egyiptomi város, a Kantara-Liud vasútvonalon, a Vadi-el-Axisnak a Nílusba torkolásánál. A víztelen Szinai-félszigetet Herzl terve szerint innen kellett volna Nílus-vízzel ellátni. Az egyiptomi kormány azzal hiúsította meg az angolok által támogatott Szinai-tervet, hogy ha ez megvalósulna, nem tudnák kellően vízzel ellátni az ú. n. pehisiumi síkságot. Kárpótlásul a keletafrikai Ugandát ajánlotta fel az angol kormány; ebből robbant ki a 6. kongresszuson az „Uganda-ügy”, amely a cionista mozgalom első nagy válságát idézte fel. (L. Herzl életrajzát a függelékben.) Erre vonatkozik a következő oldalon közölt levél is, melyet Herzl a zsidó néphez írt, de csak halála után került nyilvánosságra.

LEVÉL A ZSIDÓ NÉPHEZ (1904)
(*Wolfsohn-archívum, Berlin*)

Az út kettéválik s a hasadás a vezér szívét szakítja ketté. Szembe kell tehát néznünk a helyzettel.

Amikor elindultam, csak a zsidó államra gondoltam, azóta chovév Cion lettem. Annak a nagy népi kérdésnek, amelyet zsidó kérdésnek neveznek, számomra csak egy megoldása van: Palesztina.

Látom azonban és látnom is kell, hogy a zsidókérdés egyik eleme a keserves nyomor, amelynek enyhítésére az emberbaráti egyesületek alkalmatlanoknak mutatkoztak. Minthogy mozgalmunk egyik rész-eredményeként lehetőség nyílt arra, hogy ezen némileg segítsünk nem érzem magam feljogosítva arra, hogy elzárkózzam előle. Annál kevésbbé, minthogy a hatodik kongresszus óta eltelt időben minden becsületes fáradozásom ellenére, melyről egyébként a hetedik kongresszuson majd beszámolok, nem sikerüli célunkhoz közelebb jutnunk.

Voltak pillanatok, amikor elérhettem volna egyet-mást, ha kiáltásaim nem úgy hangzottak volna el, mint a hajótöröttéi (London, 1901. május). Nem hittek nekem és nem is segítettek. Egyedül semmire sem mentem. A részleteket és a felelősséget későbbi időben fogom tisztázni.

Ma ezt mondhatom: belátható időn belül nem lehet Palesztinában semmit sem elérni. „Nem akartatok, ezért marad minden csak mese”.

De ha már együtt vagyunk, legalább a nyomor

ellen tegyünk valamit, ébresszük tovább a népet és erősítsük a felébredteket. Ez csak úgy megy, ha szilárd talaj van a lábuk alatt.

De „oda” én nem mehetek velük, mert chovév Cion vagyok. Csak, ha minden chovév velünk tartana, akkor lenne értelme, hogy önmagammal vívjak tovább és Kelet-Afrikát vezessem. Ha szakadásra kerül a sor, szívem a cionistáknál marad, eszem az Afrika-párt mellé állít. Olyan összeütközés ez, amelyet csak úgy oldhatok meg, ha visszalépek.

Virágzó mozgalmat hagyok majd ott, ezért vonulhatok vissza. Szerény erőmmel néhány szervet teremtettem az ébredő zsidó nép számára. Amikor távozom, nincs bennem keserűség vagy elégedetlenség. És – habár sokat támadtak és ócsároltak, – minthogy azt még legnagyobb ellenségeim sem mondhatták rám, hogy ebben a mozgalomban anyagi előnyöket kerestem, vagy találtam, nyugodtan viselhettem el a támadásokat.

Ezzel szemben olyan bőséges jutalmat kaptam népem szeretetében, amilyen ki sem járt nekem és amilyent meg sem érdemeltem; még azoknak is ritkán jutott ki ez ilyen mértékben, akik jobban megérdemelték, mint én. Nem jár nekem semmi. Jó nép ez. De, fájdalom, mélységesen szerencsétlen nép. Isten segítse továbbra is!

HERZL TIVADAR ÉLETE

Herzl Tivadar, a cionista világszervezet alapítója és haláláig első elnöke, 1860-ban született, Budapesten. Meleg családi környezetben nőtt fel. Fény és jólét vette körül. Műveit szülei, akikhez végtelen szeretettel és tisztelettel ragaszkodott egész életén keresztül, kitűnő nevelésben részesítették, de ez a nevelés inkább csak formailag volt zsidó. Tanulmányai, később foglalkozása is meglehetősen eltávolították a zsidóságtól.

Irodalmi tehetsége igen korán megnyilatkozott. Tizennégy-tizenöt éves korában verseket írt és a gimnázium hetedik osztályaiba járt még, amikor álnév alatt írott bírálati jelentők meg a Pester Journal-ban és tudósítója lett a bécsi *Leben-nek*.

1878-ban, egyetlen leánytestvérének, Paulinenak hirtelen halála után, családjával együtt Bécsbe költözik. Ezekben az években a zsidógyűlölet új hulláma önti el az osztrák fővárost. Herzl, aki mint a bécsi egyetem jogtudományi szakának hallgatója, az asszimiliáns osztrák zsidó diákok életét éli, egyszerre csak szembe találja magát a zsidókérdéssel. Az „Albia” diákszövetségnek tüntető módon fordít hátat, mert annak vezetősége azonosította magát a zsidóellenes diákmozgalommal. Ugyanebben az időben történt, hogy Eugen Dühring vad zsidógyűlölő könyvének olvasása közben először elmélkedik a zsidókérdés fölött.

1884-ben a jogtudományok doktorává avatják. A bírói pályára szeretett volna lépni, ám rövid bécsi, majd salzburgi törvényszéki gyakornokoskodása közben meggyőződik arról, hogy származása miatt nem számíthat kinevezésre. Ezért véglegesen búcsút mond a jogtudományok művelésének, helyette teljesen az irodalomnak szenteli magát. Tehetsége hamarosan érvényesül. A nagy bécsi lapok szívesen fogadják szellemes írásait; ír elbeszélést, karcolatot, útirajzot; diva-

tos tárcáival e műfaj első mesterei közé emelkedik. Megpróbálkozik a színpadi irodalommal is; darabjai több éven át, több-kevesebb sikerrel, sok német színpadon megfordultak, maradandó értékük azonban jórészt nincs.

Amidőn Bécs legtekintélyesebb napilapja, a „Neue Freie Presse”, mint állandó tudósítóját és levelezőjét 1891-ben Parisba küldi, Herzlnek, aki két évvel korábban megnősült, már megalapozott írói hírneve van. A francia fővárosban a nagypolitika kellős-közepébe kerül. Értékes személyes kapcsolatokat szerez, kiismeri a francia közélet kulisszatitkait. „Das Palais Bourbon” című könyvével, amelyben iróniával és éleslátással számol be megfigyeléseiről, nagy sikert arat. Derűs, gondtalan, elégedett éveket tölt a Fény Városában. A nagy társaságban szerették és ünnepelték. Az igézően szép, szellemes, elegáns férfi megnyerő lényéből valóssággal áradt a nemesség, – szinte természetes, hogy minden ajtó megnyílt előtte. Ebben a környezetben kezdte elfelejteni a közelmúlt bántó emlékeit.

Ekkor lépett közbe a történelem irányító akarata. 1894-ben kirobban a Dreyfus-per; nyomán példátlan antiszemitizmus kap lábra Franciaországban. Herzl, mint laptudósító jelen van az ártatlanul elítélt kapitány lefokozásánál, lelke mélyéig megrendíti a felszított tömegszenvedély vad kitörése, amely egyetlen zsidó be nem bizonyított vétkéért az összes zsidók kiirtását követelte, – az emberi jogok nyilatkozatának hazájában. Ez az élmény új irányt szabott gondolkodásának, érzésvilágának. Megtalálta általa a népéhez vezető utat. Megszűnt gyökértelen zsidó irodalmár lenni. Élete célt kapott. Világosan látta az utat, amelyen most felfedezett közösségének járnia kell, ha évezredes perét a világgal le akarja zárni: meg kell szüntetnie hontalanságának átkát, hazát kell szereznie. 1895-ben elkezdett naplójából, melyet haláláig vezetett és melyet Herzl irodalmi főművének tekinthetünk, tisztán követhetjük gondolatának drámai feszültségű, lázas kibontakozását.

Tervével először Hirsch Móric báróhoz, a nagy zsidó emberbaráthoz fordul, ő eddig is sokat tett nyomorgó testvéreiért, most alkalma lenne minden eddigi-

nél nagyobbat és maradandóbb értékűt cselekedni értük. A bárót lenyűgözi ugyan Herzl szárnyaló érvelése, azonban nem érti meg egészen Herzl tervét, s amit megért, azt megvalósíthatatlannak nyilvánítja. De a visszautasítás nem csüggeszti el Herzlt, ahogyan későbbi nagy harcainak és csalódásainak közepette sem csüggedt el soha. Elhatározta, hogy tervével a nyilvánossághoz fordul. Könyvet ír.

A „Judenstaat” (Zsidó állam) 1896 első napjaiban jelent meg. Már a címe is egy lángész merészségére vall. Merész szóösszetételével Herzl két egymást kizárónak tekintett fogalmat kapcsolt össze: zsidó és állam. A könyvben kifejtett állampelfogás sem kevésbé merész és szellemes. Az állam egy népnek a létért folyó küzdelméből születik. Előfordulhat, hogy a nép veszélybe jut és nem képes saját sorsát irányítani, saját ügyét képviselni! A „negotiorum gestio” római jogelvének értelmében ilyenkor bárkinek jogában áll a birtokos – ez esetben: a zsidó nép – érdekében az ügyek vitelét kezébe venni. Miután a szétszórásban élő zsidó Etóp jelenleg nem képes akarátát érvényesíteni, szüksége van egy gestorra, ügyvivőre. Ez azonban ne egy személy, hanem egy testület legyen: a „Society of Jews”. Herzl elgondolása szerint ez a testület csak erkölcsi és politikai szerepet töltené be: ez keresne hazát a hontalan népnek, ez tárgyalna nevében az érdekelt kormányokkal, ez szervezné meg és készítené elő a népet az államszervezés feladataira. A pénzügyeket, vagyis a tőke megszerzését, az átköltözők vagyonának átvitelét, az ország iparosítását egy másik testület, a „Jewish Company” intézné. A Jewish Company részvényjegyzés útján jelentős tőkét szerezne. Herzl előreüiátja, hogy sem a nagytőke, sem a középosztály támogatására nem számíthat, mert ezek fognak a zsidó nemzeti gondolat ellen a legádázabban tiltakozni. Ezért népbank alapítását javasolja, amelynek részvényesei a nép széles tömegei lesznek. A zsidó tömegek akarni fogják a zsidó államot. Mert: „a hajtóerő – a zsidónyomor”. A zsidó nép államalapítási törekvése számíthat a nemzsidó világ hozzájárulására is, mert kormányoknak és népeknek egyaránt gondot okoz a zsidókérdés megoldatlansága. A zsidó állam világszükség-

let, a zsidókérdés nemzeti kérdés és hogy megoldáshoz jusson, politikai világgkérdéssé kel tenni, amelyet a művelt népek tanácsa hivatott elintézni –: ez a Judenstaat végső konklúziója.

A könyvet Herzl csodálatosain emelkedett hangulatban írta. „Heine azt állítja, hogy egyes versednek költése közben mintha sasok szárnycsattogását hallotta volna feje fölött. Valami ehhez hasonlót éreztem én is könyvem írása közben”. Tudta, hogy könyve a gúny s a tiltakozások özönét fogja maga után vonni. Nem is tévedett ebben. A támadások tehát felkészülten találták. „Akinék megadatott az a kiváltság, hogy igaza legyen ötven év múlva, azt szükségszerűen boldognak nézik az első két hétben” – jegyzi meg naplójában.

De másfajta hangok is felkeresték. A csodálat és elragadtatás hangjai. Csatlakozik hozzá Max Nordau, Israel Zangwill, David Wolfsohn és jelentkeznek és vezéreiknek üdvözlik a világ minden részében működő cionista szervezetek, egyletek, ifjúsági szövetségek is, amelyeknek létezését nem is sejtette, amikor könyvét írta. Hiszen a Judenstaat igazságaira egy alvajáró biztonságával talált rá, anélkül, hogy Moses Hessről, Pinskerről, akik munkáikban ugyanazt fejtegették, amit ő, sejtelve lett volna. Mind vezérükként üdvözölték. Herzl váratlanul egy tábor élére került, amely hűséget fogadott neki. Noha könyvének megírásával feladatát eredetileg befejezettnek tekintette, vállalta a gestor szerepét, a zsidó nép ügyeinek vitelét. Engedelmeskedett sorsának. 35 éves volt ekkor.

Alig határozta el magát a vezetés átvételére, máris sikerült olyan összeköttetésekre szert tennie, amelyekről remélhette, hogy közvetve vagy közvetlenül segítségére lesznek a cél elérésében. 1896-ban a londoni Makkabeus-kBubban tartott első nyilvános előadásával sikerült néhány befolyásos angol-zsidó érdeklődését felkeltenie terveit iránt. Lelkes keresztény híve, Hechler anglikánus lelkész, a bécsi angol misszió feje, kihallgatást eszközölt ki számára Frigyes badeni nagyhercegnél, aki a német politika titkos irányítói közé tartozott. Herzl két és fél órán át fejtegette a nagyherceg előtt államalapítása tervét; ettől kezdve a nagyherceg

a cionizmus legigazibb barátai és támogatói közé tartozott. Konstantinápolyban tett első látogatása során Abdul Hamid szultán is megértően fogadta.

Első tárgyalásai után Herzl még egy kísérletet tett a zsidó nagytőke megnyerésére. Úgy képzelte, hogy, ha a zsidó nép nevében ajánlatot tehetne a nehéz anyagi helyzetben lévő ozmán birodalom államadóságainak átvállalására, a szultántól megkaphatná zsidótelepítés céljaira az akkor török fennhatóság alatt álló Palesztinát. Ezért tervével a palesztinai telepítési kísérleteket támogató Rotschild Edmond báróhoz fordult, azonban nála sem volt több sikere, mint a közben elhunyt Hirsch bárónál. Ez végleg meggyőzte őt arról, hogy a zsidó néphez kell fordulnia.

Első gondja most: szószeret teremteni, amelyről gondolatait nyilvánosan hirdetheti. Ezért tervezi az évenként összeülő világkongresszust. A kongresszus gondolatának ébrentartására alapítja a Die Welt című lapot, mely a mozgalom központi lapjává válik.

1897 augusztus 27-én 197 delegátus jelenlétében, a hivatalos zsidó körök tiltakozása ellenére, megnyílik Bázelen az első cionista világkongresszus. A kongresszus kimondotta a cionista világszervezet megalapítását, az összes cionista erők összefogását, megfogalmazta a mozgalom úgynevezett bázeli programját, amely „közjogilag biztosított nemzeti otthont követel a zsidó népnek Palesztinában”. „Bázelen megteremtettük a zsidó államot” – írta naplójában a kongresszusról, élete e legnagyobb cselekedetéről. Ezzel a kongresszussal a cionista mozgalom belépett a világtörténelembe. Herzlt pedig államférfiak és uralkodók úgy fogadták ezentúl, mint egy alapítandó állam és egy még szervezőfélben lévő, de máris jelentős hatalmat képviselő nép vezérét.

A következő években, amelyeknek egyes állomásait a kétévente összeülő kongresszusok jelzik, Herzl felkeresi a legbefolyásosabb európai udvarokat. II. Vilmos császár Jeruzsálemben fogadja és biztosítja támogatásáról. Kihallgatáson jelentkezik az olasz királynál, a pápánál, a nagyvezírnél. A szultán is ismételtlen fogadja és a Medzsidie-rend nagyszalagjával tünteti ki. Megnyeri az ügynek Chamberlain gyarmatügyi mi-

nisztert, Salisbury és Landsdowne lord angol államférfiakat, tárgyai Bülow és Hohenlohe hercegekkel, a német politika irányítóival, Körber osztrák miniszterelnökkel való személyes barátsága növeli befolyását az osztrák politikai életben. Oroszországba is ellátogat. Útja valóságos diadalút. A sokat szenvedett orosz-zsidók messiásként üdvözlik. Az elszenvedett sok gáncsért a feléje áradó szeretet bőségesen kárpótolja. Plehwe, a zsidóellenes orosz miniszterelnök sem tudja kivonni magát egyéniségének lenyűgöző hatása alól: ígéretet tesz, hogy támogatni fogja a cionizmust a Portánál és hogy javítani igyekszik az orosz-zsidók mostoha sorsán.

Mivel Herzl már az első kongresszus előtt felismerte, hogy a nagy zsidó bevándorlás szempontjából csakis Palesztina jöhet számításba, ezért, legalábbis formálisan, lemondott az önálló és szuverén zsidó államról. A harmadik kongresszuson dobta be a köztudatba a török kormány ellenőrzése alatt követelendő „charter” fogalmát. A „charter” megadására vonatkozó tárgyalásokat azonban nem kísérte siker, mert a politikai nehézségeken kívül, hiányzott a megváltáshoz szükséges pénz. A szultán a török birodalom különböző tartományaiban össze nem függő telepítést akart csak engedélyezni. Herzl ezt visszautasította. Az ő feladata a zsidókat összegyűjteni, nem még jobban szétsszórní. 1902-ben az angolok egy földterületet hoznak javaslatba a Szinai-félszigeten; ez a terv geopolitikai okokból kivihetetlennek bizonyult. Helyette Chamberlain „charter”-t ajánl fel a keletafrikai Uganda gyarmatosítására.

A tervet Herzl a hatodik cionista kongresszus elé terjeszti s vele nemvárt konfliktust robbant ki. A vezér elfáradt a hajszában, amely még mindig nem hozott kézzelfogható eredményt. Úgy érezte, hogy a türelmetlenkedőknek, meg a rosszakaratúaknak is fel kell már mutatnia valamit. Azonkívül lelkét mélyen megrendítette az Oroszországban tapasztalt zsidónyomor. Javasolja tehát az ajánlat elfogadását. De a keleteurópai cionisták élesen szembefordulnak vele. A javaslat elfogadásában az ősi álom elárulását látják. Drámai jelek követik egymást. A delegátusok két táborra sza-

kadnak. Egyik oldalon a reálpolitikusok, a másikon a nemzeti-történelmi szempont képviselői állanak. Herzl ebben az ellenállásban ismeri meg azt az erőt, amely tulajdonképpen rendelkezésére áll. ünnepélyesen kijelenti, hogy ha javaslatával a pogromsújtotta tömegeken e percben segíteni is óhajt, sohasem adja fel Palesztinát Ugandáért. Mikor a többség elhatározza, hogy vizsgálóbizottságot küld Ugandába, a keleti, főként az orosz cionisták kivonulnak. Ellenzéki pártba tömörülnek és később a béke fejében azt követelik, hogy Herzl írásban kötelezze magát az Uganda-terv feladására. Megrendítő válasza: egy levél a zsidó néphez, kéziratban maradt (kötetünk végén közöljük).

Életének utolsó napjai következnek. Herzl beteg. A zsidó nép sohasem ajándékozott mást vezéreinek, mint töviskoszorút. Utolsó nyolc-kilenc esztendei emberfeletti munkája., átvirrasztott éjszakái felőrölték testi erejét, kimerítették szívét. A hatodik kongresszus viharában már halálravált arccal állott, de csak kevesen sejtették tragikusan közeli végét. Talán jobban kímélték volna. A kongresszus után, a belviszályoktól meggyötörten, a gyanúsítások terhe alatt összeroskad. De még egyszer, utoljára összeszedi maradék erejét. Tanácskozást hív egybe Bécsbe, ezen az ellenzékkal elfogadtat egy békülő nyilatkozatot. A mozgatom egysége meg van mentve. Csak a beteg vezér számára nincsen menekvés. „Minek áltatnók magunkat? Számomra elhangzott a harmadik csengetés. Nem vagyok gyáva, bátran nézek szembe a halállal, annál inkább, mert életem utolsó éveit nem vesztegettem el céltalanul. Úgy-e nem voltam túlságosan rossz szolgálója a mozgalomnak?” – fordul barátjához, Katzelsohnhoz, midőn az meglátogatja az edlachi szanatóriumban. Négy hónappal később halott.

Halálának híre az egész világ zsidóságát gyászba borította. Barátok és ellenfelek, zsidók és nemzsidók egyaránt érezték, hogy egy hősi, igaz emberrel lett szegényebb a világ. Utolsó útjára, a bécsi döblingi temetőbe nagy tömegek kísérték, s a távolból zsidó milliók megrendítő fájdalma zokogott felé. Szegényen halt meg: egész vagyonát a mozgalomra áldozta.

Gärtner Mose

HERZL-IRODALOM

HERZL TIVADAR ZSIDÓTARGYŰ ÍRÁSAI

Das neue Ghetto, színmű, 1895.

Der Judenstaat, Versuch einerer modernen Lösung der Judenfrage, Wien, 1896. (Magyarul: Schönfeld József, 1919; Szilágyi Dénes, 1941.)

Altneuland, regény, Wien, 1902. (Magyarul: Ósújszág, ford. Márkus Aladár, é. n.)

Zionistische Schriften (kiadta Leon Kellner), 2 kötet, Berlin, 1905; Tel Aviv, 1934.

Gesammelte zionistische Werke, 5 kötet (közte 3 kötet napló), 1923; Tel Aviv, 1935. (Részletek magyarul: G. Gerő László, 1932.)

Th. H.'s Tagebücher, 3 kötet, Berlin, I. 1922, II–III. 1923. (Részletek magyarul: G. Gerő László, 1933.)

EGYÉB MŰVEI

Causa Hirschen, Tabarin, Seine Hoheit, Der Flüchtling, Muttersöhnchen, Was wird man sagen? Die Dame in Schwarz, Prinzen aus Genieland, Wildliebe, Die Glosse, I love you, Unser Kätchen, Gratel, Solon Sn Lydien (színművek).

Neues von der Venus, Das Buch der Narrheit, Das Palais Bourbon, Philosophische Erzählungen, Feuilletons I–II (tárcagyűjtemények).